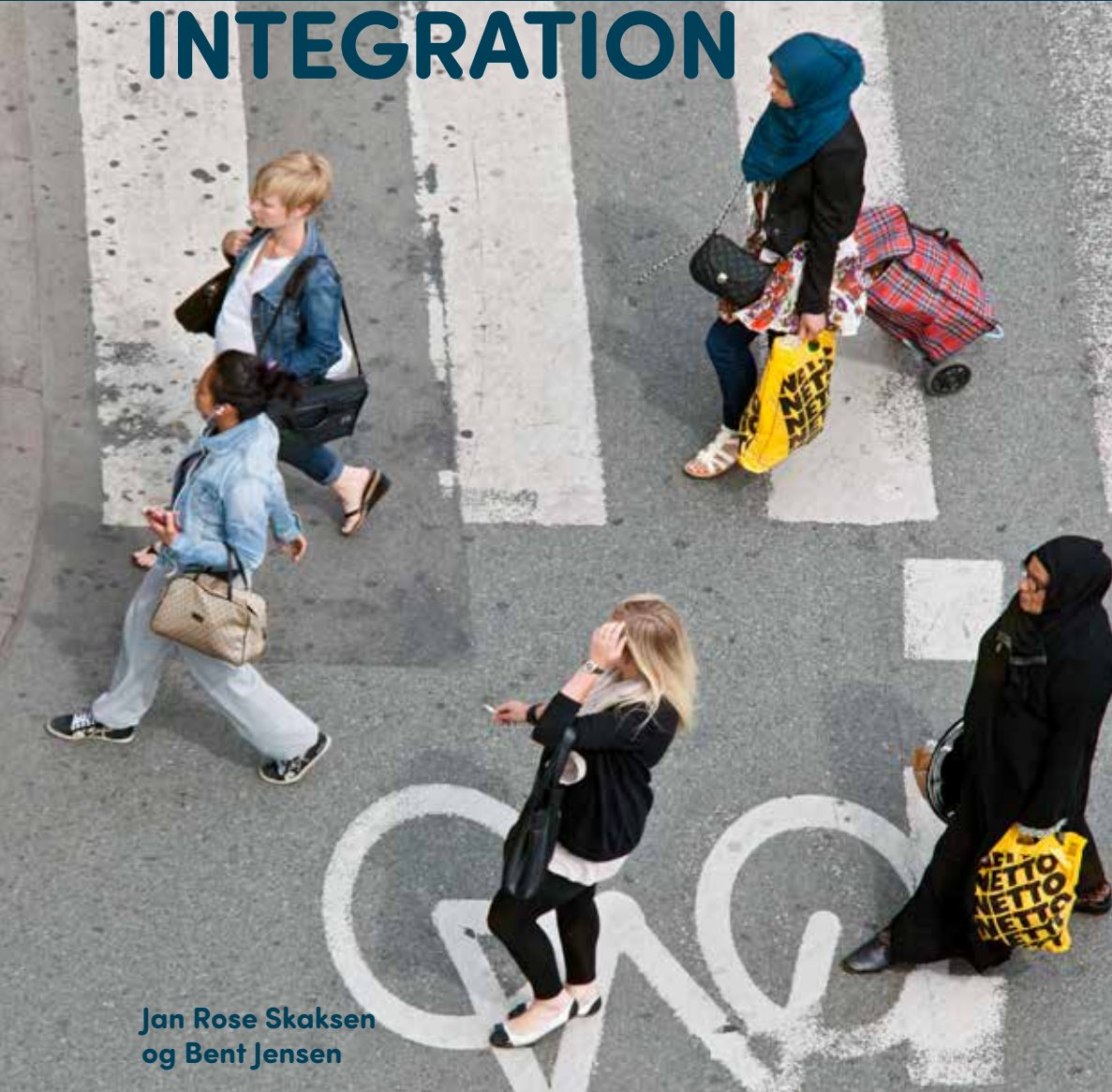

Hvad vi ved om

INDVANDRING OG INTEGRATION

Jan Rose Skaksen
og Bent Jensen

Hvad vi ved om indvandring og integration

Forløbet fra 1980'erne til i dag

Hvad vi ved om indvandring og integration

Forløbet fra 1980'erne til i dag

*Jan Rose Skaksen og
Bent Jensen*

GYLDENDAL

Hvad vi ved om indvandring og integration.

Forløbet fra 1980'erne til i dag

© ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed
og Gyldendal A/S, København 2024

Omslag og grafisk tilrettelæggelse: Mette Hjordt

Korrektur: Tjerry Korrektur

Omslagsfoto: Mads Jensen/Ritzau Scanpix

Bogens øvrige fotos: se s. 240

Trykt hos Livonia Print

Printed in the EU 2024

ISBN: 9788702412758

Redaktionen er afsluttet december 2023

1. udgave, 1. oplag

Gyldendal Non-fiktion

Klareboderne 3

1001 København K

www.gyldendal.dk

En del af Gyldendal-gruppen

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med Copydan og kun indenfor de i aftalen nævnte rammer.

Udgivet med støtte fra

ROCKWOOL Fonden

Indhold

Forord	11
--------------	----

Del I   **Introduktion**

1	Vandringerne mod Europa siden årtusindskiftet	15
1.1	Introduktion	15
1.2	To vandringssystemer	15
1.3	Vandringspres fra lande og regioner udenfor EU	19
1.4	Drivkraften bag vandringerne	24
1.5	Erstatningsindvandring	27
1.6	Sammenfatning	30
2	Indvandringen til Danmark efter Anden Verdenskrig ...	32
2.1	Introduktion	32
2.2	Stop for indvandret arbejdskraft – men fortsat indvandring	33
2.3	Udlændingeloven af 1983	36
2.4	Ændret sammensætning af indvandringen	37
2.5	Udlændingepolitikken ændres omkring årtusindskiftet	38
2.6	Indvandringen efter årtusindskiftet	40
2.7	Den samlede indvandrerbefolkning	43
2.8	Sammenfatning	44
3	Indvandringens betydning for den høje beskæftigelse ..	46
3.1	Introduktion	46
3.2	Kraftig øgning af beskæftigelsen	46
3.3	Hvor bliver indvandrerne beskæftiget?	49
3.4	Sammenfatning	51

Del II Familiedannelse og bosættelse

4	Ændrede ægteskabsmønstre	55
4.1	Introduktion	55
4.2	Unge med ikke-vestlig baggrund uddanner sig i længere tid og gifter sig senere	55
4.3	Unge finder oftere ægtefællen i Danmark	58
4.4	Ægteskab og børn reducerer beskæftigelse og uddannelsesaktivitet for ikke-vestlige kvinder ...	59
4.5	Opfølgende analyse bekræfter: Markant færre gifter sig	61
4.6	Sammenfatning	63
5	Etnisk segregering i bosættelsen	64
5.1	Introduktion	64
5.2	To indeks til at beskrive udviklingen	64
5.3	Faldende etnisk segregering	65
5.4	Mere spredt lokalisering af almene boliger	66
5.5	Udlændinge- og boligpolitikken har mindsket den etniske koncentration	67
5.6	Sammenfatning	69

Del III Asylansøgere og flygtninge: adgang og beskæftigelse

6	Flygtninge i Danmark siden 1952	73
6.1	Introduktion	73
6.2	Omkring 170.000 flygtninge har modtaget asyl siden 1952	74
6.3	Vigtige initiativer i integrationspolitikken for flygtninge	77
6.4	Sammenfatning	79
7	Erfaringer med modtagelse af flygtninge	80
7.1	Introduktion	80
7.2	Erfaringer med geografisk fordeling af flygtninge	80

7.3	Effekten af jobtræning	83
7.4	Effekten af lavere overførselsindkomster	84
7.5	Effekten af stramninger i adgangen til permanent ophold	87
7.6	Modtagelsen af de ukrainske flygtninge på arbejdsmarkedet	88
7.7	Effekten af flygtningebørn i skolerne	89
7.8	Sammenfatning	90
8	Betydningen af ventetider på en asylafgørelse for beskæftigelse og psykisk trivsel	92
8.1	Introduktion	92
8.2	Ventetiden og integrationen på arbejdsmarkedet	92
8.3	Risikoen for at udvikle en behandlingskrævende psykisk lidelse	93
8.4	Udviklingen i ventetider	96
8.5	Fordelingen på hovedgrupper af psykiatriske lidelser	98
8.6	Ventetiden på familiesammenføring og psykisk sygdom	100
8.7	Sammenfatning	100

Del IV   Aspekter af levevilkårene

9	Indkomst og forbrug hos danskere og ikke-vestlige indvandrere	105
9.1	Introduktion	105
9.2	Indkomstulighed	105
9.3	Store forskelle i børns forbrugsmuligheder afhængigt af etnisk baggrund	109
9.4	Ulighed i forbrugsmuligheder indenfor grupperne	111
9.5	Sammenfatning	113
10	Fattigdom blandt tyrkere i Danmark, Tyskland og Tyrkiet	114
10.1	Introduktion	114

10.2	Udbredt relativ fattigdom	115
10.3	Ulighed blandt indvandrere fra Tyrkiet	118
10.4	Sammenfatning	121

Del V   Uddannelse

11	Indvandreres uddannelse	125
11.1	Introduktion	125
11.2	Store forskelle i indvandreres uddannelsesniveau	125
11.3	Uddannelse forbedrer jobchancerne	128
11.4	Ikke-vestlige indvandrere har sværere ved at profitere af deres uddannelse	130
11.5	Sammenfatning	132
12	Overuddannelse blandt indvandrere	134
12.1	Introduktion	134
12.2	Østeuropæerne er de mest overuddannede	135
12.3	Flere mulige forklaringer på overuddannelse	136
12.4	Overuddannede indvandrere får lavere løn end tilsvarende danskere	137
12.5	Overuddannelse følger indvandrere gennem livet	139
12.6	Sammenfatning	140
13	Betydningen for løn og beskæftigelse af uddannelse taget i Danmark	141
13.1	Introduktion	141
13.2	Udsigterne til at være i beskæftigelse bedres på sigt	141
13.3	Lønafkastet ved uddannelse	143
13.4	Eksamen i dansk som stopklods for vejen til lange uddannelser	145
13.5	Sammenfatning	147
14	Afvejning mellem beskæftigelse og danskundervisning	148
14.1	Introduktion	148
14.2	Beskæftigelse medfører mindre danskundervisning	148

14.3	Når der sættes tal på	149
14.4	Hver anden flygtning gennemfører et sprogkursus i dansk	150
14.5	Gennemførelsesprocenten afhænger af oprindelsesland og bopælskommune	151
14.6	Sammenfatning	153

Del VI Arbejdsmarkedet og indvandringen i de kommende år

15	Betydningen for dansk økonomi i de kommende årtier af fortsat indvandring og forbedret integration af indvandrere	157
15.1	Introduktion	157
15.2	Arbejdsindvandrere og deres oprindelseslande ..	159
15.3	Alternative scenarier for arbejdsindvandring til Danmark	164
15.4	Den økonomiske udvikling i de alternative scenarier	170
15.5	Diskussion af resultater	176
15.6	Konklusion	178

DEL VII Ikke-vestlige indvandreres og efterkommeres kriminelle aktiviteter

16	Ikke-vestlige efterkommere og kriminalitet	183
16.1	Introduktion	183
16.2	Efterkommere har en højere kriminalitet – uanset opgørelsesmetode	183
16.3	Faldende kriminalitet – men med en vedvarende overrepræsentation	185
16.4	Faldende procentdel dømte – men stigende antal domme	187
16.5	Underopdeling på vold og ejendoms kriminalitet	187
16.6	Kontrol for den sociale baggrund	190
16.7	Sammenfatning	192

17	Ikke-vestlige efterkommere med kriminelle fædre	195
17.1	Introduktion	195
17.2	Betydelige forskelle i fædres kriminelle adfærd . .	195
17.3	Store forskelle på tværs af oprindelseslande	196
17.4	Tilknytningen til arbejdsmarkedet som forklaringsfaktor	197
17.5	Sammenfatning	199
18	Kriminalitet og 24-årsreglen	201
18.1	Introduktion	201
18.2	Lidt om metoden	201
18.3	Uændret kriminalitet før og efter 24-årsreglen . .	203
18.4	Sammenfatning	204
19	Sammenhængen mellem kriminelle grupper og ungdomskriminalitet	205
19.1	Introduktion	205
19.2	Gruppekriminalitet smitter	205
19.3	Konsekvenser for det senere arbejdsliv	207
19.4	Sammenfatning	209
Del VIII Overblik og sammenfatning		
20	Bogens kapitler i kort form	213
20.1	Introduktion	213
20.2	Sammenfatning	213
20.3	Overblik	225
	Indeks	227
	To databanker i ROCKWOOL Fonden	229
	Bøger fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed om indvandring og integration 1999-2022	230
	Litteratur	233

Forord

Migrationen til Danmark og integrationen af de nye borgere har optaget befolkning, medier og politikere, siden indvandringen af arbejdskraft kom på dagsordenen i 1960'erne. Med en ny, liberal udlændingelovgivning i 1983 og stigende globale flygtningeproblemer nærmest eksploderede interessen i 1980'erne og 90'erne for at ændre den førte politik.

Udvidelsen af EU efter 2004 med en række nye medlemslande med mulighed for fri indvandring til Danmark efter en overgangsperiode var med til at holde interessen ved lige i det nye årtusind, og spørgsmålet om fornyet indvandring er i dag så aktuelt som nogensinde. Krigen i Ukraine har skabt nye store flygtningestrømme i Danmarks nærområde, og samtidig har argumenter om en vedvarende mangel på arbejdskraft yderligere aktualiseret temaet indvandring og integration.

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed har siden midten af 1990'erne analyseret indvandringen og integrationen ud fra mange forskellige, supplerende synsvinkler. Resultatet er blevet en lang række publikationer, herunder også let tilgængelige bøger, der i kort og koncentreret form sammenfatter analyserne. Den seneste udgivelse med sammenfatning af resultaterne udkom i 2016 i form af undertegnede og Bent Jensens *Hvad ved vi om indvandring og integration? Indvandringen til Danmark og forløbet af integrationen fra 1960'erne til i dag*. Som de øvrige bøger i serien havde bogen studerende, lånere på folkebibliotekerne og den almindeligt samfundsinteresserede læser som målgruppe.

Den nye bog er som angivet med titlen en fortsættelse af denne bestræbelse på at formidle enhedens forskning til et bredt publikum, nu med gengivelse af de væsentligste analysetemaer i perioden fra 2016 til 2024. Denne oversigt udfoldes i 20 korte kapitler og suppleres med informationer fra andre forskere og producenter af viden om indvandring og integration. Bogen indeholder samtidig i kapitel 15 helt nye resultater om indvandrernes fremtidige betyd-

ning for arbejdsmarkedet med de mulige konsekvenser for udviklingen i BNP og den statsfinansielle stabilitet.

I forbindelse med bogens tilrettelæggelse vil jeg takke stud.polit. Kasper Hammershaimb Jacobsen for fremstilling af figurer og tabeller til bogens første tre kapitler plus kapitel 15 samt datatjek af oplysninger i disse kapitler. Formidlingsansvarlig i ROCKWOOL Fonden Bodil Wullum Nielsen har bistået med levering af figurerne efter kapitel 3. I DREAM har Marianne Frank Hansen, Jonas Zangenberg Hansen og Michael Andersen bistået med de kørsler, der ligger til grund for analysen i kapitel 15. Tidligere direktør for sekretariatet til De økonomiske Råd John Smidt har lavet review på samme kapitel, mens korrespondent Birgit Kristensen har kommenteret manus som den samfundsinteresserede læser.

Jeg vil naturligvis også takke min medforfatter, ekstern konsulent Bent Jensen, der desuden har varetaget kontakten til vores fortræffelige udgiver, Gyldendal Nonfiktion, ved forlagschef Mette Korsgaard og produktionsansvarlig Astrid Tyge Nielsen. Igen kan jeg konstatere, at den venlige, tålmodige og aldeles kompetente bistand, vi er vant til at modtage derfra, også har gjort sig gældende ved produktionen af denne bog.

Grafiker Mette Hjordt har fået tekst, illustrationer, figurer og tabeller til at virke sammen efter det layout, hun på en æstetisk tiltalende måde har udviklet til vores tidligere udgivelser af let tilgængelige bøger med formidling af forskning fra enheden.

Som ved de øvrige projekter i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed er arbejdet gennemført i fuldstændig videnskabelig uafhængighed – også af ROCKWOOL Fonden, der imidlertid sædvanen tro har givet projektet tilfredsstillende økonomiske rammer. Forfatterne skylder derfor ROCKWOOL Fondens bestyrelse med formand Bo Kähler og fondens direktør Elin Schmidt en varm tak for et godt samarbejde.

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

København, marts 2024

Jan Rose Skaksen

DEL I

Introduktion

1 Vandringerne mod Europa siden årtusindskiftet

1.1 Introduktion

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed prioriterer forskning i indvandring og ikke mindst integration som en del af dens bestræbelser på at lægge ny, relevant og uafhængig viden om velfærdssamfundets centrale spørgsmål frem til offentligheden. Forskningen har ført til en lang række videnskabelige publiceringer ledsaget af forsøg på i en let tilgængelig form at formidle resultaterne til en bredere offentlighed. I bogen præsenteres nu en sådan oversigtspræget gengivelse af de seneste års analyser af emnet med fokus på integrationen på arbejdsmarkedet.

Fremstillingen falder i otte dele. Del I skildrer vandringerne mod Danmark og indvandringens betydning for befolkningstallet og arbejdsmarkedet. I del II tematiserer vi indvandrerens familiedannelse og bosætning, mens del III fokuserer på flygtnings beskæftigelse i Danmark. I del IV vender vi os mod aspekter af ikke-vestlige indvandreres levevilkår. Del V tager det vigtige spørgsmål om uddannelse op til undersøgelse, hvorpå del VI beskæftiger sig med det ikke mindre vigtige spørgsmål om dansk økonomis afhængighed af fortsat indvandring og forbedret integration. Del VII handler derefter om aspekter af ikke-vestlige indvandreres kriminalitet med mulige implikationer for deres deltagelse på arbejdsmarkedet. Endelig sammenfatter del VIII resultaterne.

Da indvandringen til Danmark ikke kun kan betragtes i en hjemlig sammenhæng, gennemgår vi i dette indledende kapitel baggrunden for vandringerne mod det rige Vesteuropa samt omfanget af disse vandringer.

1.2 To vandringsystemer

Frem til begyndelsen af 1990'erne var Europa delt i to væsensforskellige vandringsystemer i henholdsvis Vest- og Østeuropa.

Internationale vandringer mod de rige lande i Vesteuropa var fra 1950'erne og frem til oliekrisen i 1973 præget af indvandring af arbejdskraft til industrien, der under en kraftig og langvarig højkonjunktur efterspurgte ufaglært arbejdskraft. Det var primært unge mænd fra Sydeuropa, Nordafrika, Tyrkiet og Pakistan, der ankom til de industrielle centre. Blandt politikerne var tanken, at arbejderne skulle vende tilbage til deres oprindelseslande i tilfælde af en mere udbredt ledighed. Med oliekrisen og en begyndende arbejdsløshed satte regeringerne da også ind med et stop for indvandring af ny arbejdskraft.

Alligevel sluttede det relativt store omfang af indvandringen ikke her. Allerede bosatte gæstarbejdere fik gennem reglerne om familiesammenføring kone og børn til Vesteuropa. Samtidig skabte store flygtningeproblemer på globalt plan en tilgang af asylansøgere, der ikke tidligere var set. Disse migrationer blev sikret gennem internationale konventioner, der præciserede adgangen til familiesammenføring samt retten til at søge asyl.¹ Rent fysisk blev vandringerne fremmet af prisfald på persontransporten over lange distancer.

De nye indvandrere kom til et kontinent med en lav fertilitet. I de fleste vesteuropæiske lande lå antal fødsler pr. kvinde gennem de fertile aldre over lange stræk under reproduktionsniveauet på 2,1 børn pr. kvinde og i nogle lande væsentligt under.²

Fænomenet fortsatte på den anden side af årtusindskiftet. I 2004 var tallet eksempelvis 1,3 i Grækenland og Spanien, 1,4 i Italien, Tyskland og Portugal og 1,8 i Danmark. Ti år senere var udsigterne stort set uændrede. Kun Italien var gået marginalt frem til 1,5, mens det danske tal var faldet til 1,7.³ I indeværende femår har intet europæisk land en fødselsrate på over 2,1 børn pr. kvinde.⁴

1. Kapitel 2 vender mere detaljeret tilbage til de konventionsbestemte rettigheder ved asylansøgning og familiesammenføring.
2. Tallene i de følgende afsnit angiver den såkaldt samlede fertilitet. Med dette forstås man det antal børn, som kvinder vil få i alderen, fra de er 15 til 49 år, forudsat at de ikke dør, før de fylder 50 år, og at de føder netop så mange børn som angivet ved årets fertilitetskvoteinter. Her er tallet oplyst som antal fødsler pr. kvinde. Som teksten angiver, er pointen, at tallet skal op over 2,1 for at sikre en befolknings reproduktion.
3. Danmarks Statistik (2016).
4. DI (2022).

Parallelt med den lave fertilitet fortsatte middellevetiden med at stige. Resultatet blev aldrende befolkninger med udsigt til nationaløkonomiske problemer med at fastholde størrelsen af arbejdsstyrken og en voksende finansiel udfordring af pensionssystemer og velfærdsstater. På langt sigt – frem mod år 2100 – står nogle sydeuropæiske lande overfor en halvering af befolkningen, samtidig med at aldringen accentueres.

For det andet vandringsystem – de kommunistiske lande i Østeuropa – var vandringer til Vesteuropa helt ubetydelige som følge af, at det næsten var umuligt at forlade de totalitært styrede regimer. Undtagelserne var Ungarn efter den fejlslagne opstand i 1956 og Polen i 1960'erne og 1980'erne.

Migrationer fra Vesteuropa mod Østeuropa var lige så ubetydelige, og bevægelser mellem de kommunistiske lande var heller ikke udbredte, selvom der fandt visse midlertidige arbejdskraftvandringer sted. Især tiltrak det tidligere DDR med landets relativt veludviklede industri migrantarbejdere – herunder fra de kommunistiske lande Cuba og Vietnam.

Med Murens fald i 1989 blev mulighederne for frie bevægelser bedre, og i Vesteuropa var frygten for folkevandringer fra øst mod vest massiv. Der kom også nogen indvandring, især fra Polen og Rumænien, men det var først og fremmest etniske mindretal i form af jøder og etniske tyskere, der satte sig i bevægelse fra de tidligere kommunistiske lande.⁵ Med udvidelsen af EU i 2004 med 10 medlemslande og ca. 75 millioner mennesker og en forholdsvis veluddannet arbejdsstyrke steg potentialet for vandring imidlertid betragteligt. Udviklingssporet blev et helt andet, da frie bevægelser mellem nye og gamle EU-lande efter afviklingen af nogle overgangsordninger blev realiseret.

Otte af de nye medlemslande – Estland, Letland, Litauen, Polen, Slovakiet, Slovenien, Tjekkiet og Ungarn – var tidligere Østbloklande, og der var store forskelle i levevilkårene mellem Vest- og Østeuropa. I 2007 fulgte Bulgarien og Rumænien med ind i EU og i 2013 Kroatien.

At potentialet for vandring var omfattende som følge af de store økonomiske forskelle, fremgår af, at udvidelsen i 2004 øgede EU's befolkning med en femtedel. Det samlede BNP i EU voksede imidlertid kun med 5 procent.⁶

Samtidig var der en kraftig højkonjunktur i Vesteuropa frem til finanskrisen. Det var med andre ord let for østeuropæerne at få et arbejde. Familiesammenførte og flygtninge fra ikke-vestlige lande, der kun sjældent havde en uddannelse med sig til det fremmede sprogområde, opnåede derimod kun lave beskæftigelsesfrekvenser.

Efter udfasningen af overgangsordningerne fandt der en betydelig udvandring sted fra Østeuropa mod EU. I 1998 var 100.000 polakker fx bosat i udlandet, i 2007 godt 600.000, og polakkerne søgte i langt højere grad mod de øvrige EU-lande.⁷ Konsekvensen var en væsentlig ændring af indvandringens sammensætning, hvad der også blev fremmet af, at de vesteuropæiske lande indførte en restriktiv politik overfor familiesammenføringer og asylansøgninger.

5. Rasmussen (2008).

6. Andersen og Felbo-Kolding (2013).

7. Af alle nye polske udvandrere i 2007 søgte 88 procent mod EU (Dustmann, Frattini og Rosso (2012)).

Relativt flere indvandrede nu for at finde et arbejde, mens andelen af familiesammenførte og asylansøgere gik relativt tilbage.

I dag kan det være, at vandringerne fra Østeuropa mod Vesteuropa har toppet. Der sker en velstandsudvikling i de nye EU-lande, som gør de økonomiske incitamentet til at udvandre svagere, og mere afgørende: Rent demografisk møder Østeuropa de samme udfordringer som Vesteuropa.

De østeuropæiske befolkninger ældes i et accelererende tempo, fertiliteten er lav, og udfordringerne er endda større end i mange vesteuropæiske lande. I 2060 forudser prognoser en andel af plus 65-årige på 28 procent i Østeuropa som helhed.⁸ Befolkningstallet vil gå fra 202 millioner i 2015 til mellem 166 og 183 millioner i 2060.⁹ Andre prognoser forudser et befolkningstal i år 2100 omkring 134 millioner.¹⁰

En EU-udvidelse med andre lande på Balkan vil næppe bidrage med mere betydende arbejdskraft til EU, da disse lande allerede har afgivet et stort antal indvandrere. I 2016 levede eksempelvis 1,3 millioner fra det tidligere Jugoslavien i Tyskland og ca. 350.000 i Østrig.¹¹ Samtidig er udviklingen også på Balkan præget af lav fertilitet og aldring.

Ifølge EU's fremskrivninger vil det vestlige Balkan opleve en nedgang i befolkningstallet frem til 2060 selv uden korrektion for udvandring. Noget tyder desuden på, at de migrationer, der alligevel vil finde sted, for en stor dels vedkommende vil foregå til andre af de østeuropæiske EU-lande med kortere afstand til Balkan.

1.3 Vandringspres fra lande og regioner udenfor EU

Vandringerne fra de nye medlemslande i Østeuropa har muligvis toppet, men hvordan ser det ud i andre regioner og lande omkring EU?

8. Lutz m.fl. red. (2018).

9. Lutz m.fl. red. (2018).

10. DI (2022).

11. Lutz m.fl. red. (2018). Mange af disse var flygtninge i 1990'erne.

Det er svært at give prognoser for udviklingen i Den Russiske Føderation. En befolkningsnedgang som følge af udvandring, lav fertilitet og høj dødelighed er indtil videre blevet kompenseret af indvandring fra de tidligere sovjetrepublikker i Centralasien samt Aserbajdsjan, Georgien og Armenien. Flere af disse lande har således bevaret tætte politiske og økonomiske bånd til Rusland. Mellem 2001 og 2011 udvandrede 825.000 russere, men samtidig ankom 2,4 millioner fra de tidligere sovjetrepublikker.¹² Dette indvandringsoverskud bidrog imidlertid kun lige til at bevare befolkningstallet.

Udvandringen fra Rusland tog til i 2022 som konsekvens af krigen mod Ukraine. Med en stagnerende befolkning er der dog næppe et stort vandringspotential. Prognoser fra FN forudser, at befolkningen vil gå tilbage fra 145 millioner i 2021 til 128 millioner i 2060.¹³ Meget vil dog afhænge af den fortsatte indvandring fra de nævnte lande omkring Rusland.

I Ukraine ledte den russiske invasion, hvor knap seks millioner flygtede ud af landet i krigens første år, til skabelsen af det største flygtningeproblem i Europa siden 1945. Efter krigen vil en genopbygning af den ødelagte boligmasse og infrastruktur give et efterspørgselspres efter arbejdskraft, og dette i kombination med en forventelig massiv kapitaltilførsel fra Vesten vil bremse udvandringen fra Ukraine, der tværtimod vil opleve en betydelig nettoindvandring i forlængelse af, at splittede familier bliver genforenet.

I de såkaldte MENAPT-lande i Mellemøsten, Nordafrika, Tyrkiet, Afghanistan og Pakistan er fertiliteten i mange af landene aftagende.¹⁴ Som følge af, at der er tale om meget unge befolkninger, vil der alligevel ske en stærk befolkningsfremgang i regionen. I 2021 levede der omkring 890 millioner i MENAPT-landene, og FN-fremskrivninger forudser en vækst til 1,4 milliarder i 2060.¹⁵

12. Lutz m.fl. red. (2022).

13. UN (2022) – medium varianten.

14. MENAPT-landene inkluderer Syrien, Kuwait, Libyen, Saudi-Arabien, Libanon, Somalia, Irak, Qatar, Sudan, Bahrain, Djibouti, Jordan, Algeriet, Forenede Arabiske Emirater, Tunesien, Egypten, Marokko, Iran, Yemen, Mauretania, Oman, Afghanistan, Pakistan og Tyrkiet.

15. UN (2022) – medium varianten.

Da levevilkårene ofte er dårlige, og endda kan forværres ved den hurtige befolkningstilvækst, vil der komme et betydeligt migrationspres fra disse lande. Lad os derfor undersøge situationen mere detaljeret i tre af de store lande i MENAPT-regionen: Tyrkiet, Afghanistan og Pakistan.

Tyrkiet har siden 1950'erne leveret arbejdskraft til de industrielle centre, og i dag bor omkring 5,5 millioner tyrkere i Vesteuropa. Gennem de seneste år er antallet af udvandrere imidlertid faldet, og Tyskland – der var den dominerende destination – har haft en returvandring af tyrkere, der i nogle år gav en negativ nettobalance i vandringerne mellem de to lande.

Alligevel repræsenterer Tyrkiet stadig et muligt afsenderland for vandringer mod Vesteuropa. Det skyldes dels, at Tyrkiet har taget imod et stort antal flygtninge fra konflikterne i Afghanistan, Irak og Syrien, dels at der i en relativt ung befolkning frem til 2060 stadig vil finde en betydelig befolkningstilvækst sted, hvor de kommende generationer fortsat vil møde store forskelle i levevilkår mellem Tyrkiet og Vesteuropa. Befolkningsprognoser anslår, at Tyrkiets befolkning vil vokse fra 84 millioner i 2021 til 96 millioner i 2060.¹⁶

I sammenhæng med vandringsperspektivet er det bemærkelsesværdigt, at Afghanistan forudses en vækst fra 40 millioner i 2021 til 85 millioner i 2060.¹⁷ Talibans magtovertagelse i 2021 i kombination med forværrede økonomiske og humanitære forhold samt den hurtige befolkningstilvækst vil med stor sandsynlighed generere nye store udvandring fra landet.¹⁸

Det tredje store land, vi gennemgår her som afslutning på omtalen af MENAPT-landene, er Pakistan. Efter prognosen vil landet gå fra omkring 230 millioner i 2021 til 406 millioner i 2060 – også her ser vi altså et kæmpe potentiale for udvandring.

Vender vi os nu videre mod Indien, vil landet stå med en befolkningsudvikling fra 1,4 milliarder i 2021 til 1,7 milliarder i 2060.¹⁹ Indien er allerede klodens mest befolkningsrige land foran fastlands-

16. UN (2022) – medium varianten.

17. UN (2022) – medium varianten.

18. FRONTEx (2022).

19. UN (2023) – medium varianten.

Kina, der ventes at gå fra 1,4 milliarder i 2021 til 1,2 milliarder i 2060. Også i Indien vil levevilkårene for store befolkningsgrupper lade meget tilbage at ønske, og potentialet for vandringer mod Europa er enormt.

Kina vil få en stor udfordring med en aldrende befolkning, hvor det skønnes, at hver tredje kineser vil være over 65 år i 2060. I dag er antallet af nye ægteskaber det laveste, siden registreringen begyndte i 1980'erne. Tilsvarende med antallet af fødsler, selvom etbarnspolitikken er erstattet af støtteordninger til fremme af fertiliteten. I 2022 faldt befolkningstallet for første gang, siden den fejlslagne industri- og landbrugspolitik i kombination med tørke forårsagede hungersnød og sultedød under Mao Zedong i begyndelsen af 1960'erne.²⁰ Med en befolkningsmæssig tilbagegang og en almindelig aldring ser det ud til, at udvandringen fra Kina sandsynligvis ikke vil blive så omfattende.

---

20. Arbejdskraft blev ført fra landbruget over i den decentraliserede industri under et forsøg på en forceret modernisering af landet. Mellem 20 og 43 millioner mennesker døde af sult eller af repressalier under „Det Store Spring Fremad“.

Syd for Sahara har fertiliteten været uafbrudt høj, hvilket har skabt meget unge befolkninger med et stort potentiale for befolkningsvækst. Tendensen bekræftes af prognoser, der forudser en vækst fra i dag ca. 1,1 milliard mennesker til 2,4 milliarder i 2060.²¹ I disse lande er fertiliteten fortsat 4,6 og ventes endnu i 2050 at ligge omkring 3,0, hvilket er langt over reproduktionsniveauet. Kun omfattende forbedringer af fx unge kvinders uddannelsesmuligheder kan nedbringe fødselstallet i en mere betydende retning.²²

Sammenfattende kan det konkluderes, at det i de kommende år kan blive sværere at kompensere for en faldende arbejdsstyrke i Vesteuropa gennem indvandring af tilstrækkelig meget uddannet arbejdskraft fra Østeuropa.

Til gengæld vil der komme et forstærket vandringspres fra MENAPT-landene og fra landene syd for Sahara faciliteret af stadig større netværk af menneskesmuglere.²³ Udviklingen i Indien vil pege i samme retning.

Disse indvandrere vil oftest mangle kvalifikationer, der svarer til behovene i højteknologiske industrilande. Indvandring af denne karakter kan derfor frem for at bidrage til at løse problemerne med en faldende arbejdsstyrke i stedet blive en udfordring for velfærdsstaterne i de rige lande.

Tabel 1.1 giver en sammenligning af indvandrerpopulationer i udvalgte EU-lande.²⁴ Det fremgår, at indvandrerne i alle de valgte lande udgør et betydeligt befolkningsselement. I intet af landene i tabellen udgør gruppen af udenlandsk fødte under 10 procent. Sverige og Tyskland har de højeste andele tæt på 20 procent. Danmark ligger i den nedre ende af tabellens spredning. Når andelen af udenlandske statsborgere ligger noget lavere for alle landene, skyldes det, at mange af indvandrerne har opnået statsborgerskab i det nye land.

21. UN (2022) – medium varianten.

22. UN (2022).

23. FRONTEX (2022). Det helt overvejende flertal er unge mænd.

24. Brochmann m.fl. (2020) giver et komparativt overblik over Skandinaviens indvandrerhistorik og de aktuelle indvandrerbefolkninger i Danmark, Norge og Sverige, mens Brochmann m.fl. (2022) giver noget tilsvarende for Danmark, Storbritannien og Tyskland.

Tabel 1.1 Udenlandske statsborgere og udenlandsk fødte i procent af den samlede befolkning i udvalgte europæiske lande, 2021

	Udenlandske statsborgere i procent af den samlede befolkning	Udenlandsk fødte i procent af den samlede befolkning
Danmark	9,2	12,4
Norge	11,2	16,3
Sverige	8,7	19,6
Frankrig	8,1	13,4
Holland	6,9	14,0
Tyskland	12,7	18,2
Italien	8,7	10,5
Storbritannien	9,0	14,3

Kilde: Database i ROCKWOOL Fonden Berlin.

Det fremgår af tabellen, at især Sverige har praktiseret en liberal adgang til opnåelse af statsborgerskab, men også, at mange indvandrere har opholdt sig relativt længe i landet. Tallene er hentet fra ROCKWOOL Fondens afdeling i Berlin, der har etableret en omfattende database med migrationsdata. Databasen omtales nærmere her i bogen s. 229.

1.4 Drivkraften bag vandringerne

Vandring fra fattige lande mod rige er først og fremmest drevet af massive forskelle i de økonomiske muligheder forstærket af den hurtige befolkningstilvækst i afsenderlandene.

Da den største del af fremtidens befolkningstilvækst vil finde sted i de allerfattigste lande, er væksten koncentreret i netop de økonomier, der er dårligst rustede til at klare udfordringerne ved den hastige vækst i befolkningen.

På trods af en høj børnedødelighed vil den største befolknings-tilvækst som nævnt finde sted i Afrika syd for Sahara. Afrika syd for Sahara er således den eneste region på globalt plan, hvor raten for ekstrem fattigdom er taget til i absolutte størrelser siden årtusind-

skiftet. Mellem 1998 og 2018 er der kommet yderligere 110 millioner mennesker til, der lever i ekstrem fattigdom, og de høje fødselsrater står som en central årsagsforklaring.²⁵

Til det demografiske og økonomiske pres kommer krige, borgerkrige og undertrykkende regimer. Dertil kan lægges effekterne af klimaforandringer, der forårsager en udvandring, der måske ellers ikke ville have fundet sted.²⁶ Den konkrete fordeling mellem de to væsensforskellige grunde til vandringer – vandringer drevet af økonomiske motiver overfor vandringer forårsaget af voldelige konflikter – afhænger af, hvilke begivenheder der sætter sig igennem i de fattige lande, samt af de økonomiske konjunkturer i de rige lande.

Man skelner mellem forhold, der trækker mennesker til modtagerlandene – *pull* – og faktorer, der tvinger dem ud af hjemlandet, *push*.

- *Pull-faktorer* er en langt højere økonomisk velstand og aktivitet i modtagerlandene, velfærdssamfund med udbyggede sociale ordninger og i nogle tilfælde fri adgang til sundhed samt uddannelse, politisk stabilitet og sikring af grundlæggende rettigheder. Afgørende er de store forskelle i lønniveau mellem de rige og fattige lande, men også udbuddet af ledige job har betydning.
- *Push-faktorer* er fattigdom forstærket af den hurtige befolkningstilvækst samt krige og borgerkrige. Svage statsdannelser uden økonomiske muligheder for at sikre sundhed og uddannelse hører med til billedet. Dertil kommer dårlige arbejdsvilkår, effekter af klimakrisen med pres på de naturlige ressourcer samt krænkelse af menneskerettigheder.

Befolkningen på det afrikanske kontinent er særdeles bevidst om, at der nord for Middelhavet leves et helt andet liv. Denne viden bliver fremmet af film, tv, internettet, mobiltelefoner og turisme.

25. World Inequality Lab (2022).

26. Se fx Piguet m.fl. (red.). (2011) og McLeman (2014) for en diskussion af klimaforandrings indvirkning på internationale migrationer.

Den holdes i live af beretninger fra venner eller familiemedlemmer, der har etableret sig i Europa. Drømmen om det gode liv i et rigt land suppleres af en udtalt uvilje mod det hjemlige liv: den politiske kultur, fattigdommen, korrupsionen, uligheden, volden og den fragmenterede økonomiske udvikling.

Mange afrikanere starter bevægelsen mod Europa som en vandring fra land til by i oprindelseslandet. Dette udgør et led i den globale urbanisering, hvor en fortsat stigende andel af jordens befolkning bor i byerne. Konfronteret med de manglende økonomiske muligheder i hjemlandets byer søger migranterne videre mod nord.

Tragiske begivenheder som borgerkrigen i Syrien og Ruslands invasion af Ukraine kan i sig selv sætte millioner på flugt som internt eller eksternt fordrevne. I alt var mere end 108 millioner mennesker på flugt eller på anden vis fordrevne på globalt plan ved udgangen af 2022.²⁷ De fleste af disse mennesker er såkaldt internt fordrevne. Det vil sige, at de ikke har krydset en international grænse, men stadig befinder sig i deres hjemland. Det betyder dog ikke nødvendigvis, at de er mindre udsatte.

På trods af at de fleste flygtninge befinder sig i lav- og middelhøje indkomstlande, har den kraftige indvandring til Europa rystet EU-systemet og ført til, at tidligere ubevogtede grænser i dag er stærkt bevogtede og forsynet med høje pigtrådshegn. Flygtningekrisen i 2015 fik EU's fælles asylpolitik til at bryde sammen, og først sent i 2023 lykkedes det med enighed om en fornyet fælles indsats.

Den demografiske situation i Europa

I 2021 havde Europa en befolkning på 746 millioner, hvoraf en voksende andel var over 65 år.²⁸ I flere lande – eksempelvis Danmark og Tyskland – udgjorde de plus 65-årige mere end 20 procent af den samlede befolkning. Der er tale om et aldrende kontinent med udsigt til en nedgang i befolkningstallet i de kommende år, hvis ikke der finder indvandring sted. Der er to årsager til, at befolkningssammensætningen går mod en

27. UNHCR (2023). Til de 108 millioner kan lægges fire millioner uden statsborgerskab.

28. UN (2022).

højere andel af ældre. Dels den lave fertilitet, dels den stadig højere gennemsnitsalder.

Under forskellige forudsætninger vil Europas befolkning ifølge FN's befolkningskontor ligge mellem 604 og 755 millioner i 2060. FN's middelpåbudsprog forudsiger, at tallet vil ligge på 678 millioner, dvs. knap 70 millioner lavere end i dag.

Langt den største del af de ældre befinder sig udenfor arbejdsstyrken. Trækket på de offentlige ressourcer er derfor især højt i denne aldersgruppe. Det gælder især de meget gamle, der er stærkt afhængige af overførselsindkomster og har en højere risiko for at få behandlings- og plejekrævende helbredsproblemer.

1.5 Erstatningsindvandring

De aldrende befolkninger med lav fertilitet i de rige lande står overfor unge befolkninger med høj fertilitet i det globale syd. Det var baggrunden for en FN-rapport fra 2000 med titlen *Replacement migration: Is it a solution to declining and ageing populations?* Rapporten søgte for en række lande at afdække, hvor stor en nettoindvandring der skulle til for at:

- a. opretholde befolkningens størrelse
- b. fastholde antallet af voksne i den arbejdsdygtige alder, og endelig
- c. bevare et uændret forhold mellem andelen i den arbejdsdygtige alder (15-64 år) og andelen af ældre på 65 år og derover.

Udgivelsen fik stor opmærksomhed og mødte kritik for at formidle overdrevne antagelser om behovet for indvandring fra fattige lande til rige.²⁹ Men den cementerede begrebet *replacement migration* eller *erstatningsindvandring* – indvandring for at nå specifikke demografi-

---

29. Coleman (2002).

ske mål – som et tilbagevendende tema i debatten om indvandring og integration.³⁰

Fokus var på indvandring for at opretholde befolkningens og arbejdsstyrkens størrelse. Derimod pointerede rapporten, at det ville være urealistisk at fastholde et uændret forhold mellem mennesker i den arbejdsdygtige alder og ældre over 65 år. Dette vil nemlig allerede som udgangspunkt kræve en helt urealistisk stor indvandring, da aldringen er så omfattende. For Tyskland med en af Europas ældste befolkninger beregnede rapporten, at der skulle ske en nettoindvandring på 36,7 millioner mennesker i perioden fra 1996 til 2015 – eller næsten to millioner netto om året – for at bevare en konstant forsørgerbyrde, dvs. et uændret forhold mellem mennesker i arbejdsstyrken og borgere over 65 år.

Tilbage stod behovet for nettoindvandring for at fastholde befolkningens og arbejdsstyrkens størrelse under nogle realistiske antagelser om udviklingen i fertilitet og levealder i modtagerlandene.

Tabel 1.2 gengiver den faktiske nettoindvandring til fire store europæiske lande fra 1996 til 2015. Denne indvandring sammenholdes med FN-rapportens skøn over, hvor stor en nettoindvandring der skulle til for at opretholde befolkningens størrelse, en uændret arbejdsstyrke og en konstant forsørgerbyrde.

Nettoindvandringen var større i alle fire lande end FN's skøn over behovet, hvis befolkningstallet i 1996 skulle fastholdes. I Storbritannien oversteg nettoindvandringen behovet med 4,2 millioner for at holde en konstant befolkningsstørrelse. Også Frankrig og Italien fik en befolkningstilvækst som følge af indvandringen. Tyskland var tæt på status quo med en nettotilgang på ca. 100.000 mennesker.

---

30. Det skal indskydes, at rapporten diskuterede alternative tilgange til at håndtere den generelle aldring af vestlige befolkninger, herunder højere pensionsalder og ændringer i pensionssystemerne. Ved diskussionen af behovet for indvandring af arbejdskraft skal effekten af automatisering og digitalisering nødvendigvis også medtænkes.

Tabel 1.2 Den faktiske nettoindvandring sammenholdt med FN-estimer for replacement migration, 1996-2015, millioner

	Faktisk nettoindvandring 1996-2015	For at opretholde befolkningens størrelse i 1996	For at holde en konstant arbejdsstyrke	For at holde en konstant forsørgerbyrde
Storbritannien	4,2	0	0,9	10,8
Tyskland	4,6	4,5	6,1	36,7
Frankrig	1,9	0	0,9	16,6
Italien	4,5	3,2	4,9	23,9

Note: For Frankrig mangler data for nettoindvandringen i 1996 og 1997.
 Kilde: Craveiro m.fl. (2019).

Det fremgår også, at den potentielle arbejdsstyrke i Storbritannien voksede med godt tre millioner. Den franske gik frem med en million, mens indvandringen til Italien og Tyskland ikke var i stand til at fastholde den potentielle arbejdsstyrke.

Når vi bruger udtrykket „potentielle arbejdsstyrke“, dækker det over antallet, hvis alle indvandrere indgår i arbejdsstyrken. Denne antagelse er imidlertid urealistisk, idet en uspecificeret andel aldrig kommer til at indgå i arbejdsstyrken som følge af kulturelle, helbredsmaessige, sproglige eller uddannelsesmaessige årsager.

Alt i alt demonstrerer tabellen behovet for mere præcise skøn over, hvor meget indvandringen kan bidrage til opretholdelsen af arbejdsstyrken med en fortsat aldrende europæisk befolkning. Disse skøn er i sagens natur komplicerede. Beregningerne bør fx inddrage, hvilken type af indvandring der bliver tale om. Der bør også tages hensyn til, at tilbagetrækningsalderen kan ændres via politiske initiativer, ligesom de ældres sundhedsprofil er blevet bedre, og kvalifikationsniveauet er steget.³¹ De ældre er simpelthen i stigende grad i stand til at fastholde et engagement i arbejdslivet.

Da indvandring tillægges en central betydning for opretholdelsen af den danske arbejdsstyrke, vender vi tilbage til emnet. Kapitel 15 vil give helt nye skøn over, hvilken betydning indvandring med

31. Andersen og Skaksen (red.).(2022).

arbejde som opholdsgrundlag og integration af indvandrere har i forhold til udviklingen i arbejdsstyrken, BNP, velstand og den finanspolitiske holdbarhed.

1.6 Sammenfatning

Indvandringen til Vesteuropa indledtes for alvor i 1950'erne og 60'erne som indvandring af arbejdskraft, men med oliekrisen i 1973 og en begyndende arbejdsløshed satte regeringerne i Vesteuropa et stop for indvandring af gæstarbejdere.

Alligevel fortsatte indvandringen i nye former. Allerede etablerede gæstarbejdere fik familien til Vesteuropa, og store flygtningeproblemer på globalt plan skabte en tilgang af asylansøgere, der ikke var set tidligere. Disse vandring blev sikret via internationale konventioner, der blev indgået i årene efter 1945 på baggrund af erfaringer fra Anden Verdenskrig.

Indvandrerne kom til lande med en lav fertilitet, hvor antallet af fødsler pr. kvinde over lange stræk lå under reproduktionsniveauet på 2,1 børn pr. kvinde, og samtidig steg middellevetiden. Resultatet blev aldrig befolkninger med udsigt til problemer med at fastholde arbejdsstyrken og en voksende finansiel udfordring af velfærdsstater og herunder pensionssystemer.

Efter Murens fald i 1989 blev mulighederne for frie bevægelser i Europa bedre, og ved udvidelsen af EU i 2004 med 10 medlemslande med ca. 75 millioner mennesker og en forholdsvis veluddannet arbejdsstyrke steg potentialet for vandring betragteligt. Otte af de nye medlemslande var tidligere Østbloklønde, og der var store forskelle i levevilkårene mellem Vest- og Østeuropa.

Med udfasningen af en række overgangsordninger fandt der da også en betydelig udvandring sted fra Østeuropa. Indvandringens sammensætning i Vesteuropa ændrede sig væsentligt, hvilket blev fremmet af en mere restriktiv politik overfor familiesammenføring og asylansøgere. Disse arbejdskraftvandring lettede for en tid preset på de vesteuropæiske arbejdsmarkeder.

Meget tyder imidlertid på, at vandringerne fra Østeuropa mod Vesteuropa har toppet. Der er sket en velstandsudvikling i de nye

EU-lande, og endnu vigtigere: Rent demografisk møder Østeuropa de samme eller endnu større udfordringer som Vesteuropa. Fertiliteten er flere steder lavere end i Vesteuropa, og levealderen stiger. Befolkningerne ældes.

I stedet vil vandringspresset fra det globale syd med massive forskelle i levevilkår i forhold til det rige Vesteuropa tage til, efterhånden som landene realiserer deres demografiske potentiale.

Allerede i dag er der en betydelig ikke-vestlig indvandrerbefolkning i Vesteuropa, der bidrager til at fastholde befolkningernes størrelse. Men de ikke-vestlige indvandreres beskæftigelsesfrekvens er ofte lav, og i stedet for at løse problemerne med aldring kan indvandringen tværtimod forstærke dem.

2 Indvandringen til Danmark efter Anden Verdenskrig

2.1 Introduktion

Danmark har gennem de seneste 200 år modtaget flere grupper af indvandrere, hvad enten de kom for at søge arbejde, eller de var på flugt fra krige og undertrykkende regimer. Selvom der med korte intervaller kom nye grupper til, var indvandringen frem til 1960'erne antalsmæssigt ubetydelig, og i de fleste år overgik udvandringen antallet af indvandrere.

Efter Anden Verdenskrig fandt vandringerne primært sted mellem Danmark på den ene side og Europa og Nordamerika på den anden, og mange af de indvandrede var danskere, der vendte hjem efter at have arbejdet eller studeret i udlandet. Dette mønster skulle imidlertid ændre sig fra slutningen af 1960'erne. I første omgang kom de såkaldte gæstearbejdere til Danmark under den langvarige højkonjunktur, der mod midten af 1960'erne havde støvsuget arbejdsmarkedet for arbejdskraft.

Som i andre vesteuropæiske lande var der primært tale om unge mænd, der i Danmarks tilfælde overvejende indvandrede fra Jugoslavien, Pakistan og Tyrkiet. De kom i en tid, hvor der *var* masser af arbejde at få, og gæstearbejderne betalte mere i skat, end de modtog fra det offentlige under opholdet.

For erhvervslivet var der betydelige fordele ved tilgangen af ufaglært arbejdskraft, og den enkelte migrant opnåede en højere løn og en mere stabil beskæftigelse end i afsenderlandet. Antallet af gæstearbejdere toppede i 1970, hvor der blev udstedt knap 10.000 arbejdstilladelser.³² Flere dagblade havde allerede da fremsat ønske om, at Folketinget formulerede en egentlig indvandrerpolitik.

32. Andersen og Felbo-Kolding (2013), Jensen (2000).

2.2 Stop for indvandet arbejdskraft – men fortsat indvandring

Med oliekrisen i 1973 blev der indført et stop for indvandring af arbejdskraft af frygt for, at danske lønmodtagere skulle blive arbejdsløse. Denne begrænsning gjaldt dog ikke for borgere fra EF, idet en vigtig del af formålet med De Europæiske Fællesskaber netop var at sikre arbejdskraftens fri bevægelighed. Danmark tilsluttede sig EF i 1973, og i Norden havde der siden 1954 været fri bevægelighed over grænserne med den fællesnordiske pasunion og det fælles nordiske arbejdsmarked.

Reelt betød Danmarks medlemskab af EF dog ikke i første omgang en øget indvandring fra de deltagende nationer.³³ Medvirkende til dette var de dårlige konjunkturer, hvor udbuddet af job var begrænset. Blokeringen af arbejdskraft fra lande udenfor Norden og EF førte til gengæld ikke til en afslutning på indvandringen fra ikke-vestlige lande.

Helt imod tanken bag brugen af gæstearbejdere fortsatte populationen med ikke-vestlig baggrund tværtimod med at vokse efter 1973. Gæstearbejderne fik efterhånden varig opholdstilladelse, og kun få genudvandrede. Dertil kom, at de fik deres koner og børn og ofte deres forældre til Danmark gennem reglerne om familiesammenføring. Tilsvarende hentede indvandrernes børn ofte deres ægtefæller i forældrenes hjemland.

Ikke-vestlige indvandrerkvinder havde også en højere fertilitet end danske. I 1977 fødte tyrkiske kvinder med ophold i Danmark i gennemsnit 4,5 børn i løbet af deres fødedygtige alder, mens danske kvinder fik 1,7 børn. I 1996 lå tallet for ikke-vestlige indvandrerkvinder på 3,1, hvilket kan sammenlignes med 1,7 for danske kvinder.³⁴

Efterhånden skete der en gradvis tilpasning til det danske niveau. Set over årene 1994-1998 fik kvinder fra ikke-vestlige lande, der kom til Danmark som børn og unge under 18 år, 2,4 børn i løbet af deres fødedygtige alder mod 4,2 for kvinder, der kom ind i landet, efter at de var fyldt 18 år.

Siden er den samlede fertilitet faldet yderligere hos ikke-vestlige kvinder i Danmark. For perioden 2017-2021 fik danske kvinder i løbet af deres fødedygtige alder 1,8 børn, mens ikke-vestlige kvinder fik 1,9 – dvs. kun marginalt flere.³⁵

33. Fra november 1993, Den Europæiske Union, da Maastricht-traktaten trådte i kraft.

34. Pedersen (1999).

35. Danmarks Statistik (2022).

Definition af indvandrere og efterkommere

I bogen følger vi Danmarks Statistiks definitioner af indvandrere og efterkommere med den tilhørende landegruppering.

Indvandrere er født i udlandet. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er født i udlandet, opfattes personen også som indvandrer.

Efterkommere er født i Danmark. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer. Når en eller begge forældre, der er født i Danmark, opnår dansk statsborgerskab, vil deres børn ikke blive klassificeret som efterkommere, men som personer med dansk oprindelse. Fastholder danskfødte forældre imidlertid begge et udenlandsk statsborgerskab, vil deres børn blive klassificeret som efterkommere.

Personer med *dansk oprindelse* er personer – uanset fødested – der har mindst én forældre, der både er dansk statsborger og født i Danmark.

Landegrupperingerne:

Vestlige lande er: EU-landene plus Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Storbritannien, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand.

Ikke-vestlige lande er: alle øvrige lande.

I Danmarks Statistiks tidsserier anvendes samme opdeling på vestlige og ikke-vestlige lande for alle år i tidsserien, uanset hvornår landene reelt blev medlem af EU.

Borgerne i de nye medlemslande i Østeuropa regnes altså for vestlige indvandrere også i tidsserier, der går tilbage til årene, før de blev medlem af EU.

Kilde: Danmarks Statistik (2023).

2.3 Udlændingeloven af 1983

En vigtig del af baggrunden for den stigende indvandring fra lande udenfor Norden og EF var en ny udlændingelov fra 1983. Den gav retskrav på familiesammenføring for udlændinges ægtefæller og børn under 18 år, ligesom forældre over 60 år kunne sammenføres, hvis forældrene ikke havde børn i oprindelseslandet.³⁶ De første registreringer af familiesammenføringer vedrørte perioden fra 1988 til 1991, og tallet lå på et niveau omkring 7.-8.500 personer årligt.³⁷

Retsstillingen for asylansøgere blev endvidere forbedret i den nye udlændingelov. Alle, der søgte asyl i Danmark som første asylansøger, fik ret til at opholde sig her, mens ansøgningen blev behandlet, og kriterierne for tildeling af asyl blev udvidet.

Fra midten af 1960'erne havde flygtninge fra kommunistiske lande, som risikerede hårde straffe ved en hjemsendelse, fået tildelt en såkaldt *de facto*-status. Dette gjaldt senere også krigsmodstandere, forfulgte homoseksuelle og nogle grupper på flugt fra borgerkrige. Fra 1983 blev „*de facto*-status“ et lovfæstet begreb, som gav stort set samme rettigheder som konventionsflygtninge.³⁸ Samtidig blev det vanskeligere for myndighederne at returnere afviste asylansøgere, og Danmark fik ry for at gå i spidsen for en humanitær flygtningepolitik.³⁹ Ændringerne faldt sammen med voldsomme konflikter i det globale syd, fx krigen mellem Irak og Iran, der rasede fra 1980 til 1988 og kostede omkring 500.000 mennesker livet.

I løbet af 1980'erne steg antallet af flygtninge markant, selvom 1983-loven blev strammet op ad flere omgange. Flygtningene kom især fra Irak og Iran, ligesom mange statsløse palæstinensere og tamiler fra Sri Lanka søgte asyl i Danmark. I 1990'erne var den største gruppe flygtninge fra Bosnien på flugt fra krigen i det tidligere Jugoslavien. Der indvandrede også mange flygtninge fra Irak og Somalia, ligesom statsløse palæstinensere fortsat kom til landet.

36. Tranæs (2014).

37. Pedersen (1999).

38. Schultz-Nielsen (2016b). Se nærmere om konventionsflygtninge i kapitel 6.

39. I praksis gav retskravet på ophold til *de facto*-flygtninge kun myndighederne ganske få afvisningsmuligheder, når udlændingen først var kommet spontant til Danmark for at afgive en asylansøgning (Rasmussen (2023)).

Alene i 1995 blev der givet mere end 16.000 permanente opholdstilladelser – overvejende til mennesker fra det tidligere Jugoslavien – hvilket udgjorde godt 20 procent af alle anerkendte flygtninge mellem 1956 og 1995.

2.4 Ændret sammensætning af indvandringen

Med stop for arbejdsbetingede vandringer i 1973 og med en friere adgang til asylansøgninger og familiesammenføringer i 1983 blev indvandringens sammensætning ændret. Langt flere kom nu ud fra andre motiver end at få beskæftigelse, og de kom i en periode med vanskelige forhold på arbejdsmarkedet.

Med til billedet hørte også, at en stor andel af indvandrerne kun havde en kort opholdstid i Danmark bag sig, så mulighederne for at finde vej ind på arbejdsmarkedet var begrænsede. Ved midten af 1990'erne var der derfor en historisk lav beskæftigelse og stor afhængighed af offentlige indkomstoverførsler.

Ikke-vestlige indvandrermand havde i 1995 en beskæftigelsesfrekvens på 40 procent. Kun fire ud af ti var i arbejde. Ikke-vestlige kvinder lå nede på 26 procent.⁴⁰ Indkomstoverførsler til indvandrerne udgjorde i forlængelse af den lave beskæftigelse en voksende andel af de offentlige budgetter.

I 1991 lå ikke-vestlige indvandreres nettotræk på de offentlige kasser på 0,5 procent af BNP, og selvom flere fik arbejde fra midten af 1990'erne, ankom fortsat mange ikke-vestlige indvandrere, og ved årtusindskiftet udgjorde nettotrækket 0,8 procent.⁴¹

Det blev tydeligt, at indvandringen fra ikke-vestlige lande ville forstærke velfærdssamfundets problemer som følge af en aldrende befolkning, hvis indvandring og integration fortsatte efter det kendte mønster.

Debatten i medierne og blandt politikerne gik i stigende grad på, om der var et behov for en grundlæggende ændring af indvandrings- og integrationspolitikken.

40. Danmarks Statistik (2022).

41. Wadensjö og Orrje (2002).

2.5 Udlændingepolitikken ændres omkring årtusindskiftet

Som en konsekvens af den skæve sammensætning i indvandringen blev der gennemført en række ændringer af udlændingeloven fra 1999 og frem. Sigtet var at nedbringe den del af indvandringen, der ikke kom for at arbejde eller uddanne sig, dvs. nedbringe antallet af familiesammenførte og asylansøgere.⁴²

I 1999 afskaffede en socialdemokratisk-radikal regering indvandreres adgang til at få deres forældre til Danmark ved familiesammenføring. Året før havde Nyrup-regeringen introduceret den første integrationslov. Den skulle fremme en hurtigere og bedre tilknytning til arbejdsmarkedet. Nyrup-regeringen indførte også en særlig lav ydelse til indvandrere på kontanthjælp, der lå klart under den ordinære kontanthjælp. Men den lave ydelse var, som den blev formuleret i loven, i strid med EU-reglerne, og den blev afskaffet i 2000.⁴³

Bestræbelserne på at reformere politikken blev dog videreført, da SR-regeringen introducerede det såkaldte *tilknytningskrav* i 2000. Nu kunne familiesammenføring alene godkendes i de tilfælde, hvor det kommende ægtepars samlede tilknytning til Danmark var mindst lige så stor som til ægtefællens oprindelsesland.⁴⁴

I 2001 trådte en borgerlig VK-regering til med Dansk Folkeparti som parlamentarisk grundlag. I 2002 fulgte nye stramninger, der gjorde det endnu vanskeligere at få permanent opholdstilladelse i tilknytning til familiesammenføring og asylansøgning. For at modvirke tvangsægteskaber, hvor unge efterkommere bliver presset ind i et ægteskab af forældrene, blev den såkaldte *24-årsregel* indført.

Reglen fastslog, at både den herboende og den udenlandske ægtefælle skal være fyldt 24 år, før ægteskab kan indgås, hvis parret ønsker at slå sig ned her i landet. Den samlede tilknytning til Danmark skal også være større end tilknytningen til et andet land og ikke blot, som tilfældet havde været tidligere, lige så stor. Endvidere

42. For en mere detaljeret gennemgang af ændringer på området: Se Brochmann m.fl. (2022).

43. Tranæs (2014).

44. Tranæs (2014).

blev der stillet skærpede krav til forsørgelsesevnen og til den bolig, ægteparret skulle bo i.

I forbindelse med ændringer i udlændingelovgivningen i 2002 blev de facto-flygtningestatus ophævet. Folketinget vedtog at erstatte de facto-flygtningebegrebet med beskyttelsesstatus – såkaldt B-status. B-status omfatter flygtninge, der risikerer dødsstraf, tortur og lignende i hjemlandet, men som ikke omfattes af flygtningebegrebet i FN's flygtningekonvention.⁴⁵

24-årsreglen og det strammere tilknytningskrav

24-årsreglen blev indført i juli 2002 og var en stramning af reglerne for familiesammenføring. Det blev herefter krævet, at både den herboende og den udenlandske ægtefælle skal være fyldt 24 år, for at familiesammenføring ved dannelse af nyt ægteskab kan finde sted.

Tilknytningskravet blev indført i juni 2000 og betød, at familiesammenføring med en udenlandsk ægtefælle kun kan finde sted, hvis parret kan dokumentere, at dets samlede tilknytning til Danmark er lige så stor som til et andet land.

Kravet gjaldt i første omgang for udenlandske statsborgere, som ikke er hverken flygtninge med beskyttelsesbehov eller vandrende arbejdstagere fra EU. Fra juli 2002 gjaldt tilknytningskravet også danske statsborgere, og det strammes, så den samlede tilknytning herefter skal være større til Danmark end til et andet land.

Kilde: Cuzulan, Schultz-Nielsen og Fallesen (2023).

Med i reformpakken var forstærkede økonomiske incitamenter til at arbejde for nytilkomne flygtninge og indvandrere. Det skete i form af starthjælpen, der lå markant under niveauet for kontanthjælpen. Denne ydelse blev igen afskaffet i 2012 af en regering med deltagelse af Socialdemokratiet, SF og Det Radikale Venstre. I 2015 genindførte en Venstre-regering imidlertid igen den lavere ydelse, nu som integrationsydelse.

45. Her efter Kjærum hentet i Den Store Danske på lex.dk den 23. juli 2023.

Samtidig med de skærpede regler for indvandring via familiesammenføring og asylansøgning blev det gjort nemmere for indvandrere at søge arbejde. EU-udvidelsen mod øst indebar en helt fri indvandring fra disse lande fra 2009, hvor de sidste overgangsregler faldt væk. Ret hurtigt fik østeuropæerne en plads på det danske arbejdsmarked.⁴⁶

Blandt lempelserne for arbejdere udenfor EU var en udvidelse af de erhvervsområder, hvor en udlænding kan få arbejdstilladelse, samt en green-card-ordning efter amerikansk mønster, hvor folk med en højere uddannelse kan komme til Danmark i seks måneder og lede efter et arbejde. Det blev også muligt at give opholdstilladelse til alle, der kunne få et job med en årsindkomst på mere end 450.000 kr. i 2006.⁴⁷

2.6 Indvandringen efter årtusindskiftet

Figur 2.1 beskriver konsekvenserne af den ændrede lovgivning. Figuren viser for perioden fra 1997 til 2022 opholdsgrundlaget for personer, der ikke har dansk eller nordisk statsborgerskab, og som er født i udlandet.

Antallet af familiesammenførte blev mere end halveret fra 2001 til 2003 for at holde sig på et lavt niveau i resten af perioden, dog med en stigende tendens omkring 2014. Tilsvarende faldt indvandring med afsæt i asylansøgning i årene efter 2001 for først for alvor at stige igen omkring 2013 i forbindelse med borgerkrigen i Syrien. Krigen i Ukraine gav anledning til modtagelsen af mange ukrainske flygtninge i 2022.

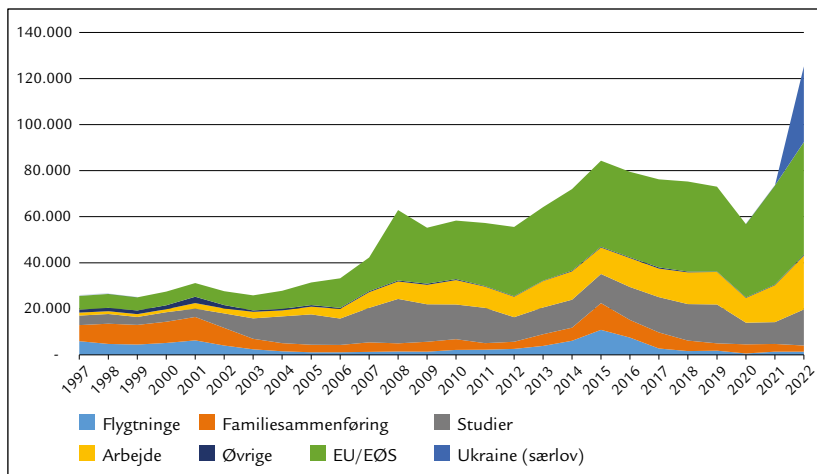
Man kan desuden iagttage, hvordan der kom flere udenlandske studerende efter 2001, ligesom indvandringen af arbejdskraft, der kom fra lande udenfor EU, tog til efter 2003. Det mest bemærkelsesværdige er imidlertid den kraftigt stigende indvandring fra EU efter udvidelsen i 2004 og optagelsen af Bulgarien og Rumænien i

46. Malchow-Møller, Munch og Skaksen (2009).

47. Rasmussen (2008).

2007.⁴⁸ Der er et mindre fald fra 2008 til 2009, og igen i forbindelse med coronakrisen, men herefter stiger antallet af indvandrere fra EU/EØS igen. Ved udgangen af perioden udgør denne kategori et større antal end de resterende kategorier tilsammen, hvis vi ser bort fra de ukrainske flygtninge.

Figur 2.1 Indvandringen fordelt på indvandringsbaggrund, 1997-2022

Note: Øvrige dækker over adoption, tidligere dansk indfødsret, dansk afstamning, ikke-familiemæssig tilknytning til person i Danmark, andre grunde end ægteskab, fast samlivsforhold og dansk mindretal i Sydslesvig.

Kilde: Danmarks Statistik.

Blandt indvandrere fra vestlige lande ligger polakkerne på en førsteplads med 47.000 personer i 2023 og rumænerne på en andenplads med 38.000. Med nærheden til den danske grænse kommer tyskerne ind på en tredjeplads med 35.000.⁴⁹ Mere end hver fjerde vestlige indvandrer med ophold i Danmark kommer fra Polen og Rumænien. Samtidig er andelen af polakker og rumænere, der kommer for at arbejde, høj med henholdsvis 54 og 61 procent i 2022.

48. Kroatien blev medlem i 2013.

49. Danmarks Statistik (2023).

De polske migranter har en høj andel med en erhvervsfaglig uddannelse, hvilket der er en stærk efterspørgsel efter på arbejdsmarkedet. Ikke mindre end 43 procent af indvandrerne fra Polen har en erhvervsfaglig baggrund, hvilket er en større andel end blandt personer med dansk oprindelse. Niveaulet ligger også en del højere end for indvandrere fra andre vestlige lande og markant højere end for indvandrere fra ikke-vestlige lande, hvor indvandrere fra fx Irak, Iran og Pakistan er nede omkring 15-18 procent med en erhvervsfaglig uddannelse.

Samlet skaber polakkerne og rumænerne et tilskud til arbejdsmarkedet på i omegnen af 45.000 personer i 2022. Arbejdere fra de to østeuropæiske EU-lande er på denne måde med til at modvirke flaskehalse i fx byggeriet og landbruget.

Alt i alt har sammensætningen af indvandrernes opholdsgrundlag ændret sig markant siden årtusindskiftet.

Blandt indvandrede i 2021, som var født i udlandet, og som havde ikke-nordisk statsborgerskab, havde 70 procent arbejde og uddannelse som opholdsgrundlag. Kun 6 procent havde asyl og familiesammenføring som opholdsgrundlag.⁵⁰

Til sammenligning var i anden halvdel af 1990'erne omkring halvdelen af opholdstilladelserne baseret på asyl eller familiesammenføring. Omkring en tredjedel indvandrede med tilladelse til arbejde og uddannelse.⁵¹

På tyve år er antallet af arbejdstilladelser til indvandrere steget fra 5.600 årligt til næsten det tidobbelte: omkring 50.000 i 2022, hvoraf halvdelen er fra lande udenfor EU. Undersøgelser i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed viser, at omkring 30 procent af den udenlandske arbejdskraft stadig er i Danmark, ti år efter at de kom hertil. Det gælder både arbejdsmigranter fra EU og fra lande udenfor EU. Konkret betyder det, at vi kan vente, at 15.000 årligt vælger at blive i Danmark. Det svarer til antallet af syrere, der kom i 2015.

---

50. Danmarks Statistik (2022).

51. Danmarks Statistik (2022).

Forskellen er imidlertid, at lige nu sker denne forøgelse hvert år. Hertil kommer familiesammenføringer og efterkommere. Forskerne peger på de befolkningsmæssige forskydninger, der følger af indvandringen af arbejdskraft, og de mulige integrationsproblemer, som kan opstå af disse.⁵²

2.7 Den samlede indvandrerbefolkning

Pr. 1. januar 2023 udgjorde indvandrere og efterkommere 15 procent af befolkningen i Danmark. Indvandrerne andel af den samlede befolkning var 12 procent, og af dem kom 58 procent fra ikke-vestlige lande.⁵³

Danmarks Statistik forventer, at indvandrere og efterkommere vil vokse kraftigere end den etnisk danske befolkning. Indvandrere og efterkommere vil efter befolkningsfremskrivningen udgøre 20 procent af befolkningen i 2051 mod de nævnte 15 procent primo 2023.⁵⁴ Trods den nærmest fuldstændige tilnærmelse til danske kvinders fertilitet hænger dette især sammen med, at indvandrerne og efterkommerne er yngre end danskerne. I aldersgrupperne mellem 23 og 42 år udgør indvandrere og efterkommere 25 procent af befolkningen. For alle aldersgrupper over 60 år udgør de under 10 procent.

Ved siden af den legale indvandring har der været en illegal.⁵⁵ I den internationale litteratur har disse indvandrere mange betegnelser: irregular immigrants, illegal aliens, unauthorized foreigners, undocumented immigrants, clandestine immigrants, the invisible men, sans papiers og de papersløse. Her anvender vi betegnelsen *illegale indvandrere*. Det sker i betydningen personer, der opholder sig i et land uden legalt opholdsgrundlag, dvs. de har krænket landets udlændingelovgivning. Et andet begreb er *illegale arbejdere*. Det

52. Arendt og Schultz-Nielsen (2023).

53. Danmarks Statistik (2024).

54. Danmarks Statistik (2024).

55. Se Tranæs og Jensen (2014) for en introduktion til emnet herunder med et overslag over illegale populationer i en række vesteuropæiske lande i årene omkring 2010.

bruges om personer, der kan have opholdsgrundlaget i orden, men som arbejder uden den nødvendige arbejdstilladelse.

Forskningsenheden har fra 2008 til 2018 fulgt den illegale indvandring til Danmark.⁵⁶ Udviklingen kan opgøres ud fra forskellige forudsætninger med en ret stor spredning i resultaterne. Beregnet ud fra det, forskerne vurderer som den mest realistiske antagelse, viser udviklingen fra 2008 til 2018 en betydelig variation over tid, men med en klart stigende tendens.

I 2008 lå antallet af illegale indvandrere omkring 13.000 for i 2018 at ende omkring 26.000. Disse populationer har en dynamisk karakter. Vandringerne viser stor følsomhed overfor jobåbninger på det illegale arbejdsmarked, ligesom mange illegale vandringer mod et bestemt mål, fx Sverige eller Tyskland, præges af stop undervejs gennem Europa.

2.8 Sammenfatning

Selvom der med oliekrisen i 1973 blev indført et stop for arbejdskraftindvandring fra lande udenfor EF og Norden, accelererede indvandringen fra ikke-vestlige lande i de følgende år. Nu skete der blot et skift fra indvandring af arbejdere til indvandring af familiesammenførte og asylansøgere. Denne tendens blev skærpet efter vedtagelsen af en liberal udlændingelov i 1983, der forbedrede adgangen til familiesammenføring og asylansøgning.

Det ændrede indvandringsmønster førte ret hurtigt til forstærkede integrationsproblemer. Det kom til udtryk i en meget lav beskæftigelse blandt de indvandrede, og omkring årtusindskiftet var der et politisk flertal for revisioner af udlændingepolitikken. Adgangen til familiesammenføring og asylansøgning blev strammet, og der blev indført reducerede overførselsydelse til indvandrere uden arbejde. Samtidig blev der åbnet for en vis indvandring af især højtuddannet arbejdskraft.

---

56. Tallene gengivet i dette afsnit stammer fra den seneste udgivelse i form af Larsen og Skaksen (2019).

Det markante kursskifte i lovgivningen førte til en ændret sammensætning af indvandringen. Der kom langt færre til Danmark på baggrund af familiesammenføring og asylansøgning. Til gengæld steg antallet af indvandrere, der kom for at arbejde eller studere.

Efter udvidelsen af EU i 2004 med en række østeuropæiske lande og optagelsen af Bulgarien og Rumænien i 2007 er indvandringen fra denne del af Europa taget væsentligt til, drevet af betydelige forskelle i levevilkår, og østeuropæerne udgør i dag et betydeligt indslag på arbejdsmarkedet.

Set over de seneste 30 år har antallet af indvandrere og efterkommere været kraftigt stigende. Pr. 1. januar 2023 udgjorde indvandrere og efterkommere 15 procent af befolkningen. Indvandrerne andel af den samlede befolkning var 12 procent, og af dem udgjorde 58 procent mennesker fra ikke-vestlige lande. I de kommende år forventes antallet af indvandrere og efterkommere at vokse kraftigere end antallet af personer med dansk oprindelse.

I en situation med en aldrende befolkning og mangel på arbejdskraft kan fortsat indvandring af kvalificeret arbejdskraft være af vital betydning for arbejdsmarkedet, men indvandring kan også give et behov for en øget integrationsindsats. Et centralt spørgsmål vil derfor være omfanget og sammensætningen af fremtidens indvandring.

3 Indvandringens betydning for den høje beskæftigelse

3.1 Introduktion

Forrige kapitel pegede på den store betydning, indvandret østeuropæisk arbejdskraft har for arbejdsmarkedet.

Siden konjunkturerne vendte i 2013 efter finanskrisen, er det gået rigtigt godt med beskæftigelsen i Danmark, hvilket har bidraget til finansieringsgrundlaget for velfærdsstaten. Med de mange nye hænder er skattebasen øget, og det har forbedret udsigten til en fortsat økonomisk bæredygtig velfærdsstat i de kommende år.

Den stigende beskæftigelse er samtidig med til at skabe en konkurrencedygtig økonomi uden for stærkt et lønpres, selv når konjunkturerne er for opadgående.⁵⁷

Under højkonjunkturen, hvor arbejdsmarkedet i 2019 nærmede sig fuld beskæftigelse, var den årlige ændring i timefortjenesten kun 2 procent i andet kvartal. Den indvandrede arbejdskraft bidrog til at afdæmpe lønudviklingen. Det fastholder konkurrenceevnen, hvilket i en lille åben økonomi med en stor udenrigshandel er med til at forlænge de gode konjunkturer. Under inflationspresset i 2022 og første halvår af 2023 har lønstigningerne heller ikke forringet den danske konkurrenceevne.

3.2 Kraftig øgning af beskæftigelsen

Beskæftigelsen bliver ved med at slå nye rekorder i Danmark. Set på baggrund af en aldrende befolkning og en lav ledighed selv under finanskrisen må opmærksomheden rettes mod andre kilder til fremgangen end arbejdsmarkedets etniske danske kernetrapper mellem 25 og 54 år.

---

57. Brochmann m.fl. (2022). Målt på alle vigtige parametre – betalingsbalance, stabilitet i de offentlige finanser, bytteforhold og produktivitetsudvikling – klarer Danmark sig gennem de seneste 10-15 år forbløffende godt.

En analyse fra forskningsenheden præsenteret på en konference i 2019 viser, at ikke mindre end to tredjedele af fremgangen i beskæftigelsen mellem 2013 og 2019 kom fra indvandret arbejdskraft, vestlig og ikke-vestlig. Den resterende del var i høj grad båret af et øget arbejdsudbud hos ældre danskere.

Fokuseres nu alene på den ikke-vestlige arbejdskraft, fortsatte fremgangen, og ved udgangen af 2022 var godt 180.000 ikke-vestlige indvandrere i arbejde, hvilket var en rekord. Det bragte beskæftigelsesfrekvensen op på 58,4 procent mod 75,3 procent for arbejdstagere med dansk baggrund.⁵⁸ Forskellen i beskæftigelsesfrekvens mellem de to grupper var altså på 17 procentpoint, hvilket er historisk lavt.

Det er også bemærkelsesværdigt, at der for indvandrere fra Afghanistan, Irak, Somalia og Syrien – flygtninge fra krig og katastrofe – har været tale om en forholdsvis stærk fremgang i beskæftigelsen.⁵⁹ Udviklingen har været relativt stærkere for indvandrere fra flygtninge

58. Andersen og Olsen (2023). Opgørelsen relaterer sig til lønmodtagerbeskæftigelsen.

59. DI (2023).

gelande end for grupper som polakker og rumænere, der dog stadig har klart højere andele i beskæftigelse.

Med godt 180.000 beskæftigede ikke-vestlige indvandrere repræsenterer tallet en stigning på 34.000 personer siden nedlukningen under coronakrisen i andet kvartal 2020 og frem til udgangen af 2022.⁶⁰ Fremgangen i beskæftigede udenlandske medarbejdere skete samtidig med et vedvarende fald i ledigheden. Jobåbningen for ikke-vestlige indvandrere fandt dermed ikke sted på bekostning af beskæftigelsen hos danskere.

Det er især ikke-vestlige indvandrerkvinder, der er kommet i arbejde. Kvindernes beskæftigelsesfrekvens lå på 54,8 procent, hvilket repræsenterer et ryk opad på 7,4 procentpoint siden starten på coronakrisen.

I mange muslimske familier har det ellers været traditionen, at kvinden står for det huslige, mens manden er forsørgeren. Den gunstige situation på arbejdsmarkedet ser imidlertid ud til at have gjort det attraktivt for relativt flere ikke-vestlige kvinder at søge ud på arbejdsmarkedet.

Samme fænomen kunne iagttages for danske kvinder i 1960'erne. Arbejdsmarkedet glødede, og arbejdsgiverne var hele tiden på jagt efter ny arbejdskraft. Det blev indgangen til en kraftig øgning af kvindernes beskæftigelsesfrekvens og senere til et kvalifikationsløft, der endte med at placere dem højere i uddannelseshierarkiet end mænd.

Ved en opgørelse af den samlede betydning af indvandringen både af vestlige og ikke-vestlige migranter var der i 2008 207.000 indvandrere i beskæftigelse i Danmark. I 2021 var tallet nået op på 365.000. Det svarer til ikke mindre end 12 procent af den samlede beskæftigelse.⁶¹

---

60. Andersen og Olsen (2023).

61. Arendt (2023b).

3.3 Hvor bliver indvandrerne beskæftiget?

Analyserne viser, at både de ikke-vestlige og de østeuropæiske indvandrere i forlængelse af sproglige og uddannelsesmæssige barrierer først og fremmest får ufaglært arbejde.

Især rengørings- og restaurationsbranchen og social- og sundhedssektoren beskæftiger mange ikke-vestlige indvandrerkvinder, mens ikke-vestlige mænd får arbejde i industri og transport. De østeuropæiske mænd beskæftiges i stort omfang i byggeriet.

Indvandringen af arbejdskraft til ufaglærte job kan i nogle brancher presse ufaglærte danskere på lønnen. Men forskningsenheden peger på, at indvandringen af ufaglært arbejdskraft kan være med til at skubbe danske ufaglærte videre. En dansker, der tidligere arbejdede med ufaglært rengøring, bliver fx opfordret til at påtage sig ledelsesopgaver for østeuropæiske arbejdere og stiger i jobhierarkiet.

Analyser fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser også, at lønmodtagerbeskæftigelsen for ikke-vestlige indvandrere målt fra andet kvartal 2020 til fjerde kvartal 2022 er steget i 18 ud af 19 brancher.⁶² Så der er måske noget, der tyder på en bredere fremgang.

Mange af de ufaglærte job i den private sektor er imidlertid særdeles konjunkturafhængige, og de historiske erfaringer viser, at det kan blive en udfordring at fastholde de ikke-vestlige indvandrere på arbejdsmarkedet under en lavkonjunktur.⁶³

Hvor stort et fald der eventuelt kan blive tale om, afhænger af flere forhold. En afgørende faktor er indvandrerens mobilitet og muligheder for et uddannelsesmæssigt løft. Også længden af opholdstiden i Danmark har betydning for beskæftigelsen. Indvandrere skal erhverve sig sproglige færdigheder, et netværk og kendskab til kulturen og arbejdsmarkedet for at have rimelige udsigter til at komme i arbejde.⁶⁴

Samtidig med den dominerende beskæftigelse som ufaglært peger analyser fra forskningsenheden dog på, at indvandringen af eksperter til det danske arbejdsmarked er taget til. Udviklingen startede

62. Andersen og Olsen (2023).

63. Skaksen og Jensen (2016).

64. Skaksen og Jensen (2016).

omkring årtusindskiftet og accelererede efter finanskrisen. Fra 2010 til 2016 skete en fordobling i antallet af udenlandske eksperter som fx ingeniører.

De udenlandske eksperter producerer ofte en større værdi end danske. Når virksomhederne headhunter på et globalt arbejdsmarked, kan de skabe et bedre match mellem medarbejder og job indenfor meget specialiserede arbejdsfunktioner. Tyskland ligger som det bedst repræsenterede land, hvad angår antallet af udenlandske eksperter, men rekrutteringen foregår over hele kloden, hvilket er endnu et træk ved den globaliserede økonomi.

3.4 Sammenfatning

Siden konjunkturerne vendte i 2013 efter finanskrisen, er det gået rigtigt godt med beskæftigelsen. Det største bidrag kommer fra indvandringen. To tredjedele af fremgangen mellem 2013 og 2019 kom fra indvandret arbejdskraft, vestlig og ikke-vestlig. Den resterende del var i høj grad betinget af et øget arbejdsudbud blandt de ældre.

Hvis der alene fokuseres på den ikke-vestlige arbejdskraft, fortsatte fremgangen for denne gruppe frem til udgangen af 2022, hvor godt 180.000 ikke-vestlige indvandrere var i arbejde, hvilket var en rekord. Det bragte beskæftigelsesfrekvensen op på 58,4 procent for ikke-vestlige indvandrere mod 75,3 procent for danskere. Især rengørings- og restaurationsbranchen og social- og sundhedssektoren beskæftiger mange ikke-vestlige indvandrerkvinder. Mændene får arbejde i industri og transport.

Ved siden af den voksende beskæftigelse i ufaglærte job af ikke-vestlige indvandrere rekrutterer erhvervslivet i stigende grad også udenlandske eksperter. Denne hvervning sker på global basis og er med til at sikre et godt match mellem medarbejder og virksomhed, hvilket forbedrer produktiviteten i organisationen.

DEL II

**Familiedannelse
og bosættelse**

4 Ændrede ægteskabsmønstre

4.1 Introduktion

Denne del af bogen beskæftiger sig med aspekter af familiedannelsen og bosætningen blandt de nye borgere med særligt henblik på betydningen for beskæftigelsen.

Kapitlet her analyserer familiedannelsen før og efter årtusindskiftet, hvor indvandrings- og integrationspolitikken blev lagt radikalt om. Ved omlægningen fra årtusindskiftet og frem var fokus på at ændre sammensætningen af indvandringen, så den arbejdsrelaterede indvandring kom til at stå stærkere.

Baggrunden var erfaringerne fra 1980'erne og 90'erne, hvor indvandringen var præget af familiesammenførte og asylansøgere. Disse indvandrere medbragte en svag uddannelsesbaggrund og mødte en sproglig barriere, der gav en dårlig integration på arbejdsmarkedet. Dertil kom en kultur, hvor bl.a. mange muslimer fulgte et familiemønster, hvor manden arbejdede ude, og kvinden tog sig af børnene og hjemmet.

Et af de værktøjer, der blev taget i brug for at ændre sammensætningen af indvandringen, var den såkaldte 24-årsregel og et strammere tilknytningskrav til Danmark for de nygifte (se omtalen i kapitel 2). I en række analyser har ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed ad flere omgange fulgt effekten af disse tiltag.

4.2 Unge med ikke-vestlig baggrund uddanner sig i længere tid og gifter sig senere

I 2021 blev de generelle ændringer i ægteskabsmønsteret hos unge med ikke-vestlig baggrund analyseret, og relateret til dette emne undersøgte forskerne, hvad der skete med de unges deltagelse i uddannelse.⁶⁵

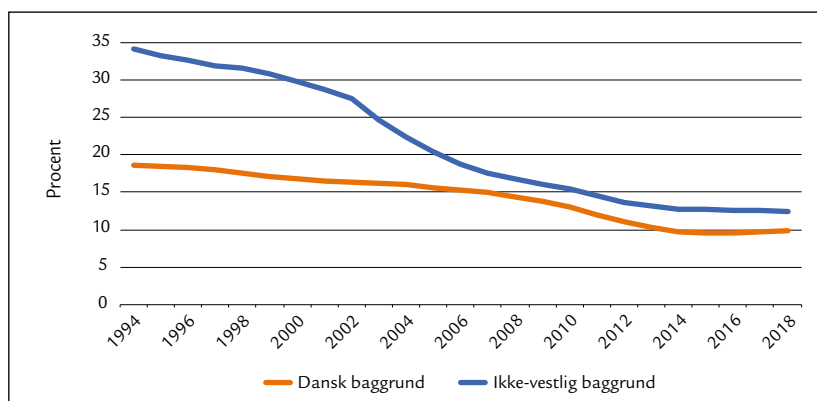
65. Schultz-Nielsen (2021). For projektets kvalitative del baseret på interviews, se: Følner og Brostrøm (2021).

Forskerne fandt en markant ændring i ægteskabsmønstret blandt unge med ikke-vestlig baggrund. Figur 4.1 følger udviklingen fra 1994 til 2018 i andelen af unge mellem 18 og 32 år med etnisk dansk og ikke-vestlig baggrund, der er gift. Begge populationer havde en faldende ægteskabsfrekvens set over perioden, men ikke-vestlige unge havde klart det største fald.

I initialåret lå frekvensen for ikke-vestlige unge på 34 procent for at ende på 12 procent i 2018. Blandt danske unge var 18 procent gift i 1994 mod 10 procent i 2018. Som en konsekvens af denne udvikling er forskellen i 2018 mellem unge med dansk og ikke-vestlig baggrund helt nede på 2 procentpoint. Det kan kun karakteriseres som, at de to grupper har en stort set identisk tilgang til at indgå ægteskab, og at det sker på et lavt niveau.

Ved en nærlæsning af figuren fremgår det, at faldet i ægteskabsfrekvens blandt unge med ikke-vestlig baggrund begyndte allerede før 2002. Alligevel satte faldet kraftigere ind i årene umiddelbart efter 2002. Efter 2012 er udviklingen på det nærmeste stagneret.

Figur 4.1 Andel gifte blandt unge mellem 18 og 32 år med dansk og ikke-vestlig baggrund, 1994-2018

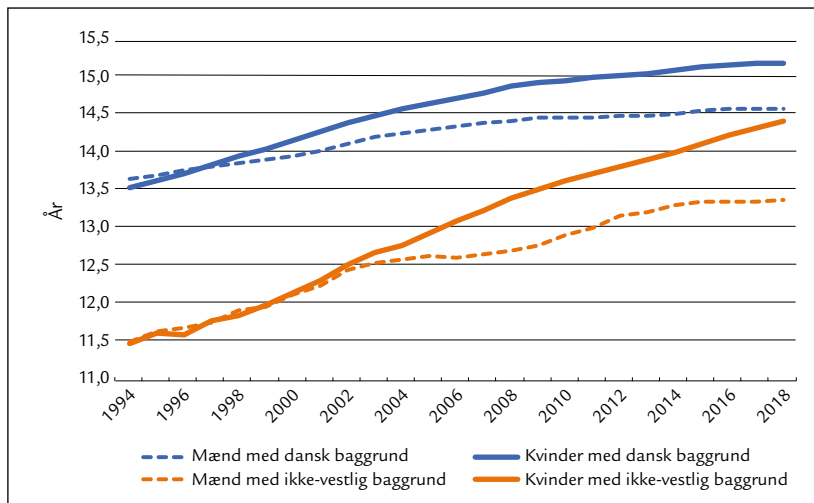
Note: Unge med ikke-vestlig baggrund er efterkommere og indvandrere, som var yngre end 15 år, da de kom til Danmark.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed baseret på Danmarks Statistiks registre.

Samtidig med de færre ægteskaber blandt unge med ikke-vestlig baggrund steg den gennemsnitlige alder for nygifte fra 21,2 til 26,0 år.

Parallelt med den senere indgåelse af ægteskab fik betydeligt flere unge med ikke-vestlig baggrund en uddannelse udover grundskoleniveau, og den gennemsnitlige uddannelseslængde steg. Især unge ikke-vestlige kvinder realiserede et stigende engagement i uddannelse, hvilket fremgår af figur 4.2.

Figur 4.2 Gennemsnitlig uddannelseslængde blandt 29-32-årige unge med dansk og ikke-vestlig baggrund, 1994-2018

Note: Unge med ikke-vestlig baggrund er efterkommere og indvandrere, som var yngre end 15 år, da de kom til Danmark. Det er seneste afsluttede uddannelse, som indgår i opgørelsen. Personer med ukendt uddannelse indgår ikke.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed baseret på Danmarks Statistiks registre.

Uddannelseslængden for 29-32-årige unge med ikke-vestlig baggrund steg fra 11,4 år uanset køn i 1994 til henholdsvis 13,3 år for ikke-vestlige mænd og 14,4 år for ikke-vestlige kvinder i 2018.

Projektet indeholdt også en interviewbaseret del, der bekræftede tendensen.⁶⁶ Unge indvandrere og efterkommere er i interviewene særdeles bevidste om, at valg af uddannelse – og i øvrigt også valg af

66. Følner og Brostrøm (2021).

partner – er et afgørende livsvalg. Mange lægger vægt på den værdi, der ligger i at færdiggøre en uddannelse inden ægteskabet. De unge betoner desuden rationalet af at have en partner på et uddannelsesniveau, der flugter med deres eget. Interviewene viser også, at valg af uddannelse for de fleste er præget af en personlig interesse for uddannelsens indhold, ønske om karrieremuligheder og jobsikkerhed samt af den stærke orientering mod uddannelse, de unge oplever hos deres forældre og øvrige nære omgivelser.⁶⁷

4.3 Unge finder oftere ægtefællen i Danmark

Bag de færre og senere ægteskaber for unge med ikke-vestlig baggrund ligger bl.a. en ændring i andelen, der finder en ægtefælle i udlandet.

I 1994 havde 88 procent af de gifte i alderen 29-32 år – uanset køn – en ægtefælle, som ikke var opvokset i Danmark. I 2018 er andelen faldet til 24 procent for mænd og 35 procent for kvinder.

De fleste gifter sig derimod fortsat med en person med baggrund i samme oprindelsesland. Andelen falder dog for mænd fra 92 procent i 1994 til 69 procent i 2018 og for kvinder fra 90 til 71 procent.

Der er flere forklaringer på det ændrede ægteskabsmønster. For det første har reglerne om familiesammenføring gjort det vanskeligere at få en udenlandsk ægtefælle til Danmark. For det andet er gruppen af unge blevet betydeligt større, ligesom andelen af efterkommere er steget.

På denne måde er udbuddet af potentielle ægtefæller – med samme baggrund, men bosat i Danmark – steget betydeligt. Endvidere viser undersøgelsen som omtalt, at flere får en længere uddannelse. Det kan helt klart have den effekt, at man gifter sig senere og i højere grad med en, der har samme uddannelsesniveau, hvilket den interviewbaserede del af projektet bekræfter.

---

67. Beslægtede motiver fremgår i en tidligere holdningsundersøgelse gennemført af ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, se Andersen (2008).

4.4 Ægteskab og børn reducerer beskæftigelse og uddannelsesaktivitet for ikke-vestlige kvinder

Når flere vælger at gifte sig med en person, der er opvokset i Danmark, har det en positiv effekt på integrationen. Den skal så at sige ikke gentages for hver ny generation. Alligevel viser undersøgelsen, at der blandt kvinder med en ikke-vestlig baggrund, der er opvokset i Danmark, er markant færre i uddannelse eller beskæftigelse, efter de bliver gift.

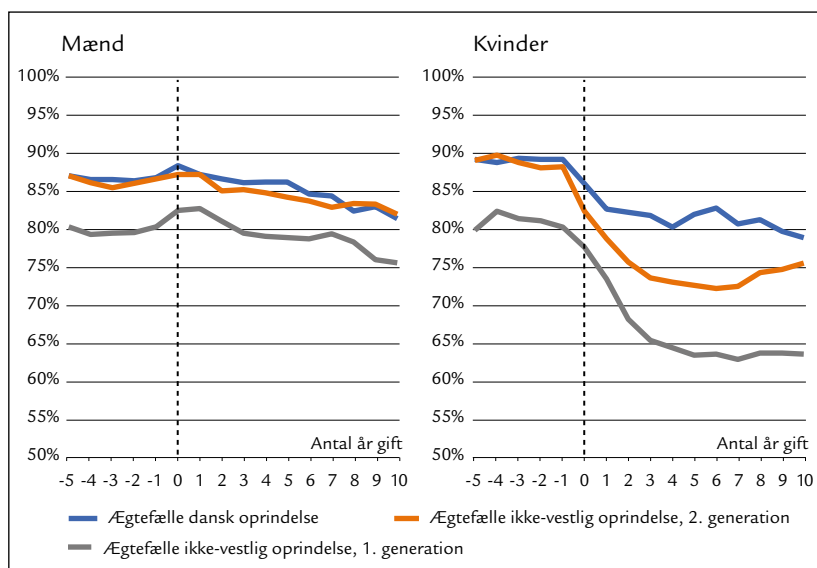
Generelt har kvinder med en ikke-vestlig baggrund, der er opvokset i Danmark, mere uddannelse end mænd med samme baggrund. Til gengæld har mændene en højere beskæftigelse. Hvis man kategoriserer beskæftigelse og det at være i gang med en uddannelse som at være „aktiv“, viser analysen, at flere ikke-vestlige kvinder end mænd er aktive, før de gifter sig, mens det omvendte er tilfældet efter indgåelse af ægteskab. Forholdet er illustreret i figur 4.3.

For mændene ses en svagt faldende deltagelse i uddannelse eller på arbejdsmarkedet efter indgåelse af ægteskab. For kvinderne falder aktivitetsniveauet derimod markant. Det gælder i særlig grad

for de kvinder, der gifter sig med en førstegenerationsindvandrer. Allerede før indgåelsen af ægteskabet havde disse kvinder et lavere aktivitetsniveau, og faldet er særdeles udtalt efter indgåelse af ægteskabet. Faldet er også udtalt for dem, der gifter sig med en ægtefælle af ikke-vestlig oprindelse, som er født eller opvokset i Danmark, men niveauet i udgangspositionen er højere.

På mange måder er der sket et opbrud i traditionelle mønstre for familiedannelse. Der er også kommet en øget deltagelse i uddannelse og en orientering mod arbejdsmarkedet efter fuldført uddannelse. Traditionen med en præference for en hjemmegående hustru er dog i nogen grad bevaret, hvilket påvirker arbejdsudbuddet negativt på trods af en større uddannelseskaptal blandt de unge kvinder.

Figur 4.3 Andel i beskæftigelse eller under uddannelse blandt gifte 18-42-årige med ikke-vestlig baggrund, der er opvokset i Danmark, afhængigt af køn og ægtefælles baggrund

Note: Omfatter ikke-vestlige efterkommere og indvandrere, som var yngre end 15 år, da de kom til Danmark, og er fyldt 18 år i perioden 1994 til 2013. Ved „førstegenerationsindvandrer“ forstås en indvandrer, som var mindst 15 år ved ankomsten til Danmark. Ved „andengenerationsindvandrer“ forstås en efterkommer eller indvandrer, som var yngre end 15 år ved ankomsten.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed baseret på Danmarks Statistiks registre.

Som omtalt i kapitel 3 er der med de gode konjunkturer efter 2013 imidlertid sket et skred mod en højere beskæftigelsesfrekvens – også for kvinder med ikke-vestlig baggrund. Så noget er under opbrydning i årene efter 2018, der var det seneste år i analysen.

4.5 Opfølgende analyse bekræfter: Markant færre gifter sig

Forskerne vendte tilbage til effekten af 24-årsreglen i en analyse fra 2023.⁶⁸ Den bekræfter, at 24-årsreglen og det strammere tilknytningskrav fra 2002 havde en markant indvirkning på andelen af unge første- og andengenerationsindvandrerkvinder, der giftede sig og fik børn. Analysen splitter op på danske kvinder og kvinder med en baggrund udenfor EU. Analysen dækker perioden fra 1994 til 2018 og dermed også perioden, før de kraftige stramninger satte ind.

Før år 2000 var det 7-8 procent af de 18-32-årige kvinder med en baggrund udenfor EU, som hvert år giftede sig. Det ændrede sig kun lidt ved tilknytningskravets indførelse i 2000, mens andelen faldt til tæt på 3 procent lige efter 2002, hvor 24-årsreglen blev indført, og tilknytningskravet strammet.

En opgørelse for forskellige aldersgrupper viser, at det især var blandt kvinder under 24 år, at andelen af nygifte faldt. Det indikerer, at det især er 24-årsreglen, som har lagt en begrænsning på giftermålene.

Kvinder med dansk baggrund gifter sig sjældent, før de fylder 24 år, og de gifter sig endnu sjældnere med en person, som skal familiesammenføres. For danske kvinder var andelen af nygifte derfor uændret omkring år 2002. Derimod ses en nedgang i andelen af nygifte kvinder med dansk baggrund efter 2008-09, hvilket andre analyser har vist kan tilskrives finanskrisen.

Nedgangen i andelen af nygifte kvinder med ikke-EU-baggrund betød en lavere fertilitet, idet der også var færre blandt de 18-32-årige, som i et givet år fik deres første barn. Før 2002 var andelen 5 procent, mens den i de følgende år faldt og endte på 3,5

68. Cuzulan, Schultz-Nielsen og Fallesen (2023).

procent i 2018. For unge med dansk baggrund var andelen svagt stigende til 5 procent frem til finanskrisen, hvorefter andelen faldt til lidt over 4 procent i 2018.

Årgangene, der blev født i årene 1985-1987, var de første årgange, hvor 24-årsreglen var i kraft, fra de fyldte 18 år, og frem til de blev 24 år. Analysen viser, at de unge kvinder med baggrund udenfor EU som 25-årige havde en 19 procentpoint lavere sandsynlighed for at være gift end tilsvarende kvinder, før reglen blev indført.

Når kvinderne blev 30 år, var forskellen mindre, men lå stadig 6 procentpoint under niveauet fra før. Det gælder vel at mærke, efter at man har taget højde for andre forskelle som personlige karakteristika og generelle tendenser i tiden.

Samlet set var der også 9 procentpoint færre unge kvinder med en baggrund udenfor EU, der som 25-årige havde børn, mens effekten var mindre hos 30-årige, hvor 4 procentpoint færre havde børn.

24-årsreglen har dermed haft indflydelse på den generelt faldende fertilitet blandt indvandrerkvinder ned mod danske kvinders niveau.

4.6 Sammenfatning

Et af de værktøjer, der blev taget i brug for at ændre sammensætningen af indvandringen efter årtusindskiftet, var den såkaldte 24-årsregel og et strammere tilknytningskrav til et kommende ægtepars tilknytning til Danmark.

I en analyse fra 2021 undersøgte forskerne de generelle ændringer hos unge med ikke-vestlig baggrund i ægteskabsmønsteret og relateret til dette emne ændringer i uddannelsesmønsteret. Analysen fandt en markant ændring i ægteskabsmønsteret blandt unge mellem 18 og 32 år med ikke-vestlig baggrund. I 1994 lå ægteskabsfrekvensen for ikke-vestlige unge på 34 procent for at ende på 12 procent i 2018. Blandt unge i samme aldersgruppe med dansk baggrund lå frekvensen på 18 procent i 1994 mod 10 procent i 2018. I 2018 var forskellen altså kun på 2 procentpoint. Bag den lavere andel i ægteskab for unge med ikke-vestlig baggrund ligger bl.a. en ændring i antallet af unge, der finder en ægtefælle i udlandet.

En ny undersøgelse fra 2023 bekræfter, at 24-årsreglen og det strammere tilknytningskrav fra 2002 har haft en synlig indvirkning på andelen af unge kvindelige første- og andengenerationsindvandrere, der gifter sig og får børn.

Dem, der blev født i årene 1985-1987, er de første årgange, hvor 24-årsreglen har været i kraft, fra de fyldte 18 år, og frem til de blev 24 år. Analysen viser, at de unge kvinder med baggrund udenfor EU som 25-årige havde en 19 procentpoint lavere sandsynlighed for at være gift, end før reglen blev indført.

I en tid, hvor vandringer i høj grad er styret af internationale konventioner, er denne udvikling bemærkelsesværdig, påvirket som den er af en national dansk lovgivning. Danmark skiller sig da også ud fra en skandinavisk kontekst gennem en stærkere regulerende indsats overfor internationale vandringer. Det må antages, at ændringerne i ægteskabsfrekvens, uddannelse og fertilitet har fremmet orienteringen mod arbejdsmarkedet.

5 Etnisk segregering i bosættelsen

5.1 Introduktion

I et samfund som det danske med en stærk politisk ambition om en høj grad af social og økonomisk lighed er det et ideal, at befolkningen heller ikke i dens bosættelse fremstår som alt for adskilt etnisk eller socioøkonomisk.

Med etnisk segregering menes, at minoriteter bor geografisk adskilt fra værtslandets befolkning. Socioøkonomisk segregering indebærer, at befolkningsgrupper med forskellig indkomst, uddannelse og afhængighed af indkomstoverførsler bor geografisk adskilt.

Da en stærk etnisk segregering kan have en negativ betydning for integrationen målt ved deltagelse i uddannelse, arbejde, kriminalitet og samfundsengagement, har forskningsenheden fulgt den etniske og socioøkonomiske segregering fra 1985 til 2019. I kapitlet er der valgt primært at gengive resultaterne for den etniske segregering.⁶⁹

5.2 To indeks til at beskrive udviklingen

Undersøgelsen brugte to indeks til at beskrive den boligmæssige segregering for tre udvalgte år: 1985, 2000 og 2019. De to indeks betegnes som henholdsvis D- og I-indekset.

Det første var det såkaldte D-indeks – *dissimulationsindekset*. Dissimilation er det modsatte af assimilation i betydningen sammen-smeltning. Omskrevet har vi her et tal for, hvor spredt forskellige grupper i befolkningen bor. D-indekset måler på en skala fra 0 til 100, hvor stor en andel af en minoritet der skal flytte til andre boligområder for, at fordelingen af minoritetsbefolkningen svarer til fordelingen af majoritetsbefolkningen.

---

69. Damm m.fl. (2006), Damm m.fl. (2022). Den første undersøgelse skete i et samarbejde med Aarhus Universitet. I den anden og seneste deltog desuden forskere fra VIVE.

Er tallet nul, er minoriteten helt jævnt fordelt. Omvendt hvis tallet er 100. Så bor minoriteten helt adskilt fra resten af befolkningen.

Det andet indeks var I-indekset – det såkaldte *isolutionsindeks*, der udtrykker koncentrationen i boligområder, som et typisk minoritetsmedlem i fx en kommune vil opleve. Det måler sandsynligheden for, at en tilfældig person møder en fra sin egen gruppe, når personen går ud ad sin hoveddør. Er tallet fx 50, er der 50 procents sandsynlighed for at møde en fra sin egen sociale eller etniske gruppe.

Med stigende koncentration vil sandsynligheden for at møde en fra sin egen gruppe stige, indtil man når tallet 100, hvor alle i boligområdet tilhører samme etniske gruppe.

Mens D-indekset er ret uafhængigt af størrelsen af populationen, vil I-indekset have en tendens til at vokse, når den pågældende population vokser.

Indekstallene er i det følgende omregnet til procent.

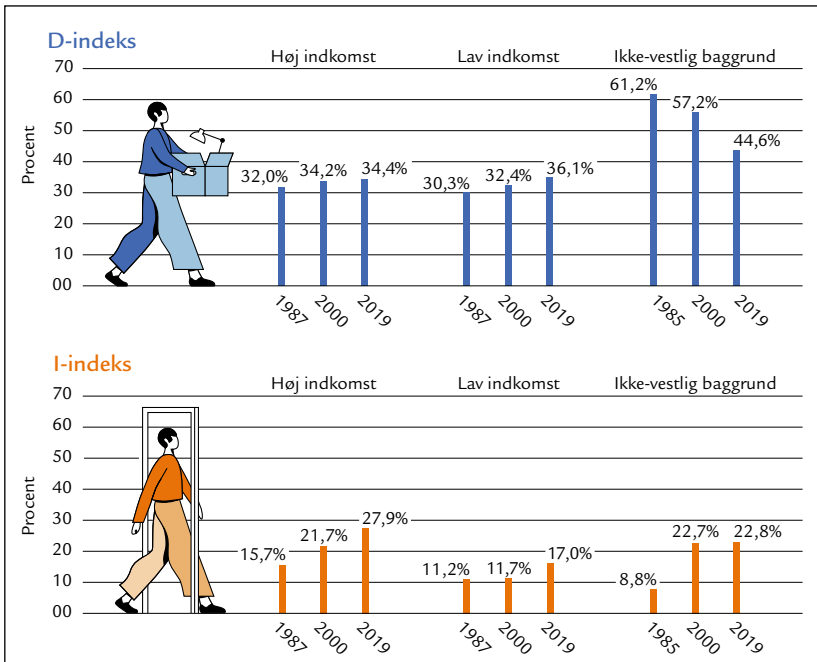
5.3 Faldende etnisk segregering

Figur 5.1 viser i figurens yderste tre højre søjler, hvordan de to indeks har udviklet sig for ikke-vestlige indvandrere. Vi ser her på en periode, hvor antallet af borgere i Danmark med ikke-vestlig baggrund er taget stærkt til.

Ved en samlet vurdering steg den boligmæssige segregering efter etnisk oprindelse frem til slutningen af 1990'erne, hvorefter den faldt. Forværringen frem til årtusindskiftet skete på baggrund af en kraftigt stigende boligmæssig isolation. Den lokale koncentration af ikke-vestlige indvandrere og efterkommere steg fra 8,8 procent i 1985 til 22,7 procent i 2000. I samme periode faldt D-indekset faktisk en anelse – fra 61,2 procent i 1985 til 57,2 procent i 2000 – hvilket dog stadig er et højt niveau.

Faldet efter årtusindskiftet skyldes, at bosætningsmønstret er blevet mere ens for personer med dansk og ikke-vestlig oprindelse. D-indekset for ikke-vestlige indvandrere og efterkommere er faldet til 44,6 procent i 2019, samtidig med at den lokale koncentration er forblevet på samme niveau (22,8 procent i 2019), selvom andelen med ikke-vestlig oprindelse som nævnt er steget betydeligt.

Figur 5.1 Den boligmæssige segregation (D- og I-indeks), 1985/87-2019

Note: Opgørelse baseret på oprindelse starter i 1985, indkomst i 1987.

Kilde: Damm m.fl. (2022).

Helt kort fremgår det også af figuren, at den socioøkonomiske segregation steg mærkbart igennem perioden. Både høj- og lavindkomstgrupperne oplevede en øget segregation målt på I- og D-indekset.

5.4 Mere spredt lokalisering af almene boliger

Medvirkende til den faldende etniske segregation er, at lokaliseringen af nye almene boliger blev mere spredt.⁷⁰ Andelen af almene boliger, der skulle placeres i andre boligområder, for at fordelingen af almene boliger svarer til fordelingen af øvrige boliger, er således faldet med 14 procent. Denne udvikling har fundet sted i hele lan-

70. Almene boliger er boliger ejet af almene boligselskaber.

det, selvom faldet er mindst i bykommunerne, hvor de frie valg af lokalisering i tæt bebyggede områder er begrænsede.

Da ikke-vestlige indvandrere og efterkommere er overrepræsenteret i almene boliger, er den større spredning af disse en væsentlig del af forklaringen på den faldende segregering. Desuden er andelen af almene boliger steget. I 1985 udgjorde de 17 procent af boligmassen. I 2019 20 procent.

Den øgede betydning af de almene boliger og den større spredning af disse kan forklare 18 procent af faldet i etnisk segregering mellem de to år.

Set over perioden fra 1985 til 2019 har befolkningstallet i yderkommunerne stort set været uændret, mens bykommunerne er vokset væsentligt. Når det trods alt er lykkedes at fastholde befolkningstallet i yderkommunerne, skyldes det en indvandring af borgere med ikke-vestlig baggrund. I dag bor der 100.000 færre med dansk oprindelse i yderkommunerne. Men denne nedgang er blevet kompenseret af indvandring af 110.000 indvandrere og efterkommere.

5.5 Udlændinge- og boligpolitikken har mindsket den etniske koncentration

Danmark har gennem mange år ført en markant mere regulerende politik i forhold til Norge og Sverige med det sigte at mindske segregering af indvandrere med ikke-vestlig baggrund i boligområder.⁷¹ Allerede i 1986 indførte Folketinget en spredningspolitik for at få alle landets kommuner til at løfte opgaven med at integrere flygtninge. Med en integrationslov i 1999 fik Danmark en eksplicit målsætning om at begrænse den boligmæssige segregering via en kvotebaseret spredning af flygtninge over hele landet.

Aktiviteterne er fortsat gennem årene, og i 2018 introducerede den daværende regering en ny strategi mod etniske parallelsamfund. I strategien fokuseredes med bred politisk tilslutning på indvandringen og bosættelsen af ikke-vestlige indvandrere. Vægten blev

71. Brochmann m.fl. (2020), Damm m.fl. (2022).

lagt på, at segregering kan imødegås via mere kontrol og sanktioner samt infrastrukturændringer i form af nedrivning af indvandrertætte boligblokke.⁷²

I Norge har man derimod stillet kommunerne mere frit, og i Sverige har man i en årrække haft fri bosætning for nyankomne flygtninge.

Det stærkere fokus i Danmark, som eksempelvis den nationale styring med kommunale kvoter for nyankomne flygtninge, ser ud til at have haft en effekt i forhold til at begrænse segregering efter oprindelse.

Sveriges liberale adgang til bosætning for flygtninge har ført til en yderligere koncentration af indvandrere i de store byer. Denne koncentration af indvandrere i særlige områder af storbyerne har sandsynligvis bidraget til den voldelige bandekriminalitet i Sverige,

---

72. Brochmann m.fl. (2020).

der havde europæisk rekord i antal skuddrab pr. 100.000 indbyggere i 2022 med et fortsat højt niveau i 2023.⁷³

5.6 Sammenfatning

I samfund med stærke politiske ambitioner om social og økonomisk lighed er det et ideal, at befolkningen ikke i dens bosættelse fremstår som alt for adskilt etnisk eller socioøkonomisk.

I Danmark steg den boligmæssige adskillelse, segregering, efter etnisk oprindelse frem til slutningen af 1990'erne. Efter årtusindskiftet er bosætningsmønsteret blevet mere ens for personer med dansk og ikke-vestlig oprindelse. Analysen peger på, at en lovreguleret boligpolitik med vægt på spredning af ikke-vestlige indvandrere og almene boligområder har haft en positiv betydning for den faldende etniske adskillelse af borgerne.

Samlet set viste kapitel 4 og 5 en tilnærmelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere til mønstre for familiedannelse og bosætning blandt borgere med dansk baggrund. Men kapitlerne pegede også på, at ændringer i indvandrings- og integrationspolitikken gennem begrænsninger og kontrol havde en væsentlig andel i denne tilnærmelse.

---

73. Se Andersen og Jensen (2023) for en nærmere analyse af årsager og konsekvenser af bankriminaliteten i Sverige.

DEL III

**Asylansøgere og
flygtninge:
adgang og beskæftigelse**

6 Flygtninge i Danmark siden 1952

6.1 Introduktion

Ved afslutningen af Anden Verdenskrig var det europæiske kontinent præget af store flygtningestrømme. Alene fordrevne tyskere fra Østpreussen, fra Sudeterlandet i Tjekkoslavakiet og fra østeuropæiske lande summede op til 12 millioner flygtninge.⁷⁴ Danmark havde sin egen flygtningehistorik, da omkring 7.000 danske jøder måtte flygte fra den nazistiske besættelsesmagt i oktober 1943, og i foråret 1945 havde Danmark måttet tage imod 225.000 til 250.000 tyskere på flugt fra de hastigt fremrykkende sovjetiske styrker i Østpreussen.⁷⁵

Europa havde tidligere oplevet store flygtningestrømme efter Første Verdenskrig og under og efter den russiske borgerkrig fra 1917 til 1921.⁷⁶ I 1930'erne havde 280.000 jøder undvejet den nazistiske terror i Tyskland fulgt af ca. 125.000 jødiske flygtninge fra Østrig efter landets indlemmelse i Tyskland i 1938. Dertil kom omkring 100.000 forfulgte socialister og kommunister samt intellektuelle.⁷⁷

Det var på baggrund af disse erfaringer vigtigt for medlemslandene efter etableringen af FN i 1945 at sikre flygtnings rettigheder i international lov og ret. Resultatet blev FN's flygtningekonvention af 1951, som Danmark tiltrådte i 1952 som et af de første lande.

Konventionen beskyttede på globalt plan flygtnings rettigheder, idet UNHCR – FN's Flygtningeorganisation – fik tilsynet med, at de underskrivende lande overholder traktaten. Et centralt princip er, at en person, der flygter fra forfølgelse i sit hjemland, har ret til ikke at blive sendt tilbage til en situation, hvor vedkommende kan være i fare.

74. Brochmann m.fl. (2022).

75. Havrehed (1987).

76. Beevor (2022).

77. Jensen (2000).

Ifølge konventionen er en flygtning en person, der som konsekvens af en velbegrunnet frygt for forfølgelse ikke føler sig beskyttet i sit eget land og derfor søger beskyttelse i et andet land. Det kan være på grund af personens race, religion, nationalitet, tilhørsforhold til en særlig social gruppe eller politiske anskuelser, at den forfulgte ikke er sikker i sit eget land. Den såkaldte 1967-protokol udvidede omfanget af dem, der har brug for international beskyttelse, og beskrev, hvilken form for beskyttelse, anden bistand og sociale rettigheder flygtninge har ret til at modtage.⁷⁸

Rent administrativt har Danmark fra 1960'erne og frem til vedtagelsen af en ny udlændingelov i 1983 givet asyl til personer, som ikke er omfattet af konventionen, men hvor det af lignende grunde som anført i konventionen eller af andre tungtvejende grunde ikke bør kræves, at udlændingen vender tilbage til sit hjemland. Med det såkaldte de facto-flygtningebegreb blev denne praksis indskrevet i udlændingeloven af 1983.⁷⁹

I et forskningsnotat fra 2022 gør ROCKWOOL Føndens Forskningsenhed status over erfaringerne med modtagelsen af flygtninge i Danmark siden 1952 med hovedvægten lagt på de seneste 40 år.⁸⁰

I dette kapitel følger en oversigt over de mere betydende flygtningegrupper, der ankom efter 1952, og hvor mange Danmark i alt har modtaget. Næste kapitel bringer en erfaringsopsamling med hensyn til, hvad der virker og ikke virker ved integrationen af flygtninge. Vægten lægges på integrationen på arbejdsmarkedet.

6.2 Omkring 170.000 flygtninge har modtaget asyl siden 1952

Perioden efter 1952 har været præget af store årlige variationer i, hvor mange der kom for at søge asyl. I alt anslås det, at omkring 170.000 flygtninge har fået asyl i Danmark siden ratificeringen af

78. UNHCR Danmark (2021). Senest er flygtningekonventionens principper blevet bekræftet i 2018 ved vedtagelsen af FN's globale flygtningepagt *Global Compact on Refugees* (samme kilde).

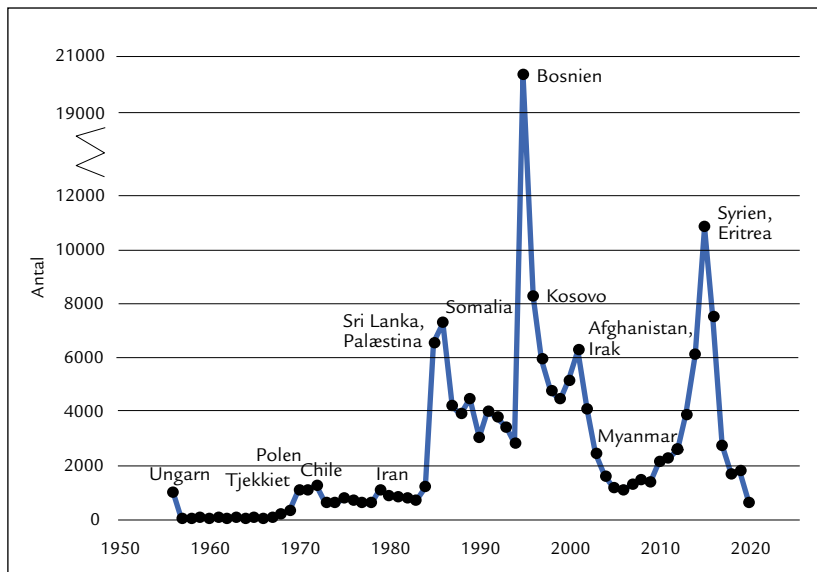
79. Pedersen (1999).

80. Arendt m.fl. (2022).

flygtningekonventionen.⁸¹ Da flertallet allerede ved ankomsten var del af en kernefamilie med far, mor og mindst et barn, er det demografiske tilskud til befolkningen i Danmark betydeligt.⁸²

Figur 6.1 viser, hvor mange personer der årligt fik asyl. Figuren omfatter alene personer med asyl som opholdsgrundlag. Derimod indgår familiesammenførte familiemedlemmer ikke i figurens data.

Figur 6.1 Antal, der har modtaget asyl i Danmark, 1952-2020

Noter: Antal med asyl under Flygtningekonventionen, subsidiære regler og humanitært ophold. Landene angiver de hyppigste afsenderlande.

Kilder: Tallene før 1983 er skøn bl.a. baseret på Østergaard (2007). Tallene for perioden 1983-1997 er fra Danmarks Statistiks årbøger. Tallene for perioden 1998-2020 er fra statistikbanken.dk. Bemærk, at 2. akse er afkortet for at gøre plads til antallet i 1995.

De første flygtninge med ophold efter konventionen blev modtaget efter opstanden i Ungarn, der blev nedkæmpet af Sovjetunionen i efteråret 1956.⁸³ Siden fulgte mindre grupper af afhoppere fra de

81. Arendt m.fl. (2022).

82. Hvidtfeldt m.fl. (2021).

83. For en analyse af mediedækningen og modtagelsen af de omkring 1.000 ungarske flygtninge, se kapitel 8 i Jensen (2000).

kommunistiske lande i Østeuropa i 1960'erne og fra Polen, Chile og Vietnam i 1970'erne.

Det anslås, at der fra 1952 til vedtagelsen af den nye flygtningelov i 1983 blev givet asyl til under 14.000 personer, dvs. under 500 om året i gennemsnit.⁸⁴ Det lave antal havde betydning ved Folketingets behandling af den nye flygtningelov, der ikke rigtig kom i mediernes søgelys.⁸⁵

I 1983 blev den nye udlændingelov vedtaget med udvidede rettigheder for asylansøgere og ved familiesammenføring, og nogenlunde samtidig var der en række blodige konflikter i bl.a. Iran og på Sri Lanka, ligesom der udbrød krig mellem Irak og Iran fra 1980 til 1988. Med i flygtningestrømmen var statsløse palæstinensere.⁸⁶

Tilgangen af asylansøgere steg i en stejl kurve, hvilket også skal ses i sammenhæng med, at der generelt i 1980'erne var en voldsom stigning i antallet af asylansøgere til Vesteuropa.⁸⁷ Samlet set skete der i Danmark ikke mindre end en seksdobling af antallet af flygtninge fra 1980-84 til 1985-89, og flygtningene blev et hedt debatteret emne i medierne i anden halvdel af 1980'erne.⁸⁸

I 1990'erne fulgte flygtninge fra borgerkrig og tørke i Somalia, statsløse palæstinensere og flygtninge fra Irak og Iran.⁸⁹ Langt den største gruppe ankom dog fra borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien. Omkring 18.000 bosniske flygtninge overgik ved årsskiftet 1994-95 fra at have en midlertidig opholdstilladelse til en status med asyl. 1995 markerede herved et toppunkt med godt 20.000 asylmodtagere. Herudover udgør flygtninge fra Somalia, Afghanistan, Iran og Irak andre store grupper, der er ankommet til Danmark siden slutningen 1990'erne.⁹⁰ Året 2015 udgjorde et nyt toppunkt med flygtningestrømmen fra borgerkrigen i Syrien.

84. Arendt m.fl. (2022).

85. Jensen (2000).

86. Denne gruppe registreres i Danmarks Statistiks opgørelse ud fra det land, de indrejste fra. Flertallet flygtede fra borgerkrigen i Libanon og fra angreb på flygtningelejre.

87. Coleman (1999).

88. Pedersen (1999), Jensen (2000). Antallet af flygtninge steg fra 332 i 1983 til 8.698 i 1985.

89. Pedersen (1999).

90. Arendt m.fl. (2022).

Samlet set udgjorde personer med statsborgerskab i Afghanistan, Irak, Iran, Somalia og Syrien 65 procent af alle dem, der er indvandret med opholdstilladelse til asyl fra 1997 og frem til 2021.⁹¹

Umiddelbart før Ruslands invasion af Ukraine var antallet, der fik asyl i Danmark, det laveste siden begyndelsen af 1980'erne. I 2020 fik 601 personer asyl.⁹² Dette ændrede Ruslands invasion af Ukraine. I løbet af 2022 indvandrede således godt 31.000 ukrainske statsborgere, mens knap 5.000 udvandrede.

6.3 Vigtige initiativer i integrationspolitikken for flygtninge

Modtagelsen af flygtninge på det niveau, Danmark oplevede siden begyndelsen af 1980'erne, er kompleks.

På den ene side har de vestlige lande forpligtet sig til at modtage flygtninge fra krigshærgede områder eller flygtninge, som lider under forfølgelse som følge af deres etnicitet, religion eller lignende. På den anden side har de fleste lande store udfordringer med integrationen, både socialt og økonomisk.

I Danmark har der i tilknytning til tilstrømningen af mennesker på flugt været en række lovgivningsinitiativer på de områder, der påvirker flygtninge. Sigtet har været at gennemføre en bedre integration, især med hensyn til integrationen på arbejdsmarkedet.

Figur 6.2 giver en oversigt over markante ændringer i integrationspolitikken siden tiltrædelsen af FN's flygtningekonvention i 1952. I det følgende kapitel formidler vi som nævnt erfaringerne siden slutningen af 1970'erne med fokus på flygtnings deltagelse på arbejdsmarkedet.

Overblikket i figur 6.2 er netop kun et overblik. Især i perioden efter årtusindskiftet har udlændinge- og integrationsområdet været tæt fulgt af politikerne – og offentligheden – med hyppige lovændringer som resultat. Flere af de øvrige lovændringer er omtalt andre steder i bogen.

91. Danmarks Statistik (2022).

92. Arendt m.fl. (2022).

Figur 6.2 Dansk integrationspolitik, 1952-2020

Dansk Flygtninge- hjælp		Statsstøttet integrations- program			1999 reform	Integrations- eksamen		Tidlig praktik	
1952	1956	1968	1979	1986	1999	2002	2007	2015	2016
Flygtninge- konventionen		Tillæg til Flygtninge- konventionen		Sprednings- politik		Permanent ophold Starthjælp		Integra- tions- ydelse	

Note: De forskellige politikker er placeret ud fra året, de er implementeret
 Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

6.4 Sammenfatning

På baggrund af erfaringerne fra de turbulente år lige efter afslutningen af Anden Verdenskrig udformede FN en flygtningekonvention i 1951. Formålet var at garantere flygtnings adgang til ophold i sikre medlemslande. Danmark underskrev som et af de første lande konventionen i 1952. Siden da skønnes det, at omkring 170.000 mennesker har fået asyl i Danmark. I de første år frem til vedtagelsen af en liberal udlændingelov i 1983 ankom kun omkring 14.000 flygtninge, dvs. mindre end 500 om året i gennemsnit.

Efter 1983 tog flygtningestrømmen til i forbindelse med en række voldelige konflikter i det globale syd, og mere end 150.000 flygtninge fik asyl efter 1983. Dette tal er eksklusive familiesammenførte til flygtninge. Medregnes disse familiemedlemmer, er der tale om et betydeligt tilskud til det hjemlige befolkningstal.

Næste kapitel undersøger, hvordan ændringer i integrationspolitikken har påvirket flygtnings situation i Danmark. Fokus vil ligge på betydningen for deltagelsen på arbejdsmarkedet.

7 Erfaringer med modtagelse af flygtninge

7.1 Introduktion

Forskningsenhedens studie af modtagelsen af flygtninge og konsekvenser af integrationspolitikken koncentrerer sig om perioden siden 1979, hvor et integrationsprogram for flygtninge første gang kom på finansloven.⁹³ Analysen undersøger, hvordan håndteringen af områder som geografisk spredning, uddannelsesmuligheder, jobtræning, sprogkunderskaber og sociale ydelser har påvirket integrationsindsatsen.

Fokus vil være på betydningen for integrationen på arbejdsmarkedet, selvom andre forhold også bliver tematiseret. Derimod analyserer kapitlet ikke, hvilken effekt politikændringerne kan have haft på flygtninges valg af Danmark som destination.

Da krigen i Ukraine har ført til modtagelsen af et stort antal ukrainske flygtninge siden februar 2022, gengives også en særlig analyse af ukrainernes integration på arbejdsmarkedet. Kapitlet afsluttes med en diskussion af, hvad modtagelsen af flygtningebørn i folkeskolen betyder for danske børns indlæring.

7.2 Erfaringer med geografisk fordeling af flygtninge

Efter debat om placeringen af flygtninge, hvor nogle kommuner modtog markant flere end andre, indførte Danmark i 1986 en boligplaceringspolitik. Målet var at skabe en mere ligelig fordeling af flygtninge mellem kommunerne.

Politikken blev indført på et tidspunkt, hvor den offentlige debat om flygtninge antog mere kritiske former, end tilfældet havde været i 1983 ved vedtagelsen af den liberale flygtningelov, hvor antallet af flygtninge endnu var begrænset.⁹⁴ Fordelingen af flygtninge

---

93. Arendt m.fl. (2022).

94. Jensen (1999, 2000).

i landets kommuner skulle herefter ske proportionalt i forhold til indbyggertallet. I 1999 blev politikken justeret, og der blev vedtaget en kvotefordeling, som også tog højde for antallet af indvandrere, der i forvejen boede i kommunerne.⁹⁵

I de følgende år blev effekten af disse initiativer fulgt i forskningen. Et overordnet resultat var, at netop den geografiske fordeling af flygtninge har store konsekvenser for integrationen på arbejdsmarkedet. De flygtninge, der ankommer til et lokalområde med bedre beskæftigelsesmuligheder eller lavere ledighed, har ikke overraskende markant højere beskæftigelse fire år senere.

Studierne viser også, at den geografiske fordeling af flygtninge påvirker integrationen via en række andre mekanismer end mulighederne på det lokale eller regionale arbejdsmarked. Flygtninge kommer således hurtigere i job, hvis de bosættes i områder med flere af deres landsmænd, fordi det giver et øget netværk og informationer om lokale jobmuligheder. Det kan desuden dreje sig om tilstedeværelsen af virksomheder præget af etniske minoriteter, hvor kultur- og sprogbarrieren er helt fraværende.

Studierne dokumenterer samtidig, at beskæftigelsen stiger, når flygtninge bliver placeret i lokalområder med mere socialt boligbyggeri eller bedre uddannelsesmuligheder. Det kan skyldes, at flere flygtninge hurtigere bosætter sig permanent og kan vælge en vej ind på arbejdsmarkedet med supplerende opkvalificering.

Studier fra andre vestlige lande bekræfter overordnet de danske erfaringer. Det skønnes fx, at beskæftigelsen for flygtninge ville kunne øges med to cifrede procentpoint i USA, hvis man valgte at fordele flygtninge efter lokale beskæftigelsesmuligheder i stedet for efter andre kriterier. Et alternativ er at lade flygtninge vælge bopæl selv, hvilket formentlig også vil øge flygtninges beskæftigelse på længere sigt.

Fordelingen af flygtninge sker dog ikke kun ud fra beskæftigelsesmæssige overvejelser. Stærke kommunale interesser står på spil, og det var med etableringen af en spredningspolitik et mål at undgå

---

95. Se fx figur 4.3 i Jensen (2002). Figuren viser fordelingen af indvandrere og efterkommere fra lande udenfor EU i procent af kommunernes befolkning pr. 1. januar 2001.

etniske enklaver. Disse enklaver kunne bidrage til udviklingen af et samfund, hvor kvarterer i de store byer lever helt uden kontakt med omgivelserne. At det rent faktisk også er lykkedes med at gennemtvinge en større spredning siden årtusindskiftet, fremgik af kapitel 5.

7.3 Effekten af jobtræning

Ved ankomsten til Danmark får flygtninge tilbudt et integrationsprogram, der indeholder støtte til at finde et job gennem aktivering og danskundervisning. De seneste ti år er der i stigende grad lagt vægt på tidligere og mere intensiv jobtræning på en arbejdsplads. Målet er, at flygtningene skal være selvforsørgende kort efter ankomsten. Dette mål kulminerede i 2016 med integrationsreformen, hvor det blev et krav, at alle flygtninge hurtigt skal i virksomhedspraktik.

En række studier har her vist, at jobtræning i virksomhedspraktikker eller placering på en arbejdsplads med løntilskud hjælper flere flygtninge i arbejde. Det er dog usikkert, hvor langvarig effekten er. Et studie har fx vist, at effekten af deltagelse i jobtræning i det første år efter ankomsten forsvinder efter tre til fire år. Samtidig medfører deltagelse i jobtræning, at flygtningene reducerer deres deltagelse i danskundervisningen og opnår dårligere resultater til eksamenen efter uddannelsen.⁹⁶ De svagere sproglige kompetencer kan derfor være en medvirkende forklaring på, at der kun er kortsigtede effekter af jobtræning i virksomheder.

Tyske og norske studier peger i tråd med dette på, at tidlig intensiv jobstøtte og jobtræning på arbejdspladser ganske vist får flere flygtninge hurtigere i job. Men den tidlige støtte skal følges op af andre tiltag, der sigter mod en mere langvarig tilknytning til arbejdsmarkedet, hvis den skal have en blivende effekt.

Resultatet af disse analyser understøtter sigtet med en reform af integrationsindsatsen i 1999 som led i en stor integrationsreform.

---

96. Temaet uddybes i kapitel 14.

Denne reform medførte bl.a. 30 procent flere timer til danskundervisning og flere midler til et kvalitetsløft af undervisningen.

Et dansk studie viser, at reformen i 1999 øgede flygtninges beskæftigelse og løn 18 år efter ankomsten til landet. I de første fem-seks år havde den øgede indsats med at lære dansk ikke nogen mærkbar effekt på beskæftigelse eller løn. Effekterne blev imidlertid gradvist øget i takt med den tid, der blev tilbragt i Danmark. En vigtig del af forklaringen er, at flygtninge med længere danskuddannelse i højere grad færdiggør en erhvervskompetencegivende uddannelse og via dette får et bedre job.

De langsigtede effekter af sprogkurser er interessante i lyset af et dansk studie, der viser, at tidlig jobtræning mindsker deltagelsen i danskundervisning og derefter forværrer beskæftigelsen. Det tyder på, at hvis den tidlige beskæftigelsesindsats skal give varige effekter, bør der være fokus på fastholdelse i danskundervisning og på et eventuelt behov for opkvalificering.

7.4 Effekten af lavere overførselsindkomster

I 1990'erne blev det mere og mere klart, at det nye befolkningsselement af ikke-vestlige indvandrere havde en bekymrende lav beskæftigelsesfrekvens, og at dette hæmmede integrationen. Den svage beskæftigelse skabte desuden problemer for de offentlige finanser som konsekvens af, at overførselsindkomsterne til gruppen antog betydelige dimensioner.⁹⁷

Ydelserne er efterfølgende ad flere omgange blevet nedsat for at styrke nyankomne flygtninges økonomiske incitament til at finde et arbejde, og effekten er løbende blevet fulgt af forskningsenheden.⁹⁸

Som nævnt i kapitel 2 blev kontanthjælpen erstattet af en lavere ydelse til nyankomne flygtninge i 1999. Den lavere ydelse blev

97. Mogensen og Matthiessen (1999), Mogensen og Matthiessen (red. (2000)), Wadensjö og Orrje (2002).

98. Arendt m.fl. (2022) sammenfatter resultaterne fra disse analyser.

fjernet i 2000, men i 2002 blev overførselsindkomster til flygtninge igen sat ned med indførelse af den såkaldte starthjælp.

Nedsættelsen af ydelserne i 2002 øgede beskæftigelsen for flygtninge ganske markant i de første år efter deres ankomst. Da start-hjælpen blev fjernet i 2012, forsvandt effekterne, men satte igen ind, da ydelserne atter blev reduceret i 2015 med indførelsen af integrationsydelsen. ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed har imidlertid vist, at effekten på den enkelte flygtnings beskæftigelse af lavere ydelser ved ankomsten forsvinder efter fem til seks år. Der er således solid evidens for, at niveauet for sociale ydelser har betydning for, hvor hurtigt flygtninge kommer i job, men også, at denne effekt klinger af efter relativt få år.

En analyse fra enheden har senere dokumenteret betydelige geografiske variationer i beskæftigelseseffekten af starthjælpsreformen.⁹⁹

Figur 7.1 opsummerer effekterne af starthjælpsreformen på mandlige flygtninges beskæftigelse i de første ti år i Danmark, alt efter om de var bosat i kommuner med høj eller lav efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft. Figuren fokuserer på mænd, fordi reformen ikke havde nævneværdig effekt på kvinders beskæftigelse.

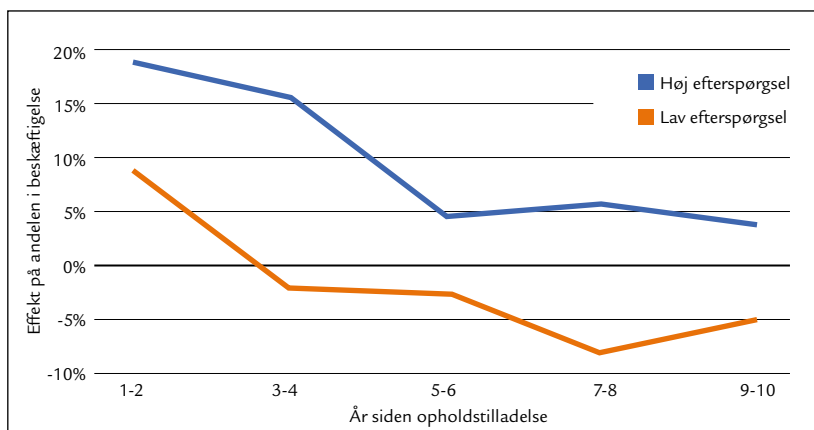
På kort sigt fik reformen flere flygtninge i beskæftigelse uanset efterspørgslen efter arbejdskraft i kommunen. Effekten for den enkelte flygtning forsvandt dog hurtigt i områder med lav efterspørgsel, hvorimod den bestod i minimum fem år i områder med høj efterspørgsel.

Selvom den økonomiske tilskyndelse til at finde beskæftigelse var ens i områderne, betød denne forskel, at flygtninge, der var bosat i områder med høj efterspørgsel, i gennemsnit var i beskæftigelse i godt et halvt år mere i løbet af de første fem år i landet.

---

99. Dustmann, Landersø og Andersen (2023).

Figur 7.1 Effekt af starthjælpsreformen på andelen af flygtninge med beskæftigelse, procent

Note: Figuren viser starthjælpsreformens effekt på andelen af mandlige flygtninge i beskæftigelse alt efter tid siden opholdstilladelse (vandrette akse), og om personen var bosat i et område med høj efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft (blå linje) eller lav efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft (orange linje). Forskellene mellem effekter i områder med hhv. høj og lav efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft er samlet set signifikant forskellige fra 0 igennem hele perioden.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Det er værd at nævne, at de lavere ydelser fik utilsigtede bivirkninger. Flere kvindelige flygtninge forlader i højere grad arbejdsmarkedet, og samlet set falder familiernes disponible indkomst. Tilsvarende viser analyserne, at kvinder på de lave ydelser oftere går til lægen eller indlægges til helbredsundersøgelser, og at børnene klarer sig dårligere i skolen. Der kunne også iagttages en stigende kriminalitet.¹⁰⁰ De lavere ydelser har derfor vidtrækkende konsekvenser for de berørte individer, og de lavere ydelser kan ikke tillægges en langsigtet effekt på den enkeltes beskæftigelse. Der vil dog være en vedvarende effekt på hele beskæftigelsen, hvis der er en løbende tilstrømning af nye flygtninge.

100. Andersen og Jensen (2023).

7.5 Effekten af stramninger i adgangen til permanent ophold

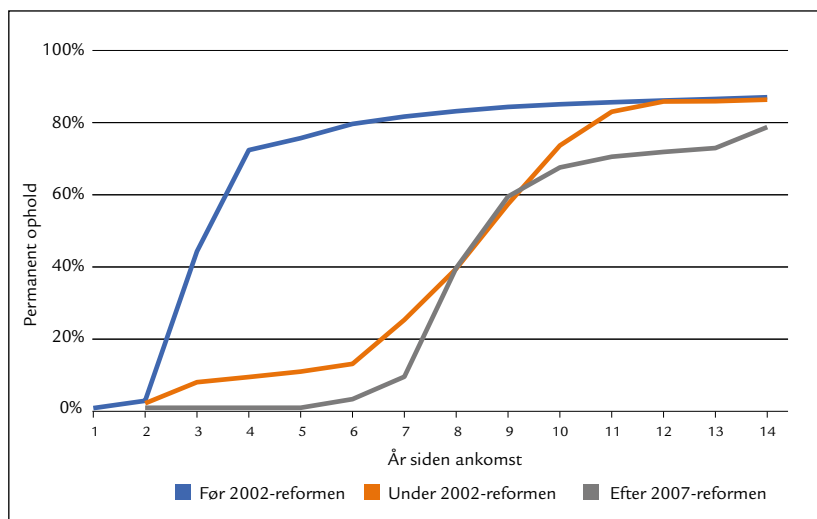
Et sidste forhold, der blev undersøgt af forskningsenheden, var effekten på integrationen på arbejdsmarkedet af strammere krav til opnåelse af permanent opholdsret. Flygtninge og deres familier har i udgangspunktet midlertidig opholdstilladelse, når de får ophold i Danmark. De kan derfor miste opholdstilladelsen, hvis situationen i hjemlandet forbedres, inden de kan søge om permanent ophold.

Fra 1999 kunne flygtninge søge om permanent ophold efter tre år i Danmark, men i 2002 blev kravene strammet. Nu skulle udlændinge bestå en danskprøve og have opholdt sig her i syv år, før de kunne søge om permanent ophold. I 2007 blev kravene til prøven yderligere skærpet, og som noget nyt blev der indført et krav om, at udlændinge skulle have haft, hvad der svarer til mindst 2,5 års fuldtidsbeskæftigelse i løbet af de første syv år i landet. Kravene blev indført for at motivere til bedre integration, og reglerne er strammet flere gange siden.

Figur 7.2 viser effekten af stramningerne. Før reglerne blev ændret i 2002, fik 80 procent af flygtningene permanent ophold efter seks år. Med ændringer i regelsættet i 2002 blev tidspunktet for, hvornår størstedelen fik permanent ophold, udskudt. Alligevel endte niveauet efter 11 år på samme niveau som før reformen. Efter stramningerne i 2007 går der 14 år, før andelen nærmer sig 80 procent.

De første stramninger i 2002 havde ingen betydning for deltagelsen på arbejdsmarkedet. Derimod havde de strammere krav fra 2007 en negativ effekt: Efter syv år i Danmark var beskæftigelsesfrekvensen 9 procentpoint lavere, hvilket svarer til en reduktion på 30 procent. Effekten skyldes primært, at personer, der havde klaret sig dårligt på arbejdsmarkedet inden reformen, klarede sig endnu dårligere efter. Det tyder på, at de skærpede krav har demotiveret de flygtninge, der havde svært ved at opfylde de nye krav.

Figur 7.2 Andel med permanent ophold under forskellige adgangskrav til permanent ophold for flygtninge, procent

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

To udenlandske studier peger tilsvarende på, at strammere regler for permanent ophold kan påvirke flygtninge, der ønsker at blive integreret. Et tysk studie finder, at kortere ventetid for at kunne søge om statsborgerskab øgede beskæftigelsen. Et svensk studie viser, at da flygtninge i Sverige som følge af en lovændring fik midlertidigt ophold i stedet for permanent ophold, førte det til et fald i deltagelsen i svenske sprogkurser.¹⁰¹

7.6 Modtagelsen af de ukrainske flygtninge på arbejdsmarkedet

I 2022 gav Danmark beskyttelse til et historisk højt antal personer i forlængelse af den russiske invasion af Ukraine. Der blev givet ophold til flere personer fra Ukraine, end der i hele 2015 og 2016 blev givet til personer fra Syrien eller til personer fra det tidligere Jugoslavien i midten af 1990'erne. Der kan derfor være god grund til at gøre status over de ukrainske flygtnings integration på ar-

101. Her efter Arendt m.fl. (2022).

bejdsmarkedet, hvilket er gjort i et studie fra enheden, der dækkede situationen i april 2023.¹⁰²

I medierne cirkulerer historier om ukrainernes succes på arbejdsmarkedet. Hvad er realiteten?

Forskerne sammenlignede med andre flygtninges beskæftigelsesfrekvens over tid. Resultaterne afdækkede, at ukrainernes beskæftigelse var historisk høj, men også, at dette hang sammen med, at de ukrainske kvinder i forvejen havde en stor arbejdsmarkedserfaring i modsætning til kvinderne i andre flygtningegrupper. Dertil kom den meget gunstige konjunktursituation, som ukrainerne ankom i. Ukrainske mænd havde derimod ikke en afvigende høj beskæftigelse målt i forhold til andre mandlige flygtninge.

7.7 Effekten af flygtningebørn i skolerne

Det har været et emne i debatten omkring modtagelse af flygtninge, hvordan deres børn påvirker læringsmiljøet i folkeskolerne.¹⁰³ I et studie fra 2023 vendte forskningsenheden tilbage til emnet.¹⁰⁴

Analysen fokuserede på indlæringseffekten hos de øvrige elever i de nationale test i dansk og matematik af, at der begyndte et flygtningebarn i klassen. Resultatet var ret klart for begge fag: Trods et meget stort datamateriale bestående af mere end en halv million elever fordelt på knap 1.400 skoler kunne der ikke påvises en effekt af at modtage et flygtningebarn for, hvordan de øvrige elever klarer sig i de nationale test i de to fag.

Resultatet var overraskende. Ifølge forskerne var der grund til at forvente, at tilgangen af flygtningebørn kunne forringe læringsmiljøet. Flygtningebørn har ofte haft voldsomme oplevelser, fx trusler på livet og adskillelse fra deres familiemedlemmer. Desuden lever mange nyankomne flygtninge med usikkerhed, både mens de venter på opholdstilladelse og på grund af risikoen for ikke at få forlænget deres midlertidige opholdstilladelse.

102. Arendt (2023).

103. Se fx Egelund og Tranæs (red.)(2008).

104. Hassan m.fl. (2023).

Hvis børn er udsat for psykisk belastning, kan det påvirke deres adfærd og give dem problemer med angst eller gøre dem udadreagende, hvilket kan forstyrre timerne i klassen. Desuden taler nyankomne flygtningebørn kun et ufuldstændigt dansk, når de begynder i skolen. Det kan betyde, at de kræver meget af lærerens opmærksomhed og tid, som derfor ikke går til de øvrige elever.

Studiet viser samtidig, at det er folkeskoler med lidt flere sociale udfordringer, der i gennemsnit ender med at skulle modtage flygtningebørnene, selv om fordelingspolitikken har stræbt efter at sprede flygtningene ud over landet.

7.8 Sammenfatning

På baggrund af et oversigtsstudie i forskningsenheden sammenfatter kapitlet den eksisterende viden om, hvilke politikændringer der henholdsvis fremmer og modvirker integrationen. Interessen samler sig om effekten på integrationen på arbejdsmarkedet.

I 1986 gennemførtes en spredningspolitik, der senere er blevet justeret. De flygtninge, der ankommer til et lokalområde med bedre beskæftigelsesmuligheder eller lavere ledighed, har markant højere beskæftigelse fire år senere. Flygtninge kommer ligeledes hurtigere i job, hvis de ankommer til områder med flere af deres landsmænd, fordi det giver et øget netværk og informationer om lokale jobmuligheder. I forhold til integrationen på arbejdsmarkedet ser det altså ud til, at en spredningspolitik modarbejder intentionen om at få flere i arbejde.

Jobtræning i virksomhedspraktikker eller placering på en arbejdsplads med løntilskud hjælper flere flygtninge i arbejde. Det er dog usikkert, hvor langvarige effekterne er. Samtidig medfører deltagelse i jobtræning, at flygtningene reducerer deres deltagelse i danskundervisningen, hvilket på længere sigt kan have en negativ effekt på beskæftigelsen og motivationen til at få en kompetencegivende uddannelse.

Lavere overførselsindkomster øger på kort sigt beskæftigelsesfrekvensen, men har samtidig en række utilsigtede effekter i form

af fx en højere kriminalitet, og på længere sigt forsvinder effekten for den enkelte flygtning.

En strammere adgang til permanent ophold i Danmark viser sig at sænke flygtninges beskæftigelse. Forskerne tolker det som resultat af en demotiverende faktor ved de skærpede adgangskrav.

8 Betydningen af ventetider på en asylafgørelse for beskæftigelse og psykisk trivsel

8.1 Introduktion

International forskning peger på, at længden af flygtninges ventetid i asylsystemet har betydning for den senere integration på arbejdsmarkedet samt flygtninges risiko for at blive udsat for behandlingskrævende psykisk sygdom. Indenfor samme kontekst som analyserne i kapitel 7 har forskningsenheden taget disse emner op, dvs. betydningen af ventetider på opnåelse af asyl for beskæftigelse og risiko for psykisk sygdom.¹⁰⁵

Det følgende afsnit gengiver erfaringerne med ventetidens betydning for den senere beskæftigelse, mens afsnit 8.3 undersøger relationen mellem ventetid og eksponering for behandlingskrævende psykisk sygdom. Derefter undersøges i afsnit 8.4 udviklingen i ventetider fra årtusindskiftet og frem til 2020, hvorpå afsnit 8.5 undersøger fordelingen på hovedgrupper af psykiske lidelser. Afsnit 8.6 tematiserer sammenhængen mellem ventetider på familiesammenføring og psykisk sygdom. Afsnit 8.7 sammenfatter.

8.2 Ventetiden og integrationen på arbejdsmarkedet

Forskerne analyserer forholdet mellem ventetid i asylsystemet og flygtninges integration på arbejdsmarkedet for voksne flygtninge, der ankom til Danmark fra 1997 til 2013. Analysen er bygget trinvist op, så der gradvist medtages flere og flere karakteristika ved populationen. For eksempel inddrages successivt oplysninger om alder, køn, oprindelsesland, ankomsttidspunkt, bosættelseskommune og længden af opholdet i Danmark.

Ventetid i asylsystemet forsinker indtoget på arbejdsmarkedet, idet flygtninge i den undersøgte periode som en grundregel var af-

---

105. Hvidtfeldt m.fl. (2018) og Hvidtfeldt m.fl. (2019).

skåret fra at søge almindeligt lønnet arbejde, mens de ventede på asyl. Men tages der højde for denne forsinkelseseffekt, viser analysen ikke tegn på, at ventetiden skader flygtninges tilknytning til arbejdsmarkedet. Tværtimod synes længere ventetid at være forbundet med en lidt højere efterfølgende beskæftigelse. Inddrages alle de nævnte karakteristika i analysen, er effekten af ventetiden dog tæt på nul.

Resultatet er overraskende, fordi anden forskning i enheden, som vi tager op i næste afsnit, entydigt når frem til, at lang ventetid i asylsystemet er forbundet med en øget forekomst af mentale helbredsproblemer. Da psykiske problemer gør det sværere at bevare en tilknytning til arbejdsmarkedet, kunne man forvente, at længere ventetid ville være skadelig for flygtninges kommende beskæftigelse, hvilket imidlertid ikke synes at gøre sig gældende i den undersøgte periode.

Der er i det mindste to mulige forklaringer på resultatet. For det første kan noget af ventetiden i asylsystemet bruges til at forberede flygtningene på det danske samfund, herunder give et første kendskab til det danske sprog. Det kan dermed være med til at forbedre chancerne for beskæftigelse.

For det andet kan man forestille sig, at flygtninge fordeler sig på to typer: psykisk sårbare med dårlige chancer for at komme i arbejde efter tildelt asyl, og psykisk robuste med gode muligheder for senere at komme i arbejde. Hvis længere ventetid især påvirker de sårbare, som i forvejen har svage udsigter til beskæftigelse, vil der ikke nødvendigvis være en sammenhæng mellem ventetid og beskæftigelse.

Det hører med ved tolkningen af resultatet, at ventetiden har været forholdsvis kort for de asylansøgere, som endte med at få asyl. Ventetiden var således omkring 11 måneder for de flygtninge, der indgik i analysen.

8.3 Risikoen for at udvikle en behandlingskrævende psykisk lidelse

Længere ventetider i asylsystemet havde ikke nødvendigvis betydning for integrationen på arbejdsmarkedet. Det er derimod en nær-

liggende antagelse, at længere ventetider kan have indflydelse på udviklingen af en behandlingskrævende psykisk sygdom.

I en undersøgelse sammenholdt forskerne over en lang periode antallet af nydiagnosticerede flygtninge med det totale antal flygtninge uden en psykiatrisk diagnose. Dette blev gjort opdelt på længden af ventetiden ved opnåelse af asyl. Den generelle antagelse viser sig at holde stik: Undersøgelsen afdækker således, at der er flere nydiagnosticerede blandt flygtninge, der venter mere end ét år på deres asylafgørelse end blandt flygtninge med højst et halvt års ventetid.

Resultatet er som nævnt i overensstemmelse med forventningerne, da ventetiden i et asylcenter kan være belastende. I ventetiden er flygtningene usikre på, om de får opholdstilladelse. De lever tæt sammen med andre mennesker, de ikke selv har valgt at bo sammen med, hvilket har et potentiale for konflikter. Forskerne kan dog ikke udelukke, at andre bagvedliggende faktorer end ventetiden er årsag til den øgede forekomst af psykiatriske diagnoser blandt individer med længere ventetid.

Forskerne undersøgte også, om risikoen for en psykiatrisk diagnose falder med opholdstiden i Danmark. Risikoen blev vurderet for flygtninge, der har boet henholdsvis 0-3 år, 3-6 år, 6-12 år og 12-22 ½ år i landet.

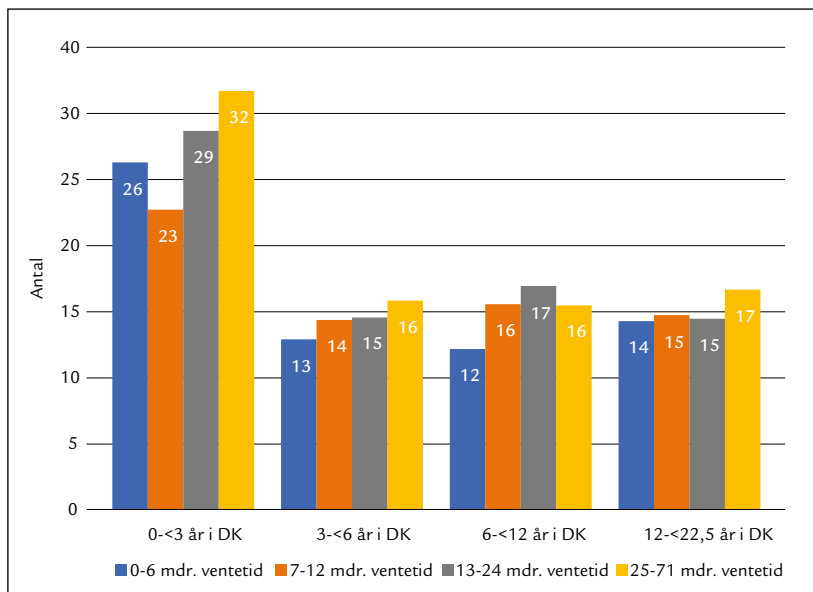

Figur 8.1 viser, at selv om risikoen for en psykiatrisk diagnose falder med længere opholdstid i landet, vedbliver flygtninge med længere ventetid med at have en øget risiko for en psykiatrisk diagnose mange år efter opholdstilladelsen.

I de første tre år efter bosætning er antallet af nydiagnosticerede 26 for hvert 1.000 personår blandt flygtninge med højst seks måneders ventetid mod 32 for flygtninge, der har ventet mere end to år på deres asylafgørelse.

Flygtningene med den længste ventetid har derved større risiko for at blive diagnosticeret. Blandt flygtninge, som har boet mere end tre år i Danmark, falder det gennemsnitlige antal af nydiagnosticerede. Men selv blandt disse flygtninge er antallet højere for personer med mere end et års ventetid sammenlignet med flygtninge med højst seks måneders ventetid.

Figur 8.1 Nydiagnosticerede flygtninge pr. 1.000 personår blandt flygtninge uden tidligere psykiatrisk diagnose, opdelt på længden af opholdstiden

Note: Antallet af nye tilfælde i en given periode blandt flygtninge uden tidligere psykiatrisk diagnose kaldes „incidensraten“. I figuren er incidensraten opgjort per 1.000 personår, hvor ét personår svarer til, at én flygtning følges i ét år.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Forskerne så også nærmere på sammenhængen mellem ventetid i asylsystemet og udviklingen i raten af nydiagnosticerede, når der tages højde for en række karakteristika ved individerne i populationen. Dvs. at forskerne søgte at rense resultaterne for disse forskelle for at isolere betydningen af ventetid på asylafgørelse.

Analysen viste, at i en længere periode, efter at opholdstilladelsen er givet, har flygtninge med ventetider på over et år omkring 30-50 procent højere risiko for at få en psykiatrisk diagnose sammenlignet med flygtninge med højst seks måneders ventetid.

I asylcentre lever man tæt op ad andre asylansøgere, hvilket som nævnt kan give en belastning. Desuden er der personale til stede, der kan identificere tidlige tegn på psykisk sygdom. Sandsynligheden for at opdage symptomer på psykisk sygdom stiger derfor med ventetiden i asylsystemet. En længere ventetid kan også medføre, at asylansøgere lærer at hente hjælp til deres problemer.

Disse forhold kan være med til at forklare, at sandsynligheden for at få en psykiatrisk diagnose er særlig stor i de første par år, efter at asyltet er givet, og at den er større blandt flygtninge med længere ventetid. Det er dog svært at forestille sig, at en øget sandsynlighed for opdagelse i asylcentre skulle være afgørende for, hvor mange der får en diagnose med posttraumatisk stresslidelse, 6 til 12 år efter at opholdstilladelsen blev givet.

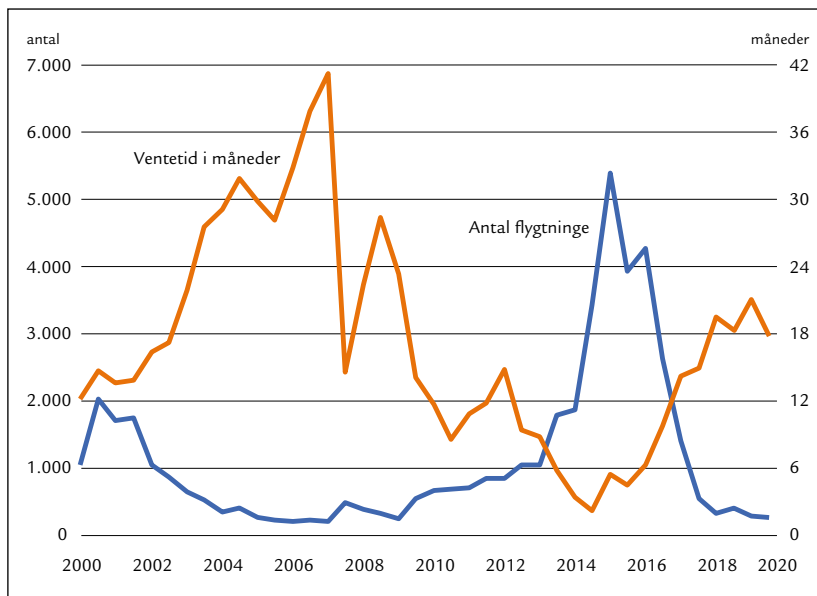
Øget sandsynlighed for opdagelse i asylofasen – og derfor især blandt flygtninge med lang ventetid – forklarer derfor næppe hele sammenhængen mellem ventetid og risikoen for en psykiatrisk diagnose.

8.4 Udviklingen i ventetider

Der gennemførtes også en analyse af, hvordan det i perioden fra årtusindskiftet til 2019 var gået med længden af ventetider i asylofasen. Resultatet fremstilles i figur 8.2. Ventetiden har ligesom antallet af flygtninge varieret betydeligt. I 2014 og 2015, hvor der kom et stort antal syriske flygtninge, var den gennemsnitlige ventetid 4,2 måneder på en afgørelse. I årene 2018 og 2019, hvor der kun kom få flygtninge, var den gennemsnitlige ventetid oppe på 19,1 måneder.

Dette kan forekomme paradoksalt, men kan forklares ved, at der i 2014 og 2015 ikke var tvivl om, at syrerne havde et behov for beskyttelse. Desuden blev der indført en særlig etårig opholdstilladelse i februar 2015. Begge dele har lettet sagsbehandlingen. Flygtninge, der ankom efter syrerne, har med meget forskellige baggrunde været sværere at udrede. Der skal gennemføres ekstra interview og indhentes ekstra dokumenter. Det vil få sagsbehandlingstiden til at stige.

Figur 8.2 Gennemsnitlig ventetid i asylsystemet for flygtninge, der fik opholdstilladelse fra 2000 til 2019. Ventetid i måneder og antal flygtninge

Figuren viser den gennemsnitlige ventetid i asylsystemet (aflæses på højre akse) samt antallet af anerkendte flygtninge i Danmark (aflæses på venstre akse). I beregningerne indgår kun flygtninge, som ikke tidligere har haft opholdstilladelse i Danmark og er registreret i befolkningsstatistikken. Begge tal er opgjort for det halvår, hvor flygtningene fik opholdstilladelse. Senest anvendte befolkningsdata er fra 3. kvartal 2020.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

8.5 Fordelingen på hovedgrupper af psykiatriske lidelser

Analysen gik videre og betragtede fordelingen på hovedgrupper af psykiatriske lidelser. Det drejede sig om 1) skizofreni og psykoser, 2) affektive sindslidelser, herunder depression, og 3) nervøse og stressrelaterede tilstande, heriblandt posttraumatisk stresslidelse, PTSD.

Blandt de tre grupper springer især posttraumatisk stresslidelse i øjnene. Ud af alle flygtninge med en psykiatrisk diagnose har 73 procent PTSD eller en beslægtet lidelse. PTSD er dermed langt den hyppigste diagnose. Desuden er der en sammenhæng mellem varigheden af ventetiden i asylsystemet og risikoen for en PTSD-diagnose adskillige år efter bosættelse i Danmark. Ser man fx på flygtninge, der har boet i Danmark mellem 6 og 12 år, og som ikke har fået en psykiatrisk diagnose indtil da, får signifikant flere i gruppen, der ventede mere end et år på en afgørelse, en PTSD-diagnose sammenlignet med gruppen, der højst ventede et halvt år.

Udover PTSD er der en sammenhæng mellem længden af ventetiden og forekomsten af skizofreni og beslægtede psykotiske sindslidelser. Men modsat PTSD er der kun sammenhæng mellem længden af ventetid og forekomsten af skizofreni, de første par år efter at opholdstilladelsen er givet.

Hvad angår affektive sindslidelser, typisk alvorlig depression, finder undersøgelsen ingen sammenhæng med varigheden af ventetiden i asylsystemet. Dette er overraskende, idet den meste anden forskning tyder på denne sammenhæng.

Resultatet kan skyldes, at undersøgelsen kun dækker diagnoser givet på psykiatriske hospitaler. På denne måde indgår lettere depressioner, som behandles via egen læge eller privat psykolog, ikke. Undersøgelsen udelukker således ikke, at der kan være en sammenhæng mellem varigheden af ventetiden og forekomsten af lettere depressioner, der ikke diagnosticeres på et psykiatrisk hospital.

8.6 Ventetiden på familiesammenføring og psykisk sygdom

Mange fædre ankommer alene til Danmark med det sigte at søge asyl og venter derefter på at få familien til Danmark. I en anden analyse undersøgte forskerne, hvordan denne venten påvirker risikoen for psykisk sygdom.¹⁰⁶

Forskerne fokuserede på fædre med flygtningebaggrund, som kom alene til Danmark. Det undersøgte, om dét at vente på familien hænger sammen med fædrenes risiko for at blive diagnosticeret med enten psykose, skizofreni, affektive sindslidelser eller nervøse og stressrelaterede lidelser. Blandt fædrene dækker de to sidstnævnte diagnoser især over depression og posttraumatisk stress-syndrom.

Undersøgelsen pegede på, som vi også har været inde på ovenfor, at det især er længden af varigheden på en afgørelse om asyl, som har betydning for diagnosticeringen af psykisk sygdom. Når det gælder ventetiden på familiesammenføring, synes det at være selve hændelsen at være adskilt fra familien, efter man selv har fået asyl, der er forbundet med en øget risiko – og ikke, hvor længe adskillelsen varer.

Belastningen ser med andre ord ud til at være nogenlunde ens, i tiden efter fædrene har fået opholdstilladelse, og til deres familie kommer, uanset om fædrene fx venter seks eller 18 måneder.

Blandt fædrene blev mere end 20 procent diagnosticeret med en af de nævnte psykiatriske diagnoser på et dansk hospital, efter de fik opholdstilladelse. I befolkningen generelt er andelen med en af disse diagnoser under 7 procent.

8.7 Sammenfatning

Ventetiden i asylsystemet forsinker flygtninges indtog på arbejdsmarkedet, idet flygtninge i den undersøgte periode var afskåret fra at søge almindeligt lønnet arbejde, mens de ventede på asyl. Tages der højde for denne forsinkelseffekt, viser analysen ikke tegn på, at ventetiden skader den senere tilknytning til arbejdsmarkedet.

106. Hvidtfeldt m.fl. (2021).

Tværtimod synes længere ventetid at være forbundet med en lidt højere beskæftigelse efter tildeling af asyl.

Derimod viser undersøgelsen, at der er flere flygtninge, der venter mere end ét år på deres asylafgørelse, med en ny psykiatrisk diagnose end blandt flygtninge med højst et halvt års ventetid.

Ventetiden og antallet af flygtninge har varieret betydeligt siden årtusindskiftet. I 2014 og 2015, hvor der kom et stort antal syriske flygtninge, var ventetiden 4,2 måneder på en afgørelse. I 2018 og 2019, hvor der kun kom få flygtninge, var ventetiden oppe på 19,1 måneder. Forskellen forklares i vid udstrækning af flygtningenes baggrund. De syriske flygtninge havde et åbenlyst beskyttelsesbehov, mens senere ankomne grupper krævede en længere sagsbehandling.

DEL IV

Aspekter af levevilkårene

9 Indkomst og forbrug hos danskere og ikke-vestlige indvandrere

9.1 Introduktion

Som det fremgik af kapitel 2, har der været en kraftig stigning i antallet af indvandrere fra ikke-vestlige lande. Denne udvikling har ført til, at der er kommet en stor gruppe af borgere i Danmark med en relativt lav indkomst.

Der er flere årsager til, at de ikke-vestlige indvandrere skiller sig ud med hensyn til indkomstniveau i forhold til danskere. For det første mangler mange indvandrere kompetencer, som kan give dem en tilstrækkelig høj produktivitet til at komme ind på arbejdsmarkedet. Det danske arbejdsmarked er således karakteriseret ved høje overenskomstfastsatte minimumslønninger, der overstiger indtjeningsevnen hos mange ikke-vestlige indvandrere. For det andet er de sociale ydelser til indvandrere blevet sat ned i forhold til det, der gælder for danskere.

Starthjælpen og tilsvarende lovændringer har haft som formål at motivere indvandrere til i højere grad at gøre en indsats for at få et job. Et andet formål har været, at det ikke skulle være alt for attraktivt at indvandre til Danmark for personer, der ikke kan klare sig selv på arbejdsmarkedet.

I det følgende er der fokus på ulighed i indkomster mellem ikke-vestlige indvandrere og efterkommere på den ene side og danskere på den anden. Da analysen begrænser sig til at se på individer mellem 30 og 65 år, og da der kun er få efterkommere over 30 år, er det først og fremmest ikke-vestlige indvandrere, der indgår i sammenligningen.

9.2 Indkomstulighed

Analysen dækker udviklingen fra 1987 til 2020, og indkomster opgøres i første omgang som ækvivaleret disponibel indkomst.

I dette indkomstbegreb tages der hensyn til, hvor mange børn og voksne der er i familien, idet der er stordriftsfordele knyttet til forbrug i større familier i forhold til små familier.

Den større familie behøver fx kun en vaskemaskine, en opvaske-maskine og et køleskab, og rumopvarmninger kommer flere personer til gode for den samme udgift.

Hvis der kun er én voksen i husholdningen, er den ækvivalerede indkomst lig med den disponible indkomst, dvs. den samlede indkomst efter skat. Hvis der er to voksne og ingen børn, er den ækvivalerede indkomst lig med $2/3$ af den samlede disponible indkomst – dvs. at hver af de to personer i husholdningen har en ækvivaleret indkomst, der er $2/3$ af den samlede indkomst.

Indkomsterne er opgjort i 2015-priser, så udviklingen i købekraft kan sammenlignes direkte.

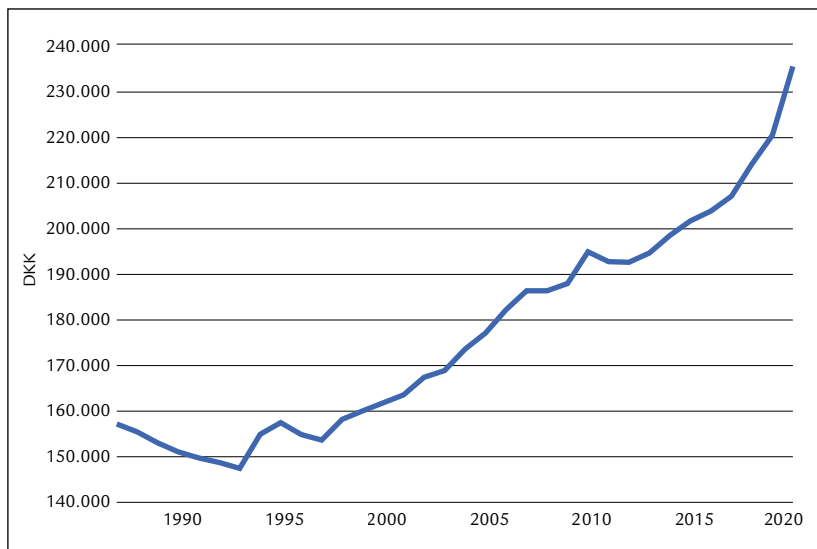
Af figur 9.1 fremgår det, at der har været en kraftig stigning i den disponible ækvivalerede indkomst hos ikke-vestlige indvandrere. Set over hele perioden fra 1987 til 2020 har stigningen været på næsten 50 procent. En væsentlig årsag til, at de disponible indkomster har været voksende på trods af starthjælpen i 2002 og integrationsydelsen i 2015 med de lavere overførselsindkomster, er, at beskæftigelsen er vokset.

Indkomststigningen for ikke-vestlige indvandrere er imidlertid noget mindre end de 77 procent, der gælder for befolkningen som helhed. Men ikke-vestlige indvandrere har altså trods alt fået forbedret deres forbrugsmuligheder med næsten 50 procent fra 1987 til 2020. I 2015-kr. svarer det til en fremgang fra 160.000 kr. til knap 240.000 kr.

I figur 9.2 ser vi i stedet på den absolutte forskel i de gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomster mellem danskere og ikke-vestlige indvandrere. Det fremgår, at der har været en klar tendens til, at forskellen i realindkomst er vokset fra 1987 til 2020.

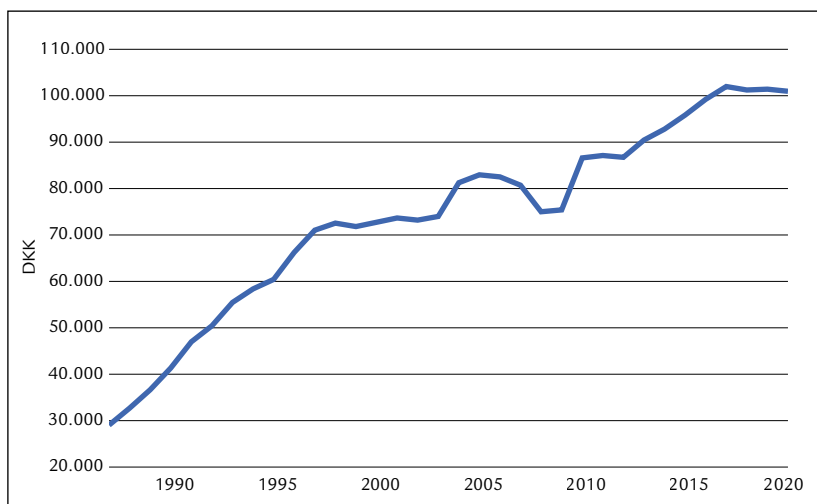
Andre dele af analysen peger dog på, at udviklingen i de gennemsnitlige lønindkomster har udvist mere positive takter. Hvor danskernes gennemsnitlige lønindkomster er vokset med 50 procent, er ikke-vestlige indvandreres gennemsnitlige lønindkomster vokset med 105 procent.

Figur 9.1 Den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst for ikke-vestlige indvandrere og efterkommere i 2015-kr., 1987-2020, 30-65-årige

Kilde: Skaksen m.fl. (2023).

Figur 9.2 Forskel i ækvivaleret disponibel indkomst mellem danskere og ikke-vestlige indvandrere og efterkommere i 2015-kr., 1987-2020, 30-65-årige

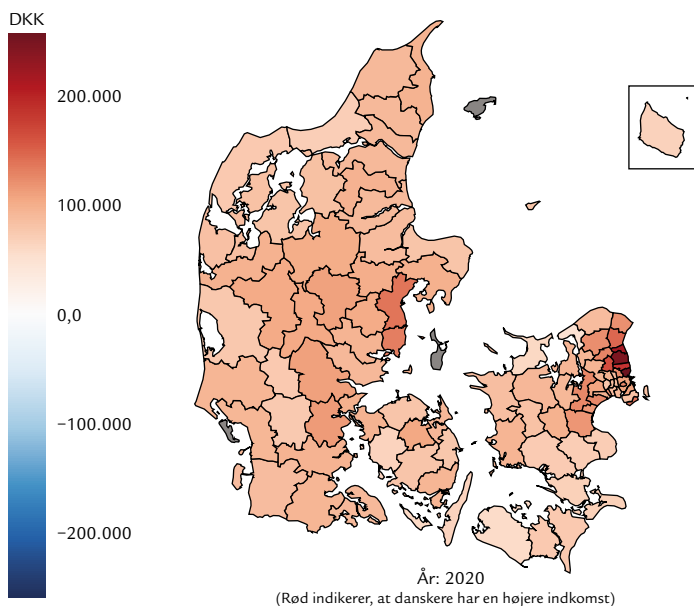

Kilde: Skaksen m.fl. (2023).

Denne tendens til udligning mellem de to grupper skyldes naturligvis, at ikke-vestlige indvandreres beskæftigelse har været voksende i perioden, og denne udvikling slår endnu tydeligere igennem i de gennemsnitlige lønindkomster end i de ækvivalerede disponible indkomster, der er påvirket af nedsættelsen af overførselsindkomsterne.

I figur 9.3 vises den kommunale variation i forskellen mellem ikke-vestlige indvandreres og danskeres ækvivalerede disponible indkomster i 2020. Det er især nord for København, at danskernes indkomster er højere end ikke-vestlige indvandreres, men det afspejler også, at det er nord for København, at der er den største ulighed i indkomster i det hele taget.

Figur 9.3 Forskel i ækvivaleret disponibel indkomst mellem danskere og ikke-vestlige indvandrere og efterkommere opgjort på kommuner i 2020, 30-65-årige

Kilde: Skaksen m.fl. (2023).

9.3 Store forskelle i børns forbrugsmuligheder afhængigt af etnisk baggrund

Som en del af en undersøgelse af børns opvækstvilkår i Danmark publicerede enheden i 2020 en analyse af forbrugsmulighederne for børn fra forskellige etniske grupper.¹⁰⁷ Da resultaterne supplerer vores viden om forbrugsmulighederne, gennemgår vi resultaterne fra undersøgelsen.

I modsætning til, hvad der kan være tilfældet for de voksne, er børnenes forbrugsmuligheder ikke et resultat af deres eget valg. Forbrugsmulighederne er et resultat af den udvikling, der finder sted i samfundet overordnet set, samt af de muligheder, der gælder, og de valg, der foretages i de familier, hvor de tilfældigvis vokser op.

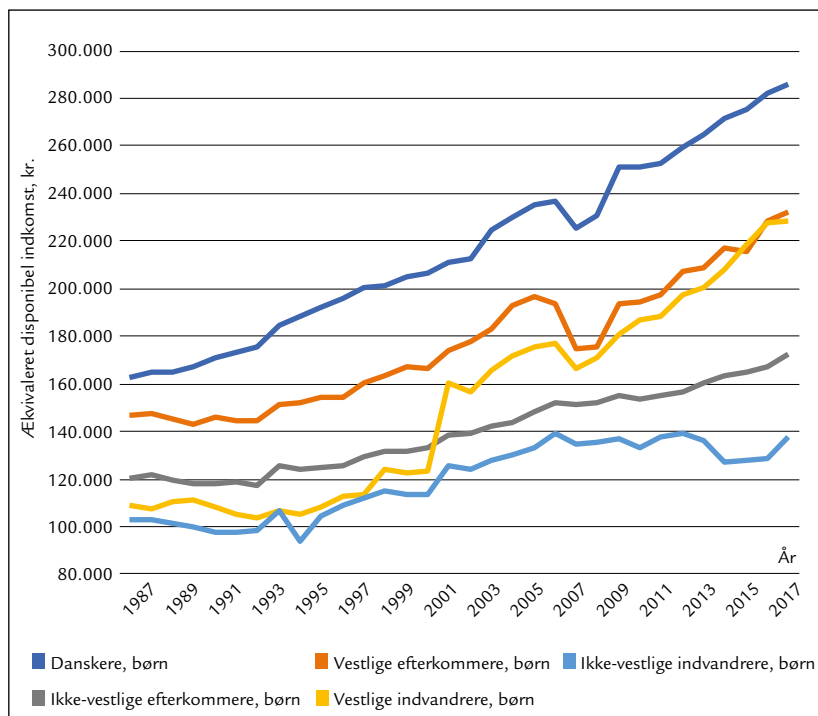
Figur 9.4 viser udviklingen i forbrugsmuligheder for forskellige grupper af børn fra 1987 til 2017. I figuren opgøres indkomster igen som ækvivaleret disponibel indkomst, hvor der er taget hensyn til, hvor mange børn og voksne der er i familien og stordriftsfor-

107. Madsen og Skaksen (2020).

dele knyttet til større familier. Samtidig er indkomsterne opgjort i 2018-priser, så udviklingen i købekraft i perioden kan aflæses direkte. Børn bliver defineret som danske, hvis de har mindst én forælder, der både er dansk statsborger og født i Danmark.

Undersøgelsen dokumenterer, at der er store forskelle i forbrugsmulighederne afhængigt af børnenes etniske baggrund. Den gennemsnitlige ækvivalerede indkomst ved udgangen af perioden er mere end dobbelt så høj blandt danske børn som blandt børn, der er ikke-vestlige indvandrere. Desuden ses det, at forskellen mellem de to grupper af børn er blevet større i løbet af perioden. For danske børn er forbrugsmulighederne vokset med 76 procent, hvilket må karakteriseres som en substantiel fremgang. For ikke-vestlige indvandrerbørn er den derimod kun vokset med 34 procent og med 43 procent for børn, der er ikke-vestlige efterkommere.

Figur 9.4 Ækvivaleret indkomst i 2018-priser for børn, opdelt på etnicitet, 1987-2017

Kilde: Madsen og Skaksen (2020).

9.4 Ulighed i forbrugsmuligheder indenfor grupperne

De indkomster, vi betragtede i figur 9.4, er ikke nødvendigvis ens fordelt indenfor grupperne. Det kan have stor betydning for vurderingen af forbrugsmulighederne i en etnisk gruppe, om der er en stor eller lille ulighed i fordelingen af indkomst. I figur 9.5 ser vi derfor på uligheder i indkomst blandt børn i de forskellige grupper. Uligheden er på traditionel vis opgjort via ginikoefficienten.

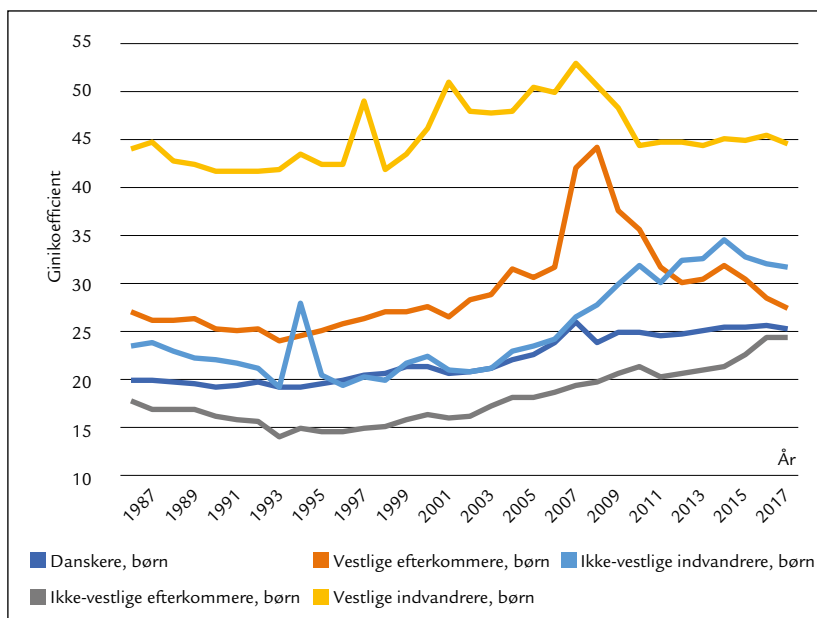
Ginikoefficienten måler, hvor meget indkomsterne skal omfordeles for, at alle har den samme indkomst. Koefficienten kan derfor variere mellem nul og en, hvor nul angiver, at alle har samme indkomst, og en, at én enkelt person løber med det hele, og at alle andre ingen indkomst har.

Det fremgår, at uligheden blandt danske børn og blandt børn, der er ikke-vestlige efterkommere, er næsten ens ved afslutningen af den analyserede periode. Derimod er uligheden noget højere blandt de øvrige grupper. Det gælder i særdeleshed blandt børn af vestlige indvandrere. Det skyldes, at der blandt de vestlige indvandrere både er en gruppe, der er ret lavt lønnet, og en gruppe, der er ret højt lønnet. Vestlige indvandrere omfatter således nationaliteter, fx rumænere og englændere, der traditionelt har en væsensforskellig placering på arbejdsmarkedet.

Det fremgår også, at børn af ikke-vestlige indvandrere møder en voksende ulighed efter finanskrisen. Det hænger paradoksalt nok sammen med, at en stigende andel af de voksne i gruppen kommer i arbejde. Derved bliver afstanden i indkomst mellem den beskæftigede del og delen på overførselsindkomster større. Børn af de ikke-vestlige indvandrere, der er i beskæftigelse, har således en klart bedre mulighed for forbrug end børn af ikke-vestlige indvandrere på overfølselsindkomster.

Figur 9.5 Ginikoefficient for ækvivaleret indkomst blandt børn, opgjort på etnicitet, 1987-2017

Kilde: Madsen og Skaksen (2020).

9.5 Sammenfatning

Ikke-vestlige indvandreres ækvivalerede disponible indkomster er steget med næsten 50 procent mellem 1987 og 2020. Fokuseres der på gruppens gennemsnitlige lønindkomster, er de steget med 105 procent, hvilket først og fremmest afspejler, at relativt flere er kommet i beskæftigelse. Denne stigning i beskæftigelsen kompenserer så delvist for det faldende niveau for overførselsindkomster.

Der er store forskelle på børns forbrugsmuligheder afhængigt af etnicitet. De gennemsnitlige forbrugsmuligheder er i dag mere end dobbelt så høje for danske børn som for ikke-vestlige indvandrerbørn, og forskellen er taget til siden slutningen af 1980'erne.

10 Fattigdom blandt tyrkere i Danmark, Tyskland og Tyrkiet

10.1 Introduktion

Tyrkiske indvandrere udgjorde frem till 2017 den største ikke-vestlige indvandrergruppe i Danmark,¹⁰⁸ og det er mange år siden, at indvandringen startede. I kraft af dens størrelse og den lange historik er det nærliggende at analysere, hvordan det så er gået med indkomsten blandt disse indvandrere: Hvor langt er levevilkårene fra danskernes, og er de begyndt at tilnærme sig levevilkårene for majoritetsbefolkningen?

For at perspektivere fremstillingen sammenlignes med udviklingen for tyrkiske indvandrere i Tyskland, der også her var den største ikke-vestlige indvandrergruppe. Desuden sammenlignes med fattigdom blandt tyrkere i hjemlandet.¹⁰⁹

I undersøgelsen anvendes andelen i relativ fattigdom i de forskellige populationer som udtryk for, hvordan integrationen er gået. Relativ fattigdom måles efter OECD's metode. Den tager udgangspunkt i husholdningens disponible indkomst, dvs. indkomsterne efter skat. Da analyserne foretages på individniveau, divideres husholdningens disponible indkomst med en ækvivalensskala, som tager hensyn til stordriftsfordele, ved at flere lever sammen.

På baggrund af fordelingen af ækvivalerede disponible indkomster i hele befolkningen defineres fattigdomsgrænsen som 60 procent af den midterste indkomst i fordelingen, den såkaldte medianindkomst.

Brugen af 60 procent af medianen er standard i internationale studier, mens en grænse ved 50 procent ofte benyttes i danske ana-

108. Danmarks Statistik, Statistikbanken (2016).

109. Kapitlet bygger på Caner og Pedersen (2019a og b). ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed har tidligere analyseret levevilkårene for fem store indvandrergrupper i Danmark, se Bonke og Schultz-Nielsen (2013).

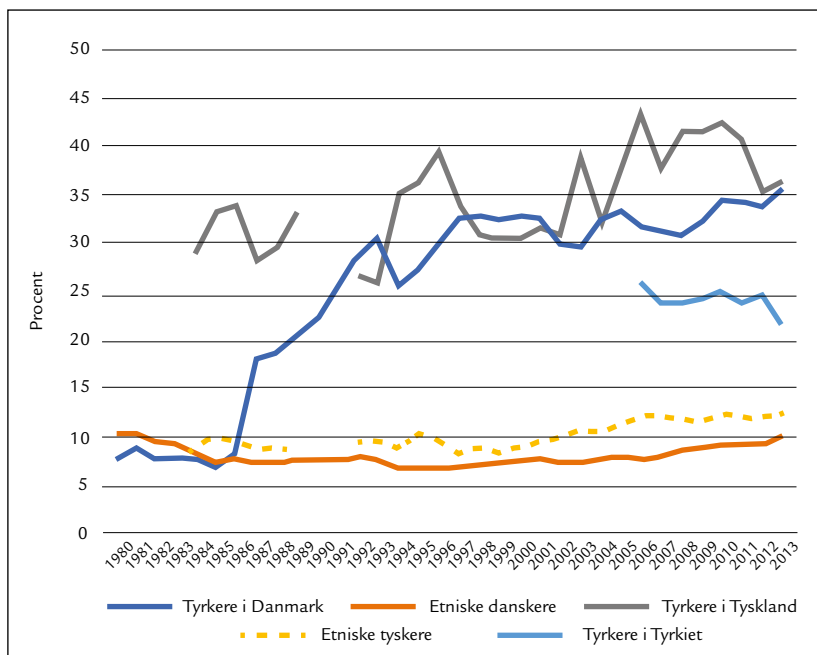
lyser. Da dette studie sammenligner med forholdene i Tyrkiet og Tyskland, er det her valgt at bruge en grænse ved 60 procent.¹¹⁰

Målt i euro var fattigdomsgrænsen årlige indkomster i 2013 under henholdsvis 1.714 euro i Tyrkiet, 17.737 euro i Danmark og 11.806 euro i Tyskland.

10.2 Udbredt relativ fattigdom

Figur 10.1 viser andelen af relativt fattige tyrkere i de tre lande i perioden fra 1980 til 2013, idet figuren også giver oplysninger om andelen af relativt fattige etniske danskere og tyskere.

Figur 10.1 Andel af relativt fattige 18-64-årige i fem befolkningsgrupper, 1980-2013, procent

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

110. OECD benytter 50 procent af medianindkomsten som fattigdomsgrænse, mens EU-Kommissionen benytter 60 procent som et mål for „risiko for fattigdom“.

Andelen af relativt fattige tyrkere i Danmark var stigende fra midt i 1980'erne til midt i 1990'erne for derefter at ligge relativt stabilt. I Tyskland var andelen af relativt fattige tyrkere også høj i 1980'erne, hvilket formentlig hænger sammen med, at tyrkerne indvandrede tidligere til Tyskland end til Danmark. Ved udgangen af perioden var andelen af fattige tyrkere næsten ens i Danmark og Tyskland. I begge lande var ca. hver tredje tyrker relativt fattig.

Blandt både danskere og tyskere steg andelen i relativ fattigdom kun ganske svagt for at ligge omkring 10-12 procent i 2013. Der er derfor ikke tale om, at tyrkerne er ved at tilnærme sig danskerne og tyskerne, når temaet er relativ fattigdom.

Relativ fattigdom er især udbredt blandt børnefamilier, hvor den eller de voksne i familien står udenfor arbejdsmarkedet. Dertil kommer udbredt fattigdom i den relativt lille, men voksende gruppe af tyrkere i pensionsalderen, hvilket bl.a. kan hænge sammen med, at de ikke har været i Danmark i tilstrækkeligt mange år til at have opnået ret til fuld folkepension.

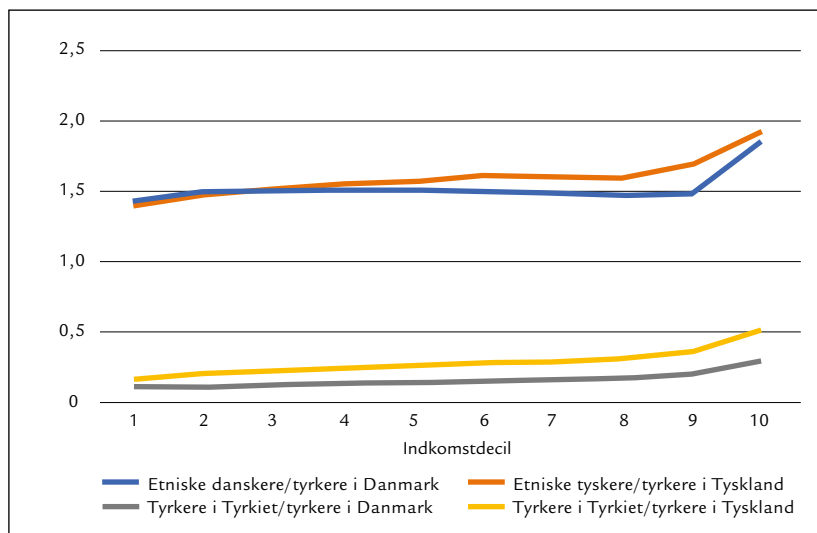
For de senere år var det også muligt for forskerne at foretage en beregning af andelen af relativt fattige i Tyrkiet. Som vist i figuren er ca. hver fjerde i Tyrkiet relativt fattig, dog med en faldende tendens.

Når andelen af relativt fattige tyrkere er større i Danmark og Tyskland end i Tyrkiet, skyldes det, at det generelle indkomstniveau er meget lavere i Tyrkiet. Dermed er beløbsgrænsen for, hvornår man er fattig, også meget lavere. Man er med andre ord relativt fattig i forhold til andre borgere i det land, man bor i.

Analyserne viser også, at i alle indkomstgrupper er danske og tyske husholdningers disponible indkomster mellem 1,5 og 1,9 gange højere end indvandrede tyrkeres.

Figur 10.2 viser en opdeling på såkaldte indkomstdeciler. I dette tilfælde er x-aksen inddelt med intervaller, der hver omfatter 10 procent af populationen og rangordnet efter stigende indkomst. Det fremgår, at forskellen er størst blandt de rigeste. De 10 procent rigeste tyskere havde en disponibel indkomst i 2013, som var næsten dobbelt så høj som for de 10 procent rigeste tyrkere i Tyskland. I Danmark er forskellene gennemgående lidt mindre. Men mønstret er det samme.

Figur 10.2 Forhold mellem etniske gruppers gennemsnitlige indkomst pr. indkomstdecil i 2013

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Sammenligner man derimod de tyrkiske indvandreres disponible indkomst med den tilsvarende indkomstdecil blandt tyrkere, som er bosat i Tyrkiet, udgør indkomsterne i Tyrkiet kun en brøkdel af niveauet for tyrkere i Danmark og Tyskland, selvom andelen er stigende, jo højere op man kommer i indkomstfordelingen.

Det skal dog bemærkes, at sammenligningen mellem individer i forskellige lande ikke skal fortolkes alt for bogstaveligt, idet tallene ikke er korrigeret for, at købekraften er forskellig i de tre lande. Man kan således for det samme beløb i euro købe flere varer i Tyrkiet end i Danmark og Tyskland. Der er heller ikke korrigeret for forskelle i adgangen til offentlige serviceydelser som fx gratis læge og gratis uddannelse i stort set hele uddannelsessystemet i Danmark. Alligevel er forskellene så store, at der ikke er nogen tvivl om, at de disponible indkomster blandt tyrkere i Danmark og Tyskland ligger væsentligt højere end i Tyrkiet.

Set i sammenhæng med motiver til at udvandre er der altså fortsat gode grunde til, at fattige indbyggere i den østlige del af Tyrkiet kunne overveje en udvandring til de rige lande i Vesteuropa.¹¹¹

10.3 Ulighed blandt indvandrere fra Tyrkiet

Nært knyttet til spørgsmålet om relativ fattigdom er spørgsmålet om ulighed i den undersøgte befolkning.¹¹²

Betragter vi nu indkomstuligheden blandt tyrkere i henholdsvis Danmark og Tyskland, tegner der sig et billede af, at de to grupper med tiden nærmer sig uligheden i de to majoritetsbefolkninger. Dette fremgår af figur 10.3, som viser indkomstuligheden i 1992 og 2013 for henholdsvis tyrkere i Danmark og Tyskland samt etniske danskere og tyskere med brug af størrelsen på ginikoefficienten.

Ginikoefficienten har værdien 0, hvis den samlede indkomst er helt ligeligt fordelt på individer. Den har værdien 1, hvis hele indkomsten tilfalder én enkelt person.

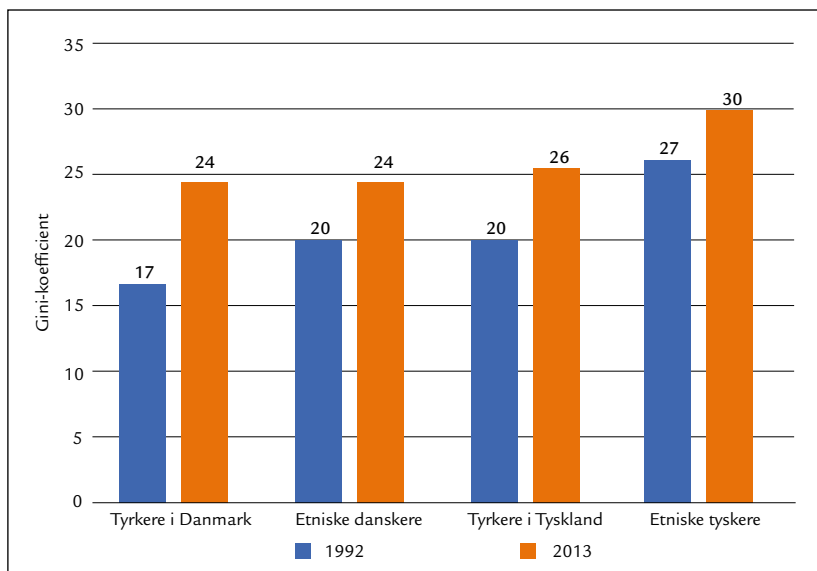
111. De regionale økonomiske forskelle i Tyrkiet i motiver til at udvandre til Danmark blev mere detaljeret analyseret i Jensen (2005).

112. For en database i ROCKWOOL Fonden, der specifikt behandler forskellige aspekter af ulighed i Danmark, se Skaksen m.fl. (2023).

Det fremgår, at uligheden stiger internt i hver af de fire befolkningsgrupper, men også, at uligheden stiger mest for de indvandrede tyrkere. På denne måde nærmer de sig niveauet for danskere og tyskere. I Tyrkiet er ginikoefficienten betydeligt højere, nemlig 42 i 2013, hvilket er et højt niveau selv i en global sammenhæng.

Figur 10.3 Indkomstuligheden indenfor hver etniske gruppe i 1992 og 2013

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

At uligheden er stigende, er et generelt fænomen efter 1980'erne, der knytter sig til bl.a. globalisering og teknologiudvikling.¹¹³ Efter spørgslen efter lavt uddannet arbejdskraft i de rige lande aftager i forlængelse af den øgede handel med lande, hvor lønningerne ligger væsentligt under det europæiske niveau. Samtidig er mange virksomheder flyttet til lande med lavtlønnet arbejdskraft.

113. Se Jensen og Skaksen (2023) for en omtale af den lange historiske udvikling i lighed/ulighed i Europa.

10.4 Sammenfatning

De tyrkiske indvandrere var blandt dem, der først indvandrede til Danmark, og tyrkerne udgjorde endnu i 2016 den største ikke-vestlige indvandrergruppe. Der er derfor gode grunde til at analysere, hvordan tyrkiske indvandreres disponible indkomst, og dermed deres levevilkår, har udviklet sig over tid. Kapitlet breder analysen lidt ud, idet der også gennemføres en sammenligning med tyrkiske indvandreres indkomster i Tyskland og Tyrkiet.

I undersøgelsen anvendes andelen i relativ fattigdom i de forskellige befolkningsgrupper i perioden fra 1980 til 2013 som udtryk for, hvordan integrationen er gået. Andelen af tyrkere i relativ fattigdom i Danmark var stigende fra midt i 1980'erne til midt i 1990'erne for derefter at ligge relativt stabilt på et højt niveau. I Tyskland var andelen af relativt fattige tyrkere høj også i 1980'erne, hvilket formentlig hænger sammen med, at tyrkerne indvandrede tidligere til Tyskland end til Danmark. Ved udgangen af perioden var andelen af fattige tyrkere næsten ens i Danmark og Tyskland, hvor ca. hver tredje tyrkiske indvandrer var relativt fattig.

Problemet er især udbredt blandt børnefamilier, hvor den eller de voksne i familien har en svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Et andet sted med udtalt fattigdom er i den relativt lille, men voksende gruppe af indvandrede tyrkere i pensionsalderen.

DEL V

Uddannelse

11 Indvandreres uddannelse

11.1 Introduktion

Mulighederne for en vellykket integration hviler langt hen ad vejen på de kompetencer, som indvandrere bringer med sig til Danmark. Deres kompetencer har samtidig betydning for arbejdsmarkedets fleksibilitet og muligheder for at løse problemer med flaskehalse.

Da der ikke har været en systematisk indsamling af viden om de nye borgeres medbragte uddannelse siden 2004, gennemførte enheden i samarbejde med Danmarks Statistik en undersøgelse af status i 2016 for indvandrernes uddannelse.¹¹⁴ Formålet var at give et samlet billede af indvandrernes formelle uddannelse, både erhvervet i Danmark og medbragt fra udlandet.

Da information om formel uddannelse opnået i Danmark kan findes i de relevante registre, var den største udfordring at indsamle data for medbragt uddannelse for alle, der er indvandret til Danmark siden 2004, som fortsat befinder sig i landet, og som ikke har fuldført eller er i gang med en formel uddannelse. Det drejede sig om godt 176.000 personer pr. 30. juni 2016.

Data blev indhentet dels gennem selvrapporterede svar, dels gennem en supplerende indsamling af uddannelsesoplysninger hos Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR). Oplysningerne fra STAR stammer fra jobcentre, hvor indvandrerne på linje med andre registreres, når de er ledige og vurderes at være arbejdsmarkedsparete.

11.2 Store forskelle i indvandreres uddannelsesniveau

Undersøgelsen afdækkede store forskelle mellem de forskellige indvandrergrupperes uddannelsesniveau. Tabel 11.1 viser, at indvandrere fra vestlige lande er veluddannede, ja, faktisk bedre uddannede

114. Schultz-Nielsen og Skaksen (2017).

end danskerne. Hele 27 procent havde en lang videregående uddannelse i 2016 mod 11 procent af danskerne.

Flygtninge, der stort set alle stammer fra den ikke-vestlige gruppe af indvandrere, er de dårligst uddannede. Her havde lidt mere end hver anden kun grundskole som højest fuldførte uddannelse. Kun 5 procent havde en lang videregående uddannelse.

Det fremgår af figur 11.1, at der er store forskelle mellem oprindelseslandene. Den mest markante forskel ligger mellem migranter fra ikke-vestlige og vestlige lande med de sidste som de tydeligst bedst uddannede. Iranere ligger dog tættere på migranter fra vestlige lande som Polen og Tyskland end indvandrere fra ikke-vestlige lande som Syrien og Tyrkiet, når man ser på, hvem der kun har grundskole som højeste uddannelse.

Tablet 11.1 Uddannelsesniveaue for indvandrere og danskere. Højest fuldførte uddannelse, både dansk og medbragt uddannelse, 25-64 år, 2016

	Danskere	Indvandrere		Flygtninge
		Vestlige	Ikke-vestlige	
Grundskole	19	7	32	53
Gymnasial uddannelse	6	8	9	10
Erhvervsfaglig uddannelse	38	23	20	14
Kort videregående uddannelse	5	8	5	3
Mellemlang videregående uddannelse	21	21	15	10
Lang videregående uddannelse	11	27	14	5
Uoplyst	1	7	5	4
I alt	101	101	100	99

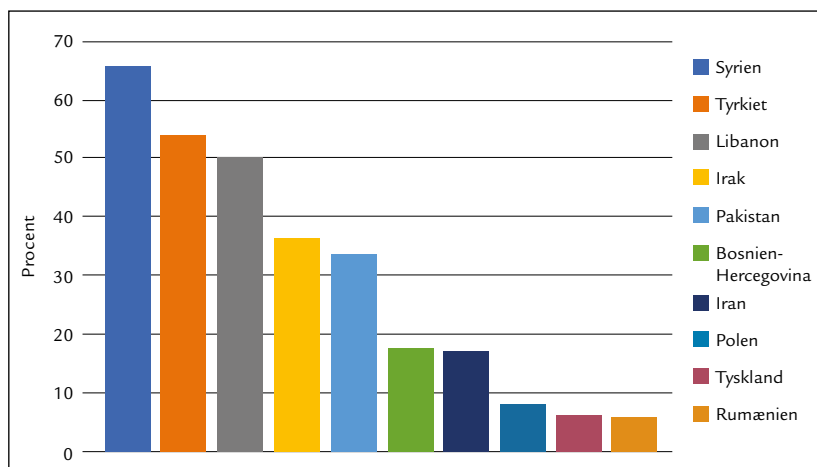
Kilde: Schultz-Nielsen og Skaksen (2017).

En stor gruppe blandt de senest ankomne flygtninge er syrere på flugt fra borgerkrigen. Undersøgelsen viser, at syrernes gennemsnitlige uddannelse er væsentligt kortere end den, indvandrere fra nationer som Irak, Iran, Libanon, Pakistan og Tyrkiet har.

Blandt syrerne er der en meget stor andel på 66 procent, som ikke har uddannelse ud over grundskolen. Kun tre ud af 100 har taget en lang videregående uddannelse. For iranerne er det tilsvarende tal 22. Det skal dog påpeges, at de fleste syrere lige var ankommet til Danmark og derfor ikke havde haft så lang tid til at tage en uddannelse her som indvandrere fra andre nationer.

Indvandrere fra Polen udgjorde den største gruppe af indvandrere i alderen 25-64 år. Gruppen bestod i 2016 af ca. 29.300 personer, og næsten halvdelen af disse (46 procent) havde en erhvervsfaglig uddannelse, mens kun 8 procent havde henholdsvis en grundskole eller gymnasial uddannelse. Yderligere 5, 12 og 17 procent kom med en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse.

Figur 11.1 Andel af indvandrere, der kun har grundskole som uddannelse. Fordelt på oprindelsesland, 25-64 år, 2016

Kilde: Schultz-Nielsen og Skaksen (2017).

11.3 Uddannelse forbedrer jobchancerne

Uddannelse forbedrer produktiviteten, og det gælder generelt for det danske arbejdsmarked, at jo længere uddannelse man har taget, desto lettere er det at komme i job. Dette accentueres af den hurtige teknologiske udvikling, hvor omstillingsevne og fleksibilitet bliver et stadigt større krav.

Denne fortrinsstilling for uddannede gælder også for indvandrere, men ikke i så høj grad som for danskere. Af tabel 11.2 kan aflæses, at kun 40 procent af de ikke-vestlige indvandrere mellem 25 og 64 år, der maksimalt har en grundskoleuddannelse, er i job. Hvis de har taget en lang videregående uddannelse, stiger tallet til 66 procent. For flygtninge er tallene endnu lavere, henholdsvis 28 og 47 procent. For danskere er tallene 59 og 92 procent. Overordnet ses altså en sammenhæng mellem uddannelsesniveau og beskæftigelse for såvel indvandrere som danskere.

De vestlige indvandrere – som ikke er med i denne tabel – skiller sig ud ved, at sammenhængen mellem uddannelse og beskæftigelse er mindre markant end for de andre grupper. Det ses bl.a. ved, at ufaglærte vestlige indvandrere har samme beskæftigelsesfrekvens som ufaglærte danskere. Til gengæld har de vestlige indvandrere med en videregående uddannelse ikke samme høje beskæftigelsesfrekvens som danskere på samme niveau.

Tabel 11.2 Beskæftigelsesfrekvenser blandt 25-64-årige fordelt på højeste uddannelse, 2016, procent

	Danskere	Ikke-vestlige indvandrere	Flygtninge
Grundskole	59	40	28
Gymnasial uddannelse	74	47	35
Erhvervsfaglig uddannelse	83	61	49
Kort videregående uddannelse	88	59	40
Mellemlang videregående uddannelse	86	61	35
Lang videregående uddannelse	92	66	47
Uoplyst	41	43	34
I alt	79	53	34

Kilde: Schultz-Nielsen og Skaksen (2017).

Beskæftigelsesfrekvensen varierer ganske meget blandt indvandrere med forskelligt opholdsgrundlag. I tråd med tidligere undersøgelser viser denne undersøgelse, at beskæftigelsen er markant lavere for flygtninge end for især personer med ophold i kategorien „Erhverv“ – der består af ikke-EU-borgere, som har fået ophold for at arbejde – og for indvandrere fra EU-/EØS-landene, men også for gruppen af familiesammenførte, og dem der er kommet hertil som studerende.

11.4 Ikke-vestlige indvandrere har sværere ved at profitere af deres uddannelse

En længerevarende uddannelse er forbundet med en højere løn, men det gælder ikke i helt så høj grad for ikke-vestlige indvandrere som for danskere. Det gælder især ikke, hvis uddannelsen er taget udenfor Danmark. I realiteten tjener ikke-vestlige indvandrere med en medbragt mellemlang videregående uddannelse ikke mere end en dansker, der kun har grundskolen bag sig.

Som det fremgår af tabel 11.3, er timelønnen for en dansk mand med en lang videregående uddannelse 66 procent højere end for en ufaglært dansk mand. En ikke-vestlig mand med en lang videregående uddannelse tjener kun 40 procent mere end en ufaglært dansk mand – og det selvom uddannelsen er taget i Danmark. Er uddannelsen medbragt, er timelønnen kun 12 procent højere end den, en dansk ufaglært mand får.

Tabel 11.3 Timelønninger for mænd i forhold til ufaglærte danske mænd, 25-64 år, 2016

	Danskere	Ikke-vestlige indvandrere – dansk uddannelse	Ikke-vestlige indvandrere – medbragt uddannelse
Grundskole	1,00	0,95	0,85
Gymnasial uddannelse	1,23	1,04	0,89
Erhvervsfaglig uddannelse	1,13	1,02	0,90
Kort videregående uddannelse	1,28	1,07	0,90
Mellemlang videregående uddannelse	1,36	1,14	0,97
Lang videregående uddannelse	1,66	1,40	1,12

Note: Lønforskellen er eksklusive pensionsindbetalinger.

Kilde: Schultz-Nielsen og Skaksen (2017).

Flere uddannede indvandrere havner i ufaglærte job, og det gælder især, hvis uddannelsen er taget i udlandet. Der er således en betragtelig andel af ikke-vestlige indvandrere med en erhvervskompetencegivende uddannelse, der arbejder i ufaglærte job. Der er dog en markant forskel på, om uddannelsen er taget i Danmark eller i udlandet, se tabel 11.4.

I alt er lidt under halvdelen af ikke-vestlige indvandrere med uddannelse fra hjemlandet beskæftiget i ufaglærte job – uanset hvor lang uddannelse de har taget. Hvis uddannelsen er taget i Danmark, er det kun godt hver femte. For danskere er det ca. hver sjette.

For danskere er en lang videregående uddannelse nærmest en garanti for ikke at arbejde i et ufaglært job. Det sker kun for en ud af hundrede. For ikke-vestlige indvandrere med en lang videregående uddannelse fra Danmark er det hver tiende. Er uddannelsen medbragt fra hjemlandet, ender mere end hver fjerde i et job, der ikke kræver en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Tabel 11.4 Andel af 25-64-årige mænd i ufaglærte job, 2016, procent

	Danskere	Ikke-vestlige indvandrere – dansk uddannelse	Ikke-vestlige indvandrere – medbragt uddannelse
Erhvervsfaglig uddannelse	19	18	42
Kort videregående uddannelse	7	19	48
Mellemlang videregående uddannelse	4	12	40
Lang videregående uddannelse	1	10	29
I alt	17	22	44

Kilde: Schultz-Nielsen og Skaksen (2017).

11.5 Sammenfatning

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed gennemførte i samarbejde med Danmarks Statistik en undersøgelse af status for indvandrernes uddannelse gældende for året 2016. Formålet var at give et samlet billede af indvandrernes uddannelse, både erhvervet i Danmark og medbragt fra udlandet.

Undersøgelsen afdækkede store forskelle mellem de forskellige indvandrergrupper. Vestlige indvandrere er relativt veluddannede, ja, faktisk bedre uddannede end danskerne. Flygtninge, der stort set alle stammer fra ikke-vestlige lande, er derimod den dårligst uddannede gruppe. Lidt mere end hver anden flygtning har kun grundskole som højst fuldførte uddannelse, og kun 5 procent har en lang videregående uddannelse.

Et højere uddannelsesniveau forbedrer udsigten til at være i beskæftigelse, men denne sammenhæng er svagere for ikke-vestlige indvandrere. Tilsvarende er en længere uddannelse oftest forbundet med en højere løn, men heller ikke dette gælder i helt så høj grad for ikke-vestlige indvandrere. Sammenhængen gælder især ikke, hvis uddannelsen er medbragt.

12 Overuddannelse blandt indvandrere

12.1 Introduktion

Uanset om indvandreren kommer for at arbejde, er familiesammenført eller flygtning, kan det være svært at finde et job, der svarer til personens uddannelsesbaggrund. I en analyse fra 2020 har forskningsenheden undersøgt omfanget af dette fænomen, der betegnes som overuddannelse i forhold til jobfunktionen.¹¹⁵

I undersøgelsen sammenholdes beskæftigede lønmodtageres jobfunktion med deres uddannelsesniveau. Uddannelsen kan enten stamme fra udlandet eller fra Danmark. Udgangspunktet er jobkoder, såkaldte DISCO-koder, som bl.a. bygger på EU's navngivning af arbejdsfunktioner. I undersøgelsen blev arbejdsmarkedet delt op i godt 500 jobtyper.

Hvis flertallet af dem i en bestemt type job har en lang videregående uddannelse, defineres dette job som krævende en sådan uddannelse.

Hvis de færreste har en lang uddannelse, men disse sammen med de mellemlangt videregående uddannede udgør flertallet i en jobkode, defineres den mellemlange videregående uddannelse som det tilstrækkelige niveau. Det betyder, at de, der har en lang videregående uddannelse, som arbejder i jobtypen, er overuddannet.

Korte videregående uddannelser er dem, hvor mellemlange og lange videregående uddannelser er i mindretal, men hvor flertallet har en eller anden videregående uddannelse.

Hvis de færreste har en videregående uddannelse, og de fleste har en erhvervsuddannelse eller en videregående uddannelse, regnes erhvervsuddannelse for at være et tilstrækkeligt niveau.

Resten af jobkoderne placeres som funktioner, hvor kort uddannelse er tilstrækkelig. De omtales i det følgende som „ufaglærte job“.

115. Schultz-Nielsen (2020).

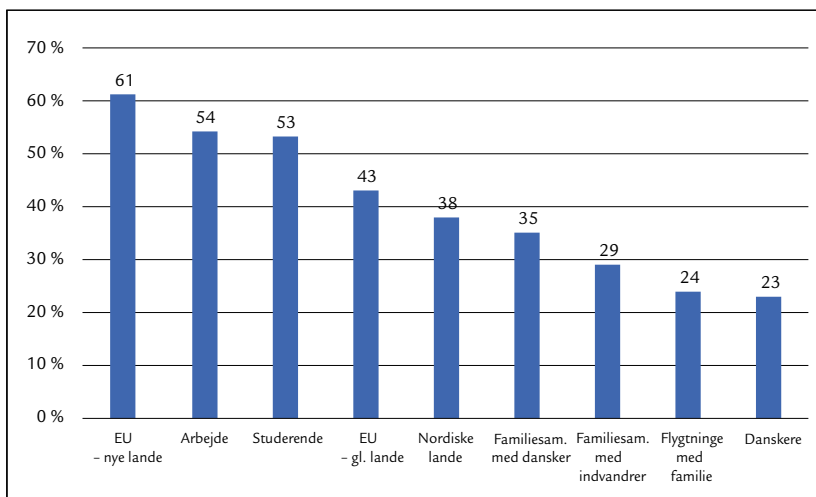
Overuddannelse optræder altså, når personer har en uddannelse på et niveau over det, flertallet i jobbet er i besiddelse af.

12.2 Østeuropæerne er de mest overuddannede

Analysen viser, at østeuropæere i Danmark oftest er dem, der er beskæftiget på et niveau under, hvad deres uddannelse ellers burde tilsige, hvilket fremgår af figur 12.1. Helt præcis er andelen af overuddannede 61 procent blandt indvandrere fra de 13 nye EU-lande, som er blevet medlem af unionen siden 2004. Samlet set er 54 procent af de beskæftigede indvandrere, der har fået opholdstilladelse for at arbejde, overuddannede i forhold til deres jobfunktion.

Når det gælder indvandrere fra de gamle EU-lande og fra nordiske lande, er andelen af overuddannede lavere, henholdsvis 43 og 38 procent.

Figur 12.1 Overuddannelse blandt beskæftigede, 25-64 år (inklusive kortuddannede), procent, 2017

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

For familiesammenførte er andelen endnu lavere, nemlig 35 procent for familiesammenførte til danskere, 29 procent for familiesammenførte til indvandrere og 24 procent for familiesammenførte til flygtninge. Alle tal er for 2017.

For langt de fleste indvandrergupper er andelen af overuddannede dermed væsentligt højere end for danskere. Andelen for danskere er med 23 procent dog ikke helt ubetydelig.¹¹⁶ Knap hver fjerde dansker arbejder i et job, han eller hun er overuddannet til.

12.3 Flere mulige forklaringer på overuddannelse

Der er flere forklaringer på, at indvandrere oftere end danskere har et højere uddannelsesniveau, end jobbet kræver. Eller udtrykt på en anden måde: At de har sværere ved at finde et job, der matcher deres formelle kompetencer.

En årsag kan være, at en udenlandsk uddannelse ikke i praksis kan oversættes til en dansk. Indvandrerens kan ikke få et papir fra danske myndigheder, der bekræfter, at indvandrerens uddannelse modsvarer kravene til en lignende uddannelse i Danmark. Svage dansk kundskaber kan også være en hæmsko for det præcise match, ligesom manglende eller begrænset netværk på ens eget uddannelsesniveau kan have en indflydelse. Endelig kan diskrimination mod indvandrere spille ind.

Som det vil fremgå nedenfor, er den sidste årsag næppe særligt fremtrædende, idet der er en meget lavere andel af overuddannede blandt indvandrere, der har taget deres uddannelse i Danmark fremfor i udlandet.

Af introduktionen til kapitlet fremgår det dog også, at det hører med til billedet, at kortuddannede pr. definition ikke kan være overuddannede, og blandt eksempelvis flygtninge er der langt flere kortuddannede og ufaglærte end blandt danskere. Den høje andel af ufaglærte er således forklaringen på, at der er få overuddannede i gruppen af flygtninge. De kommer som ufaglærte, og i det omfang, de får job, er det som ufaglærte.

Personer med korte videregående uddannelser har gennemgående den højeste andel af overuddannede. Den laveste andel af overuddannede, hvis vi ser bort fra de ufaglærte, findes blandt per-

---

116. Løntab ved danskeres ansættelse under deres uddannelsesmæssige niveau er nærmere analyseret i Skaksen (red.) (2018).

soner med faglige uddannelser. Personer med mellemlange og lange videregående uddannelser ligger derimellem. Det gælder både danskere og indvandrere – uanset opholdsgrundlag.

Opdeler man efter niveau, har danskere den laveste andel af overuddannede i forhold til indvandrere i stort set alle opholdstyper.

12.4 Overuddannede indvandrere får lavere løn end tilsvarende danskere

Ikke alene er der relativt flere overuddannede indvandrere på arbejdsmarkedet end overuddannede danskere. De overuddannede indvandrere får også et lavere afkast af deres uddannelse end overuddannede danskere. Timelønsgevinsten for overuddannede med henholdsvis mellemlang eller lang videregående uddannelse i forhold til kortuddannede i ufaglært job med samme opholdsgrundlag er angivet i figur 12.2.

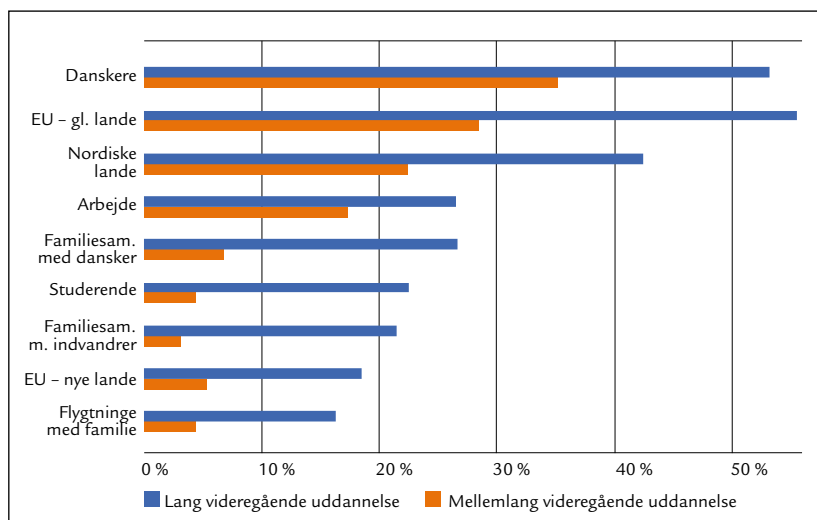
Overuddannede indvandrere fra de gamle EU-lande med lange videregående uddannelser har en timeløn, som er 56 procent højere

end for en tilsvarende ufaglært indvandrer med samme opholdsgrundlag. Det er på niveau med det tilsvarende afkast for danskere, der ligger på 53 procent, men lidt højere end for nordiske statsborgere, hvor afkastet er målt til 42 procent i forhold til ufaglærte landsmænd i Danmark.

For alle andre indvandrere med lange uddannelser er afkastet betydeligt mindre og lavest for indvandrere fra de nye EU-lande og flygtninge, hvor afkastet er målt til henholdsvis 19 og 16 procent.

Også for overuddannede indvandrere med mellemlange uddannelser er afkastet lavere end for danskere. I denne kategori er afkastet igen højest for indvandrere fra Norden og de gamle EU-lande, men tæt fulgt af indvandrere fra andre lande, som har fået opholdstilladelse på baggrund af et arbejde. Derimod er afkastet væsentligt mindre for de øvrige grupper, hvor der til gengæld er flere, der arbejder som ufaglærte.

Figur 12.2 Timelønsgevinst for overuddannede med mellemlang eller lang videregående uddannelse i forhold til kortuddannede i ufaglært job med samme opholdsgrundlag, procent, 2017

Note: Beskæftigede indvandrere ankommet til Danmark efter 1996. I beregningen er korrigeret for køn, alder og uddannelsesfelt (humaniora, sundhed, samfundsfag, naturfag og tekniske fag). Timelønsgevinsten er målt med en vis usikkerhed, især for grupper med relativt få overuddannede som fx nordiske statsborgere.

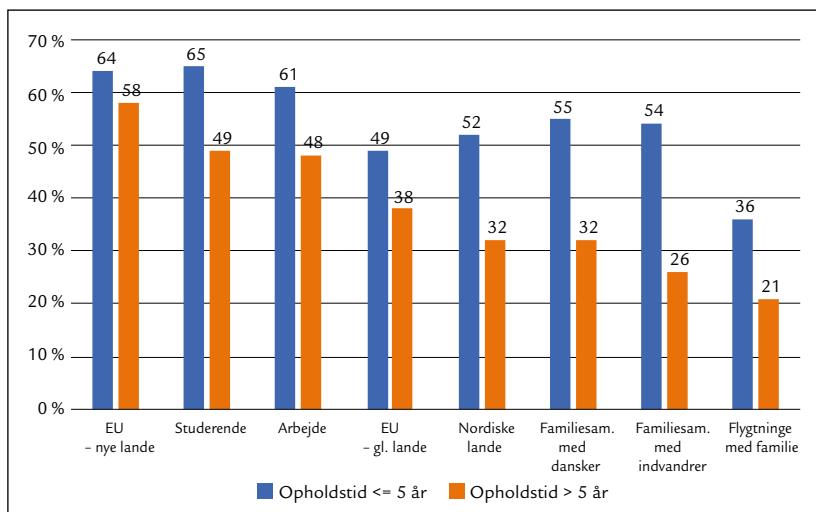
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

12.5 Overuddannelse følger indvandrere gennem livet

De høje andele for indvandrere, der er overuddannede i forhold til deres jobfunktion, er ikke et midlertidigt fænomen. Figur 12.3 viser, at andelen af overuddannede er betragtelig selv blandt indvandrere, der har opholdt sig i Danmark i mere end fem år. Dog kan man trods alt også se, at andelen af overuddannede for dem, som har været her i kortere tid, er højere. Dette gælder for alle opholdsgrupper, fordi korte ophold ofte hænger sammen med midlertidige jobfunktioner.

For østeuropæere er forskellen mindst. Her er der en andel på 58 procent af overuddannede for dem, der har været her mere end fem år, mod 64 procent for dem, som har været her kortere tid. Den største forskel i andelen af overuddannede findes for familiesammenførte til både danskere og indvandrere, hvor andelen er henholdsvis 32 og 26 procent for dem, som har været i landet mere end fem år, mod henholdsvis 55 og 54 procent for dem, som har været her i kortere tid.

Figur 12.3 Overuddannelse fordelt på opholdsgrundlag og opholdstid, procent, 2017

Note: Beskæftigede indvandrere (inkl. kortuddannede) ankommet til Danmark efter 1996.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Der kan være flere forklaringer på disse forskelle. En forklaring er, at indvandring på baggrund af opholdstilladelser for at arbejde i Danmark ofte er af midlertidig karakter, mens familiesammenføringer er udtryk for en mere permanent bosætning. Således har ni ud af ti familiesammenførte været her mere end fem år på tidspunktet for undersøgelsen, mens det samme kun gælder seks ud af ti østeuropæere. Samtidig er nogle af de familiesammenførte ankommet i så ung en alder, at de har nået at tage en dansk uddannelse, hvilket mindsker risikoen for siden at blive overuddannet.

12.6 Sammenfatning

For indvandrere kan det være svært at finde et job, der svarer til migrantens uddannelsesniveau. I en analyse fra 2020 har forskningsenheden for året 2017 undersøgt omfanget af dette fænomen, der betegnes som overuddannelse i forhold til jobfunktionen. Overuddannelse optræder, når personer har en uddannelse på et niveau over det, flertallet i jobfunktionen er i besiddelse af.

Analysen viser, at østeuropæere oftest er dem, der er beskæftiget på et niveau under, hvad deres uddannelse ellers burde tilsige. Andelen af overuddannede er ikke mindre end 61 procent blandt indvandrere fra de lande, som er blevet medlem af EU siden 2004. Samlet set er 54 procent af de beskæftigede indvandrere, der har fået opholdstilladelse for at arbejde i Danmark, overuddannede i forhold til deres jobfunktion. Når det gælder indvandrere fra de „gamle“ EU-lande og fra nordiske lande, er andelen af overuddannede henholdsvis 43 og 38 procent. Overfor disse niveauer arbejder knap hver fjerde dansker i et job, han eller hun ud fra formelle kriterier er overuddannet til.

Der er flere forklaringer på, at relativt flere indvandrere er overuddannede. Her kan nævnes problemer med at få anerkendt en medbragt uddannelse, svage dansk kundskaber og manglende netværk. Med til problematikken hører, at de overuddannede indvandrere opnår en lavere løn end overuddannede dansker, og at tendensen til overuddannelse følger mange indvandrere gennem lang tid.

13 Betydningen for løn og beskæftigelse af uddannelse taget i Danmark

13.1 Introduktion

Bogen har tidligere været inde på, at uddannelse taget i Danmark forbedrer chancerne på arbejdsmarkedet. I en analyse fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed fra 2018 blev dette tema uddybet med fokus på beskæftigelse og løn.¹¹⁷

13.2 Udsigterne til at være i beskæftigelse bedres på sigt

I dag er integrationsindsatsen rettet mod at få voksne indvandrere hurtigt ud på arbejdsmarkedet efter deres ankomst. I analysen undersøges alternativt, hvordan det går de flygtninge og familiesammenførte fra ikke-vestlige lande, der følger en anden strategi ved at uddanne sig i Danmark.

Over en periode på 15 til 20 år efter deres ankomst drejer det sig for flygtningene om 10 procent af mændene og 20 procent af kvinderne. For de familiesammenførte til andre end flygtninge drejer det sig om 12 procent af mændene og 26 procent af kvinderne.

Figur 13.1 viser forskellen i beskæftigelsesfrekvens mellem flygtninge og familiesammenførte, der påbegynder en kompetencegivende uddannelse i Danmark, og andre flygtninge og familiesammenførte, der i øvrigt ligner dem, der uddanner sig. Det være sig med hensyn til opholdsgrundlag, alder ved ankomst, oprindelsesland og antal år i Danmark. Da der kan være andre grunde til at uddanne sig, kan forskellen dog ikke nødvendigvis fortolkes som en direkte sammenhæng mellem uddannelse og beskæftigelse.

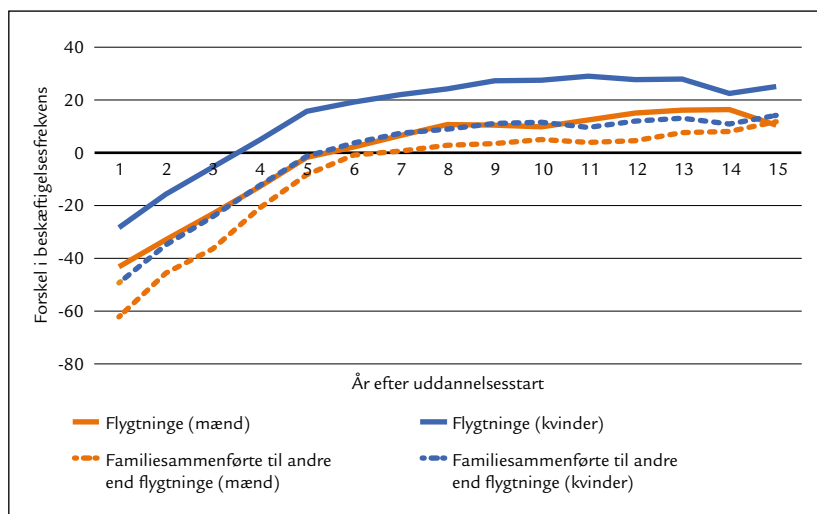
Gruppen, der begynder på en uddannelse, har en lavere beskæftigelsesfrekvens i tre til fem år efter starten på uddannelsen end

117. Arendt (2018).

andre flygtninge og familiesammenførte med samme opholdstid i Danmark. De tre til fem år svarer nogenlunde til længden af uddannelserne. Efter denne periode opnår gruppen, der uddanner sig, en højere beskæftigelse over resten af perioden. Forskellen i beskæftigelse er størst for kvindelige flygtninge og mindst for familiesammenførte mænd.

Når forskellene lægges sammen over år, går der fire år for kvindelige flygtninge, før de positive forskelle opvejer de negative under uddannelsen. For kvinder, der er familiesammenførte til andre end flygtninge, og for mandlige flygtninge opvejer de positive forskelle kun knap de negative 15 år efter uddannelsesstart, mens det langt fra er tilfældet for mænd, der er familiesammenførte til andre end flygtninge.

Figur 13.1 Forskel i årlig beskæftigelsesfrekvens mellem flygtninge og familiesammenførte, der starter på en erhvervskompetencegivende uddannelse, og andre i de samme grupper. Procentpoint

Note: Beskæftigelsesfrekvenserne er vægtede gennemsnit af estimater for forskellige uddannelsesniveauer, der er korrigeret for tid i landet, opholdsgrundlag og oprindelsesland samt alder, antal børn, parstatus og kommune ved ankomst. Flygtninge inkluderer familiesammenførte til flygtninge. Uddannelse refererer til erhvervskompetencegivende uddannelse.

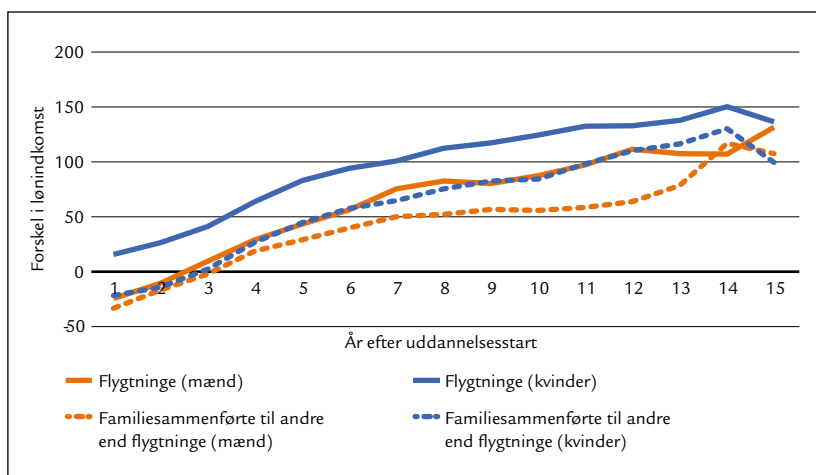
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, baseret på data fra Danmarks Statistik.

13.3 Lønafkastet ved uddannelse

Figur 13.2 viser forskellen i årsløn før skat mellem flygtninge og familiesammenførte, der uddanner sig i Danmark, og andre flygtninge og familiesammenførte.

Figur 13.2 Forskel i årlig lønindkomst mellem flygtninge og familiesammenførte, der begynder på en erhvervs-kompetencegivende uddannelse i Danmark, og andre flygtninge og familiesammenførte, 1.000 kr.

Note: Lønafkastet er i 2017-niveau og er et vægtet gennemsnit på tværs af uddannelsesniveauer, korrigeret for tid i landet, oprindelsesland og medbragt uddannelse samt alder, antal børn, parstatus og kommune ved ankomst. Flygtninge inkluderer familiesammenførte til flygtninge. Uddannelse refererer til erhvervskompetencegivende uddannelse.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, baseret på data fra Danmarks Statistik.

Dem, der uddanner sig hurtigt efter ankomsten, opnår en højere årsløn end dem, der ikke uddanner sig. Med undtagelse af kvindelige flygtninge er lønforskellen negativ i årene efter uddannelsesstart, ligesom det var tilfældet med forskellene i beskæftigelse. Lønforskellen er dog negativ i maksimalt tre år efter starten på uddannelsen. Grunden til, at løngabet er negativt i kortere tid end forskellen i beskæftigelse, er, at studerende ofte har et studiejob eller er i lønnet praktik under fx de erhvervsfaglige uddannelser.

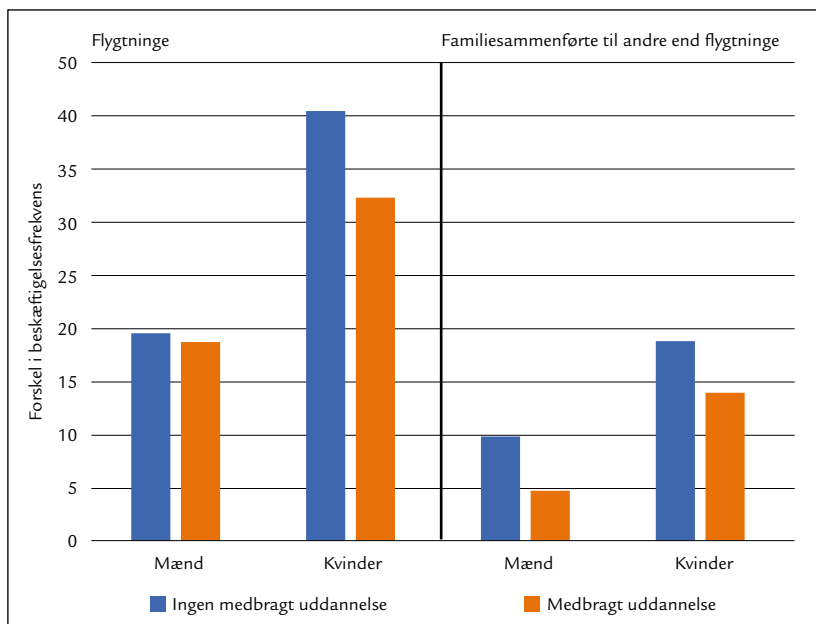

Efter 10 til 15 år tjener de fleste af de uddannede mellem 100.000 og 150.000 kr. mere om året end dem, der ikke startede på en uddannelse. En undtagelse er kvindelige flygtninge, der har en højere løn straks efter uddannelsesstart end dem, der ikke begyndte på en uddannelse. Det afspejler formentlig, at de kvinder, der ikke studerer, ikke arbejder så meget.

Undersøgelsen viser også, at beskæftigelsen er højest for de grupper blandt de uddannede i Danmark, der ikke havde en uddannelse med hjemmefra. Denne iagttagelse afkræfter en hypotese om, at de indvandrede kan øge effekten af en medbragt uddannelse via efteruddannelse i Danmark. Forholdet illustreres i figur 13.3.

Afkastet målt på det at være i beskæftigelse er stort og positivt for alle grupper, men er højere for dem, der ikke havde en uddannelse med sig fra hjemlandet, end for dem med en uddannelse taget i oprindelseslandet. Det tyder derfor ikke på, at flygtninge og familiesammenførte med uddannelse fra hjemlandet har en særlig fordel, når de videreuddanner sig i Danmark.

Figur 13.3 Beskæftigelsesafkastet af uddannelse fra Danmark, opdelt på medbragt uddannelse, procentpoint

Note: Beskæftigelsesafkastet af uddannelse fra Danmark for dem med medbragt uddannelse er vægtede gennemsnit på tværs af medbragt uddannelsesniveau, korigeret for tid i landet, opholdsgrundlag og oprindelsesland samt alder, antal børn, parstatus og kommune ved ankomst. Flygtninge inkluderer familiesammenførte til flygtninge. Uddannelse refererer til erhvervskompetencegivende uddannelse.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, baseret på data fra Danmarks Statistik.

13.4 Eksamen i dansk som stopklods for vejen til lange uddannelser

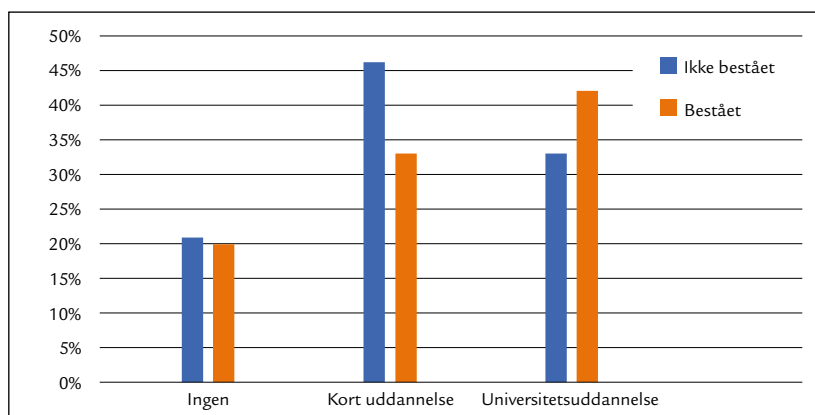
Uddannelse og især videregående uddannelse kan være vejen frem, hvis flygtninge og familiesammenførte til flygtninge skal få en mere varig beskæftigelse i Danmark. For at blive optaget på universitetet skal indvandrere imidlertid bestå en danskeksamen. Her virker det sproglige adgangskrav som en barriere for manges optagelse på de lange videregående uddannelser.

I et studie har enheden undersøgt, hvordan de sproglige adgangskrav til universitetsuddannelserne påvirker indvandreres in-

tegration.¹¹⁸ For at blive optaget på universitetet skal indvandrere udover de sædvanlige optagelseskriterier bestå en eksamen i dansk, der kaldes studieprøven. Ved at sammenligne indvandrere, der akkurat bestod prøven, med indvandrere, der akkurat ikke bestod, sammenholdes reelt to ens grupper, hvoraf kun den ene har fået adgang til universitetet. Der fokuseres på indvandrere, der var 18 til 34 år ved ankomsten.

Figur 13.4 viser, at de indvandrere, der akkurat bestod studieprøven, i højere grad har bestået en universitetsuddannelse otte år efter. Dette er tilfældet for 42 procent blandt dem, der akkurat består studieprøven, mens det kun er tilfældet for 33 procent blandt dem, der ikke bestod. Tallene viser dog også, at en del indvandrere, der ikke bestod prøven, finder vej til universitetet ved at bestå andre tilsvarende eksamener. Samtidig viser figuren, at en stor del af de indvandrere, der ikke består den ret krævende studieprøve, søger alternative muligheder for uddannelse, fordi kortere uddannelser typisk stiller lavere sprogkrav.

Figur 13.4 Dansk uddannelsesniveau for indvandrere, otte år efter de deltog i studieprøven, andele i procent

Note: Andele med bestået dansk uddannelse. Gennemsnittet for gruppen, der består, er gennemsnittet for gruppen, der dumper, plus den estimerede effekt af akkurat at bestå. Kort uddannelse dækker her over erhvervsfaglige, korte videregående og mellemlemlange videregående uddannelser.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

118. Arendt (2023a).

Analysen viser også, at det ikke har nogen væsentlig betydning for indvandrernes beskæftigelsesfrekvens eller antal arbejdstimer, om de består eller ikke består studieprøven. Derimod er der ganske store effekter på årslønnen. Indvandrere med bestået studieprøve tjener 48.000 kr. mere om året otte år efter eksamen til studieprøven end indvandrere, der lige akkurat ikke bestod.

13.5 Sammenfatning

I dag er integrationsindsatsen rettet mod at få voksne indvandrere hurtigt ud på arbejdsmarkedet efter ankomsten. I kapitlet undersøges alternativt, hvordan det går de flygtninge og familiesammenførte fra ikke-vestlige lande, der følger en anden strategi ved at ud-danne sig i Danmark.

Efter at uddannelsen er gennemført, opnår de uddannede en højere beskæftigelsesfrekvens. Når forskellen lægges sammen over år, går der fire år for kvindelige flygtninge, før de positive forskelle opvejer de negative under uddannelsen. For kvinder, der er familiesammenførte til andre end flygtninge, og for mandlige flygtninge opvejer de positive forskelle kun knap de negative set over 15 år efter uddannelsesstart. For mænd, der er familiesammenførte til andre end flygtninge, kan der ikke påvises en positiv effekt. Undersøgelsen viser også, at beskæftigelsen generelt er højest for de grupper blandt de uddannede i Danmark, der ikke havde en uddannelse hjemmefra.

Kapitlet afsluttes med at gengive resultaterne fra en analyse, der undersøger sammenhængen mellem bestået eksamen i dansk, den såkaldte studieprøve, og indvandreres universitetsuddannelse, idet bestået studieprøve er en forudsætning for optagelse på de danske universiteter. Her bestod 42 procent med en studieprøve en universitetseksamen otte år efter danskprøven mod 33 procent uden danskprøve. Indvandrere med bestået studieprøve tjener 48.000 kr. mere om året otte år efter eksamen til studieprøven end indvandrere, der lige akkurat ikke bestod.

14 Afvejning mellem beskæftigelse og danskundervisning

14.1 Introduktion

Døgnet har 24 timer, og det er et vigtigt spørgsmål, hvordan det at være i beskæftigelse påvirker flygtninges orientering mod uddannelse. Forskningsenheden har derfor analyseret sammenhængen mellem beskæftigelsesgraden og deltagelsen i danskundervisning.¹¹⁹

På lidt længere sigt har danskkundskaber betydning for den videre integration i samfundet, og ønsker flygtningene at tage en erhvervskompetencegivende uddannelse, er gode danskkundskaber helt nødvendige.

14.2 Beskæftigelse medfører mindre danskundervisning

Ni ud af ti flygtninge, som kom til Danmark i perioden 2004-2015, deltog i danskundervisning. Det skete som del af det treårige introduktionsprogram for flygtninge og indvandrere, som blev indført i 1999 og først blev ændret ved indførelse af en tidlig joborienteret integrationsindsats i 2016.

Som den intuitive forventning tilsiger, viste undersøgelsen på trods af den høje deltagelse, at der var en negativ sammenhæng mellem beskæftigelse og undervisning. Når mulighederne for at komme i beskæftigelse er gode på det lokale arbejdsmarked, falder sandsynligheden for, at flygtninge gennemfører et danskursus. Det samme gælder, hvis beskæftigelsen i etniske netværk i flygtningens boligområde er høj.

Resultatet skal ses i sammenhæng med, at tidligere undersøgelser har vist, at højere beskæftigelsesfrekvenser på det lokale arbejdsmarked øger beskæftigelsen blandt nyankomne flygtninge, to til fire

---

119. Damm m.fl. (2021a og b).

år efter at de har modtaget asyl.¹²⁰ Det er også tidligere påvist, at en højere beskæftigelse i lokale etniske netværk øger beskæftigelsen og indkomsten blandt mandlige flygtninge i en periode på fra to til seks år efter asyl.

Men samtidig viser den nye undersøgelse, at flygtninge skruer ned for danskundervisningen, i takt med at de kommer i beskæftigelse. Det bekræfter tendensen fra et tidligere studie, der afdækkede, at indførelsen af virksomhedsrettet praktik for flygtninge førte til et fald i deltagelsen i danskundervisningen.¹²¹

14.3 Når der sættes tal på

Mere præcis betyder en stigning i beskæftigelsesfrekvensen blandt sprogfæller i boligområdet fra 32 til 61 procent, at sandsynligheden for at gennemføre et danskursus mindskes med 2 procent. En stigning i beskæftigelsesfrekvensen i kommunen fra 77 til 81 procent mindsker sandsynligheden for at gennemføre danskurset med 4 procent. Der er dermed tale om en negativ effekt af beskæftigelse på sprogtilegnelsen via danskurser.

Nu kan man selvfølgelig også lære dansk på sin arbejdsplads ved at færdes blandt danske kolleger, og de 2 til 4 procent, vi nævnte ovenfor, kan næppe heller betegnes som aldeles ødelæggende for udsigten til flygtninges læring af dansk.

Om det i sidste ende er mest effektivt at lære dansk på skolebænken eller på arbejdspladsen, kan undersøgelsen ikke svare på. Derimod har undersøgelsen kortlagt, hvor høje sprogkrav der er i det job, som flygtningene finder, og de er i gennemsnit lave.

Flygtninge, som kommer i job i løbet af de første fire år efter opnåelsen af asyl, arbejder gennemsnitligt i et job, som kræver mundtlige og sproglige færdigheder på et niveau 20, vurderet på en skala fra 0 til 100, hvor 0 omfatter job helt uden krav. De forholdsvis lave sprogkrav harmonerer med tidligere konstateringer i bogen om, at

---

120. Azlor, Damm og Schultz-Nielsen (2018).

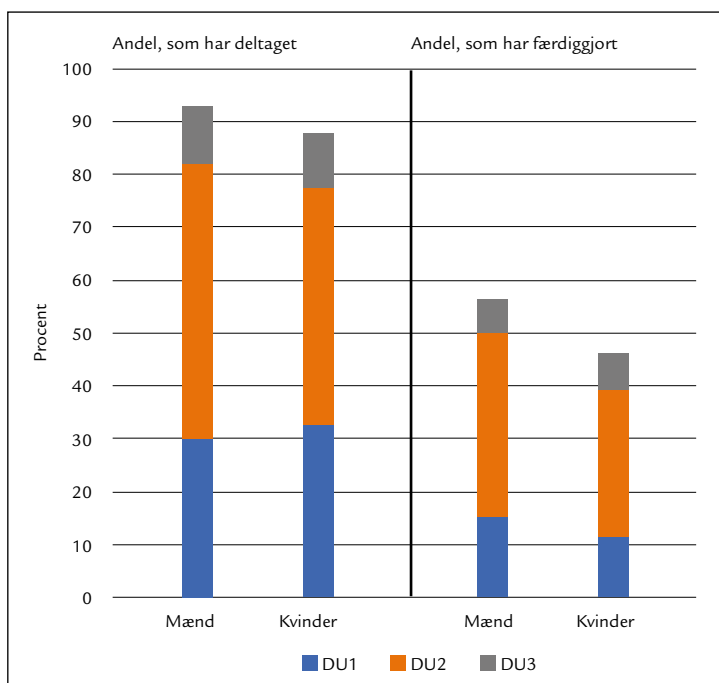
121. Arendt (2020).

de fleste flygtninge kommer som ufaglærte og ender i ufaglærte job i det omfang, de kommer i beskæftigelse.

14.4 Hver anden flygtning gennemfører et sprogkursus i dansk

Som nævnt deltog langt de fleste flygtninge, som kom til Danmark i perioden fra 2004 til 2015, i et forløb med danskundervisning som led i det treårige introduktionsprogram. Indenfor de første fire år deltog 93 procent af mændene og 88 procent af kvinderne. Problemet er imidlertid, som det vises i figur 14.1, at kun omkring halvdelen færdiggjorde kurset: 56 procent af mændene og 46 procent af kvinderne.

Figur 14.1 Flygtnings deltagelse i og gennemførelse af et danskursus fire år efter asyl i Danmark, procent

Note: Danskuddannelse (DU) 1 til 3 er kurser på forskelligt sværhedsniveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

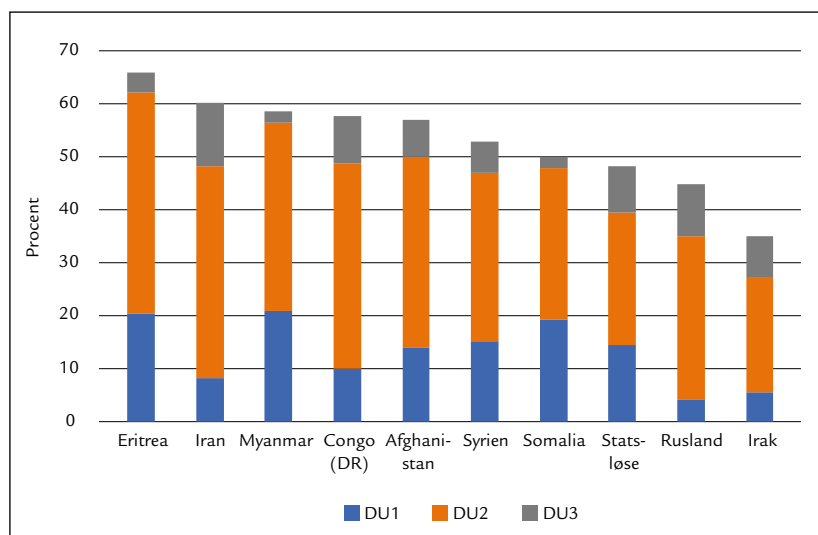

14.5 Gennemførelsesprocenten afhænger af oprindelsesland og bopælskommune

De fleste flygtninge deltager i et kursus af middel sværhedsgrad ud af tre mulige. Placeringen afhænger af den enkelte flygtnings kvalifikationer og ambitioner med at deltage i et danskursus. Tre ud af ti deltager på det laveste niveau (DU1), mens fem ud af ti starter på et kursus af middel sværhedsgrad (DU2). En ud af ti deltager på det højeste niveau (DU3). Alle tre kurser har et omfang, der svarer til 1,2 års heltidsuddannelse.

Der er store forskelle afhængigt af oprindelsesland på, hvor stor en andel i den pågældende gruppe der gennemfører kurset. Ud af alle flygtninge gennemfører lidt over halvdelen kurset efter fire år med asyl i Danmark. Forskelle på gennemførelsesprocenter for flygtninge fra de forskellige store flygtningelande fremgår af figur 14.2, der også viser fordelingen på niveauer.

Figur 14.2 Flygtninges gennemførelse af danskursus fire år efter asyl, fordelt på oprindelsesland, procent

Note: Danskuddannelse (DU) 1 til 3 er kurser på forskelligt sværhedsniveau.

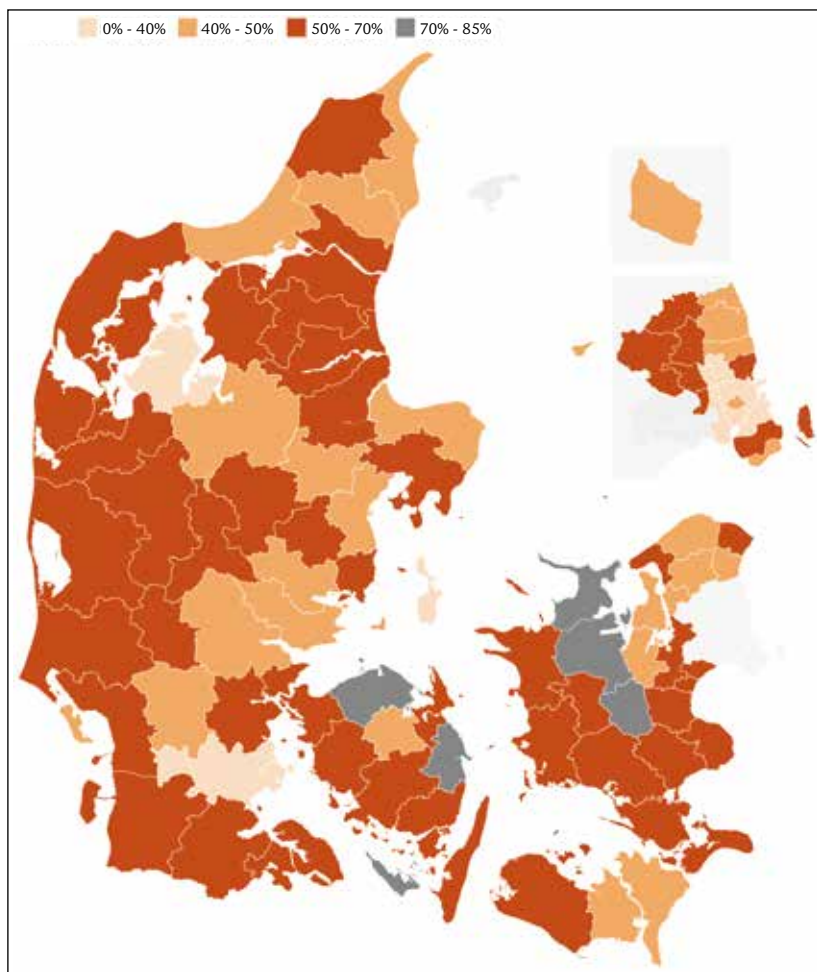
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Efter fire år i Danmark har eksempelvis 66 procent af flygtningene fra Eritrea gennemført et dansk kursus. 57 procent af de afghanske flygtninge har tilsvarende gennemført et kursus, hvilket er lidt over gennemsnittet på 54 procent. De syriske flygtninge er tæt på gennemsnittet. Under gennemsnittet ligger somaliske, statsløse palæstinensiske og russiske flygtninge. I bunden ligger flygtninge fra Irak. I denne gruppe har kun 35 procent gennemført et dansk kursus.

Den geografiske variation i gennemførelse fordelt på opholdskommune i Danmark fire år efter asyl fremgår af kortet i figur 14.3. De laveste gennemførelsesprocenter skal primært findes i København og omegn. Her består kun mellem tre og fire ud af ti et kursus, hvilket er betydeligt lavere end landsgennemsnittet på 54 procent. Det drejer sig om kommuner som København, Herlev, Gladsaxe, Hvidovre og Rødovre. Men mønsteret er i øvrigt ikke entydigt fordelt geografisk.

Nogle af de højeste gennemførelsesprocenter på omkring 80 procent kan iagttages i de tre fynske kommuner Nordfyn, Nyborg og Ærø, men også de midt- og vestsjællandske kommuner Ringsted, Holbæk og Odsherred ligger omkring 75 procent. Til gengæld ligger enkelte kommuner i Jylland, eksempelvis Haderslev og Skive, nede omkring niveauet i hovedstadsområdet.

Figur 14.3 Andel af flygtninge, som har gennemført et danskursus fire år efter asyl, procent

Note: På grund af relativt få observationer er nogle kommuner (Vallensbæk, Læsø, Brøndby, Albertslund, Ishøj og Høje-Taastrup) ikke dækket af signaturforklaringen, idet de er kategoriseret som værende „ikke-oplyst“.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

14.6 Sammenfatning

Ni ud af ti flygtninge, som kom til Danmark i perioden 2004-2015, deltog i danskundervisning. Det skete som del af det treårige introduktionsprogram for flygtninge og indvandrere, som blev indført i 1999 og først blev ændret ved indførelse af en tidlig joborienteret integrationsindsats i 2016.

En undersøgelse fra forskningsenheden viser, at der på trods af flygtninges høje deltagelse i danskundervisning frem til 2016 var en negativ sammenhæng mellem beskæftigelse og undervisning. Når mulighederne for at komme i beskæftigelse er gode på det lokale arbejdsmarked, falder chancen således for, at flygtninge består et dansk kursus. Det samme gælder, hvis beskæftigelsen i etniske netværk i flygtningens boligområde er høj.

Analysen afdækker store geografiske variationer i, hvor stor en andel af de flygtninge med kursusstart der så også gennemførte det. Der var ligeledes betydelige variationer i gennemførelsesprocenten afhængigt af flygtningenes oprindelsesland.

DEL VI

**Arbejdsmarkedet og
indvandringen
i de kommende år**

15 Betydningen for dansk økonomi i de kommende årtier af fortsat indvandring og forbedret integration af indvandrere

15.1 Introduktion

Indvandrere har spillet en afgørende rolle for den voksende beskæftigelse i det økonomiske opsving, der har udfoldet sig i Danmark siden 2013. Som omtalt i kapitel 3 kan ca. 2/3 af stigningen i beskæftigelsen henføres til mere indvandret arbejdskraft fra især Østeuropa og en øget beskæftigelse blandt indvandrere med bopæl i Danmark. Dvs. i en periode, hvor de ældre udgør en voksende andel af befolkningen, har indvandret arbejdskraft i høj grad været med til at sikre en voksende beskæftigelse og en økonomi i vækst.

Tendensen til flere ældre i Danmark fortsætter, og i de kommende år vil der især være en voksende andel af personer over 80 år.¹²² Det kunne pege i retning af, at hvis Danmark skal kunne realisere den samme vækst som tidligere, er der behov for fortsat indvandring fra fx Østeuropa og/eller en forbedret integration af de ikke-vestlige indvandrere, der opholder sig i Danmark. I dette kapitel undersøges det nærmere, hvor afhængig dansk økonomi er af fortsat indvandring eller alternativt en forbedret integration af indvandrere, der allerede er i Danmark. Analyserne er udarbejdet i samarbejde med DREAM-gruppen.¹²³

I kapitlet vil der blive analyseret fire forskellige scenarier med hensyn til indvandrere i Danmark. I forhold til den nuværende indvandring indføres den ændrede indvandring i perioden frem til 2033, og der ses på de økonomiske konsekvenser i løbet af denne periode såvel som i de efterfølgende årtier. Beregningerne af de økono-

122. Se Samandari og Skaksen (2022).

123. Se DREAM forsiden | DREAM (dreamgruppen.dk).

miske konsekvenser foretages ved hjælp af den makroøkonomiske model DREAM, der er en strukturmodel for dansk økonomi, som anvendes til langsigtede økonomiske fremskrivninger.¹²⁴ Modellen anvendes ofte til beregninger af den finanspolitiske holdbarhed,¹²⁵ men den anvendes også til analyser af de langsigtede konsekvenser af ændringer i den økonomiske politik.

Sammenligningsgrundlaget for de forskellige scenarier er, hvad man kan kalde „grundforløbet“ for dansk økonomi, hvor der tages udgangspunkt i DREAM-gruppens bedste skøn med hensyn til den fremtidige indvandring og integration. Det er dette grundforløb, der er udgangspunktet for en del af de langsigtede økonomiske prognoser, der løbende udarbejdes for Danmark, fx De Økonomiske Råds.¹²⁶

I et af de fire scenarier antages det, at arbejdsindvandringen vedvarende fordobles i forhold til grundforløbet. I et andet antages det helt modsat, at arbejdsindvandring ophører i løbet af perioden fra 2024 til 2033. Der er også et scenarie, hvor der analyseres på konsekvenserne af et mindre drastisk fald i form af en halvering af arbejdsindvandringen. Endelig er der et scenarie, hvor arbejdsindvandring også helt udfases, men hvor der til gengæld er fuld integration på arbejdsmarkedet af de indvandrere, der er i Danmark fra 2024 og fremefter.

I analysen er der ikke taget stilling til, hvordan en evt. ændret indvandring opstår, eller hvordan en ændret integration opnås. Ændringerne kan være resultatet af reformer, men de kan også være resultatet af ændringer i de lande, indvandrerne kommer fra. I de kommende år sker der fx store demografiske ændringer i nogle af de lande, hvorfra der de senere år er kommet mange indvandrere til Danmark. Det gælder fx Polen og Rumænien, der står overfor en aldring af befolkningen, som er langt mere markant end den,

124. Forudsætningerne for beregningerne og resultaterne er også beskrevet i DREAM (2023).

125. Se DREAM (2022).

126. Grundforløbet, de alternative scenarier sammenlignes med nedenfor, er dog en anelse forskellig fra DREAM's grundforløb, der publiceres i andre rapporter (se DREAM, 2023). Det skyldes, at der i grundforløbet, der refereres til i dette kapitel, er foretaget en mere eksplicit adskillelse mellem indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag og øvrige indvandrere, end tilfældet er i DREAM-beregninger i andre rapporter.

der gælder i Danmark. Til gengæld er der andre lande i Asien og Afrika, hvor befolkningsvæksten forventes at være meget høj i de kommende år, og som ikke i samme grad som Danmark står overfor en udvikling med en aldrende befolkning.

Resten af kapitlet er struktureret på følgende måde: I afsnit 15.2 diskuteres nogle af de demografiske ændringer i andre lande, som kan få indvirkning på indvandringen til Danmark. I afsnit 15.3 præsenteres de forskellige scenarier med hensyn til indvandring og integration. I afsnit 15.4 præsenteres den økonomiske udvikling i de forskellige scenarier, og i afsnit 15.5 diskuteres resultaterne i forhold til, hvad man typisk finder i den økonomiske forskning. Endelig er der en kort konklusion i afsnit 15.6.

15.2 Arbejdsindvandrere og deres oprindelseslande

I forhold til beskæftigelse og økonomisk vækst er det særlig interessant at betragte indvandrere til Danmark, der har arbejde som opholdsgrundlag. Der har i de senere år været en kraftig stigning i

denne indvandring, som det også fremgår af tabel 15.1. I perioden 2013 til 2022 er indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag vokset fra knap 90.000 til over 170.000. Dvs., der har næsten været tale om en fordobling (93 procent stigning). Fra 2008 til 2013 var der en stigning fra godt 60.000 til knap 90.000 – dvs. en stigning på „kun“ 47 procent. Det bekræfter, at indvandrere har spillet en særlig vigtig rolle for væksten i dansk økonomi siden 2013.

Af tabel 15.1 fremgår også, at fordelingen af arbejdsindvandring fra forskellige dele af verden er ret konstant. Der har været en voksende andel fra EU-lande, men til gengæld en faldende andel fra andre europæiske lande. I 2008 udgjorde arbejdsindvandrere fra Europa således 75 procent af alle arbejdsindvandrere, i 2013 var det 76 procent og i 2022 74 procent. Der kommer også en del arbejdsindvandrere fra Asien, og andelen er svagt voksende fra 14 procent i 2008 til 17 procent i 2022. Til gengæld kommer der kun meget få arbejdsindvandrere fra Afrika.

Tabel 15.1 Fordeling i procent og antal af indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag, 2008-2022

	2008	2013	2022
EU-27	50	58	60
Europa udenfor EU-27	25	18	14
Afrika	4	4	3
Nordamerika	4	3	2
Asien	14	15	17
Resten	3	2	4
I alt – antal	60.787	89.294	172.427

Kilde: Egne beregninger på basis af data i Statistikbanken.

Stabiliteten i fordelingen af arbejdsindvandrere peger umiddelbart i retning af, at arbejdsindvandrere i fremtiden i vid udstrækning må formodes at skulle komme fra Europa eller Asien. I det følgende ses der lidt nærmere på udviklingen i de lande i Europa og Asien, hvorfra der i 2022 er flest indvandrere i Danmark. Det vesteuropæiske

land, hvorfra der er flest indvandrere, er Tyskland, fra Østeuropa er det Polen, og fra Asien er det Indien.¹²⁷ Tyskland er interessant, både fordi det er et land, hvorfra der kommer mange indvandrere til Danmark, og det er et land, der er et oplagt alternativ til Danmark som destinationsland for indvandrere, der kommer andre steder fra i verden.

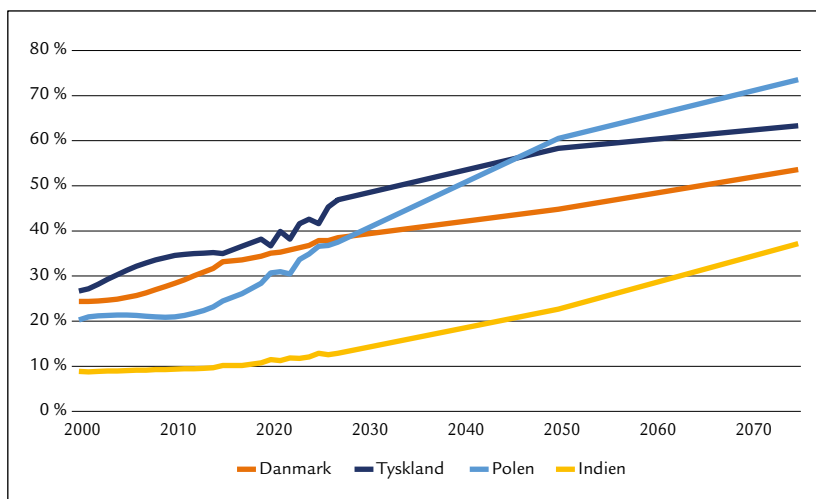
Et argument for, at indvandring er en gevinst for det danske samfund, er, at det kan være med til at afbøde konsekvenserne af en befolkning, der bliver ældre. I figur 15.1 er vist udviklingen i antallet af personer over 65 år i forhold til 20-64-årige siden årtusindskiftet, og som det forventes frem til 2075 i Danmark, Tyskland, Polen og Indien. Det ses, at andelen er voksende i alle fire lande. Danmark har indtil nu ligget næsthøjest, kun overgået af Tyskland. Men fremover vil Polen opleve en kraftig stigning i andelen af ældre i befolkningen, og fra slutningen af 2020'erne ventes andelen i Polen at ligge over niveauet i Danmark, og fra 2050 også over niveauet i Tyskland. I Tyskland er der dog også en kraftig stigning.

Et helt tilsvarende billede ville blive bekræftet ved at inddrage andre europæiske lande i sammenligningen. Andelen af ældre vokser i alle lande, men især i Sydeuropa og Østeuropa, og Danmark er et af de lande i Europa, hvor andelen vokser mindst. Denne voksende ældreandel i de øvrige europæiske lande, og ikke mindst i lande som Polen og Rumænien, hvorfra Danmark modtager meget udenlandsk arbejdskraft, rejser naturligt et spørgsmål om, hvorvidt Danmark også i fremtiden vil kunne tiltrække udenlandsk arbejdskraft i samme omfang som i de senere år. Det er dog interessant at bemærke, at selvom der også er en stigning i de ældres andel af befolkningen i Indien, ligger niveauet i Indien langt under niveauet i europæiske lande. Dermed kan fx Indien eller andre asiatiske lande blive lande, som Danmark i højere grad tiltrækker arbejdskraft fra i fremtiden.

---

127. Uafhængigt af opholdsgrundlag er der i 2022 i Danmark: 27.000 indvandrere fra Tyskland, 41.000 fra Polen og 14.000 fra Indien (kilde: Statistikbanken).

Figur 15.1 65+-årige i forhold til 20-64-årige, procent, 2000-2075

Kilde: Demography – Old-age dependency ratio – OECD Data.

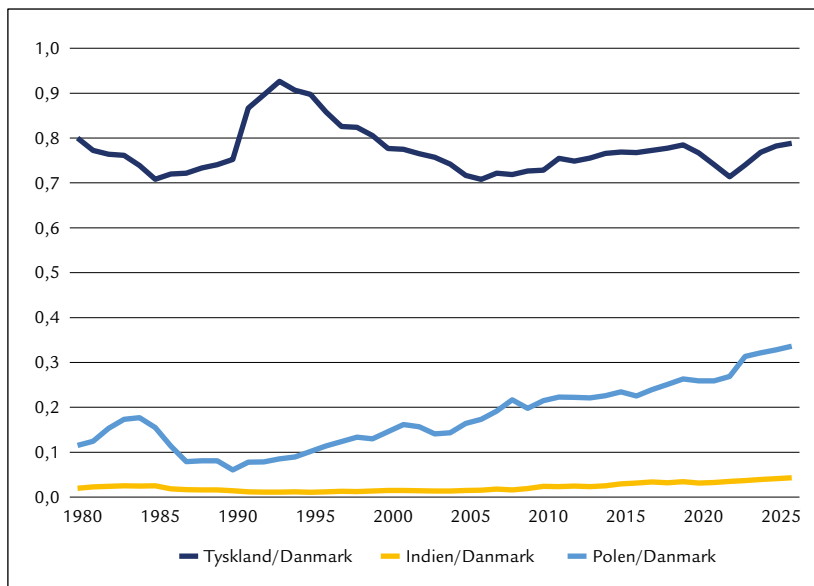
Der er naturligvis andre forhold end andelen af ældre i befolkningen, der er afgørende for, om Danmark i fremtiden kan tiltrække udenlandsk arbejdskraft. Noget afgørende kan være, hvad Danmark har at tilbyde med hensyn til indkomst og livskvalitet. Med hensyn til indkomst viser figur 15.2 udviklingen i BNP pr. indbygger opgjort i US-dollar i Tyskland, Polen og Indien i forhold til det danske niveau. Danmark har det klart højeste niveau af BNP pr. indbygger (niveauerne for de andre lande ligger i figuren under én), og det er naturligvis en væsentlig årsag til, at Danmark er et interessant destinationsland for mange indvandrere.¹²⁸ BNP pr. indbygger er vokset betragteligt i Polen, siden Polen kom med i EU i 2004, men der er fortsat langt op til niveauet i Danmark.

Det betyder, at der fortsat er en stor økonomisk gulerod ved at arbejde i Danmark fremfor i Polen, og selvom denne gulerod bliver

128. Hvis der benyttes købekraftskorrigerede tal, er forskellene mindre, men fortsat vedvarende meget store. I forhold til arbejdsindvandrere er det ikke oplagt, om det er de faktiske forskelle eller de købekraftskorrigerede forskelle, der er de mest relevante. Hvis arbejdsindvandrernes indkomster i fx Danmark benyttes til forbrug af dem selv eller andre i oprindelseslandet, er det således de faktiske forskelle, der er de mest relevante. Omvendt, hvis indkomsterne anvendes i Danmark.

mindre, er det usandsynligt, at den ikke fortsat vil være ret stor i det kommende årti. Man får et tilsvarende resultat, hvis man sammenligner lønninger. Ifølge ILO¹²⁹ er lønninger i de fire lande til fx faglært arbejdskraft højest i Danmark og lavest i Indien. Lønningerne i Polen er i løbet af de seneste år vokset lidt mere end i Danmark, men lønforskellene er markante og mindst af samme størrelsesorden som forskellene i BNP pr. indbygger.

Figur 15.2 BNP pr. indbygger i udvalgte lande relativt til Danmark, 1980-2025

Kilde: World Economic Outlook (October 2023) – GDP per capita, current prices (imf.org).

Konklusionen er, at det ikke er oplagt, om Danmark vil få sværere eller lettere ved at tiltrække udenlandsk arbejdskraft i fremtiden. De demografiske ændringer med flere ældre, som kommer til at præge udviklingen i rigtig mange lande, og især europæiske lande, vil formodentlig trække i retning af, at det bliver sværere. På den anden side er indkomster og lønninger relativt høje i Danmark, og det

129. Se ILO Data Explorer.

kan derfor ikke udelukkes, at Danmark kan tiltrække endnu mere udenlandsk arbejdskraft, hvis det ønskes. I det følgende ses derfor både på scenarier, hvor Danmark ikke kan tiltrække udenlandsk arbejdskraft i samme omfang som indtil nu, såvel som et scenarie, hvor der tiltrækkes mere udenlandsk arbejdskraft.

15.3 Alternative scenarier for arbejdsindvandring til Danmark

I det følgende ses på fire mulige scenarier, hvor antal indvandrere til Danmark, der har arbejde som opholdsgrundlag, antages at udvikle sig anderledes, end hvad der forventes i de gængse fremskrivninger af dansk økonomi. Til at vurdere konsekvenserne af disse scenarier anvendes den såkaldte DREAM-model, som er en strukturmodel for dansk økonomi, der anvendes til langsigtede økonomiske fremskrivninger (se DREAM, 2023).

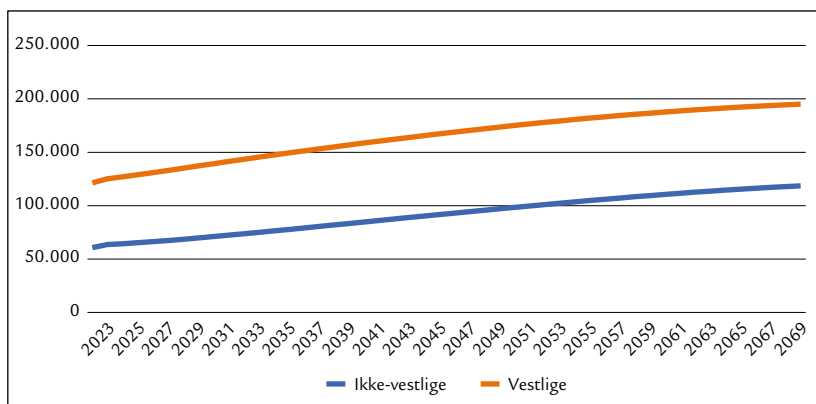
De økonomiske konsekvenser af de fire scenarier vil blive beskrevet ved at sammenligne med DREAM-modellens grundforløb. Befolkningens størrelse og sammensætning vurderes ved at fremskrive antal fødsler og dødsfald samt indvandring og udvandring. Disse fremskrivninger er baseret på forudsætninger, der vurderes ud fra tidligere års dødelighed, fertilitet samt ind- og udvandring. I faktaboksen er angivet nogle væsentlige forudsætninger, som analysen bygger på.

- 1. Der skelnes mellem to typer af indvandrere: Indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag, og øvrige indvandrere, hvis opholdsgrundlag er asyl, uddannelse, andre grundlag (bl.a. au-pair og praktik), familiesammenførte, nordiske statsborgere og særloven rettet mod fordrevne fra Ukraine.*
- 2. Der analyseres ikke på betydningen af grænsegængere, dvs. udlændige der arbejder i Danmark, men som bor i et andet land (fx Sverige).*
- 3. I de fremadrettede opgørelser beholder indvandrere deres oprindelige opholdsgrundlag som „arbejde“, selv hvis de får dansk statsborgerskab.*

4. Fertilitet er specifik for indvandrere, men antages ikke at variere på tværs af opholdsgrundlag. Det vil formodentlig give en overvurdering af arbejdsindvandrernes fertilitet.
5. Den årlige bruttoindvandring begrundet i arbejde antages i grundforløbet konstant fra og med 2024 og fastsat som et gennemsnit over perioden 2015-2019 samt år 2022.
6. Genudvandring beregnes som udvandreres andel af den herboende befolkning med samme opholdsgrundlag. Genudvandringssandsynligheder antages konstante over tid, men varierer på tværs af alder, køn, herkomst og opholdsgrundlag. De estimerede sandsynligheder er baseret på den gennemsnitlige andel i årene 2017-19 for at undgå COVID-19-effekter.
7. Erhvervsfrekvenser er beregnet på basis af registerdata, og arbejdsindvandreres erhvervsdeltagelse er højere end andre indvandreres erhvervsdeltagelse. Dog er deres deltagelse under 1, hvilket afspejler, at arbejdsindvandrere ikke konsekvent er i arbejdsstyrken. Det gælder i særdeleshed arbejdsindvandrere, der bliver i Danmark, når de bliver ældre.
8. Der anvendes et produktivitetsindeks, der angiver den gennemsnitlige produktivitet for hver persongruppe efter alder, køn og herkomst. Arbejdsindvandrere og øvrige indvandrere fra samme persongruppe antages at have samme produktivitet.

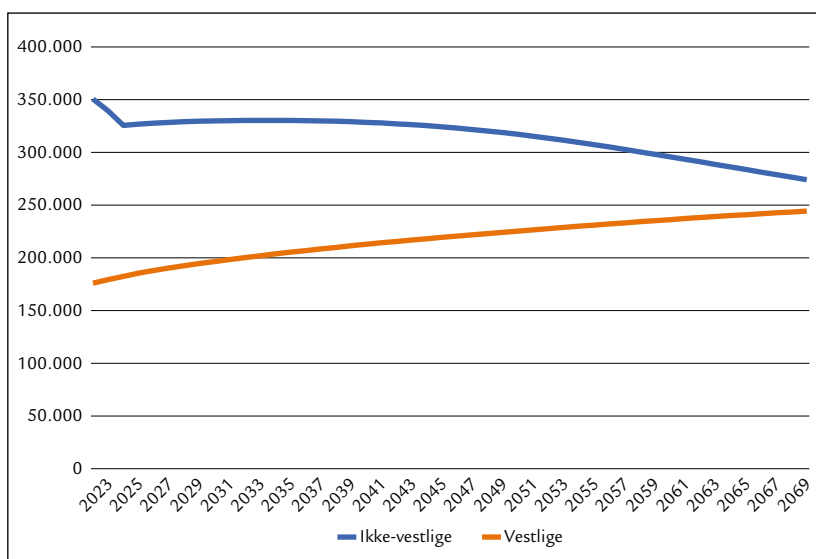
I figur 15.3 vises den forventede udvikling i antal arbejdsindvandrere, der ifølge grundforløbet opholder sig i Danmark. Det ses, at der forventes et voksende antal i løbet af perioden. Antallet af vestlige arbejdsindvandrere antages således at vokse fra 121.000 til 195.000, dvs. en stigning på 61 procent. Antallet af ikke-vestlige arbejdsindvandrere antages at vokse fra 61.000 til 119.000, svarende til en stigning på 95 procent.

Figur 15.3 Antal vestlige og ikke-vestlige arbejdsindvandrere i Danmark, grundforløb, 2023-2070

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

Figur 15.4 Øvrige indvandrere fra vestlige og ikke-vestlige lande, 2023-2070

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

Udover indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag er der indvandrere med andre typer af opholdsgrundlag. Det kan være asyl, familiesammenføring og studier (se faktaboks). I figur 15.4 vises den forventede udvikling i „øvrige indvandrere“ i Danmark i

perioden 2023-2070. Der ses en tendens til faldende indvandring fra ikke-vestlige lande, men til gengæld en voksende indvandring fra vestlige lande. Det samlede antal „øvrige“ indvandrere er stort set konstant (ca. 520.000) i hele perioden.

I de fire alternative scenarier, der analyseres i det følgende, antages samme omfang af den øvrige indvandring som i grundforløbet. De fire scenarier, der sammenlignes med grundforløbet, er:

Scenarie 1: Det antages, at bruttoindvandring af arbejdsindvandrere, dvs. indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag, fordobles i løbet af perioden 2024 til 2033 i forhold til antagelsen i grundforløbet.

Scenarie 2: Det antages, at bruttoindvandring af arbejdsindvandrere går mod nul i løbet af perioden 2024 til 2033. Dvs. det udfases helt, at der kommer nye arbejdsindvandrere til Danmark.

Scenarie 3: Det antages, at bruttoindvandring af arbejdsindvandrere halveres i løbet af perioden 2024 til 2033 i forhold til antagelsen i grundforløbet.

Scenarie 4: Det antages, at bruttoindvandring af arbejdsindvandrere går mod nul i løbet af perioden 2024 til 2033, helt som i scenarie 2. Samtidig antages fuld integration fra 2024 og frem af alle indvandrere, både arbejdsindvandrere og øvrige indvandrere, der opholder sig i Danmark. Ved fuld integration forstås, at erhvervsdeltaelsen er den samme som for personer med dansk herkomst. Dog antages det, at indvandreres produktivitet målt ved lønninger forbliver på samme niveau som i grundforløbet, og dermed forskellig fra produktiviteten for personer med dansk herkomst.

De fire scenarier afviger fra hinanden med hensyn til bruttoindvandring af arbejdsindvandrere (dog er scenarie 2 og 4 ens på dette

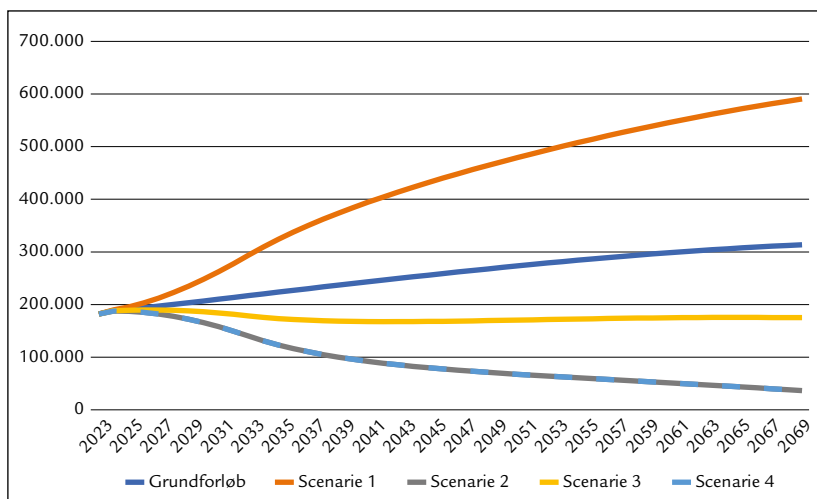
punkt). Nogle af de bruttoindvandrede vil naturligvis genudvandre, og det antages, at der er samme tilbøjelighed til genudvandring i alle fire scenarier som i grundforløbet.

Scenarie 4 er lidt speciel, idet der, samtidig med at arbejdsindvandringen udfases, antages fuld integration. Denne mulighed er taget med for at illustrere, hvor betydningsfuld fortsat arbejdsindvandring er i forhold til betydningen af, i hvor høj grad de indvandrere, der er i Danmark, kommer i beskæftigelse. Det er naturligvis vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er oplagt, hvordan fuld integration kan opnås, og det vil i det mindste kræve politiktiltag, der i sig selv kan være omkostningsfulde. Denne type omkostninger ses der bort fra i det følgende, hvilket understreger, at scenarie 4 i sin rene form mere er en „teoretisk“ sammenligning end en realistisk mulighed på kort sigt.

I figur 15.5 vises udviklingen i antal arbejdsindvandrere i de fire scenarier. Bemærk, at i scenarie 2 og 4 er antallet af arbejdsindvandrere ens, og de to kurver ligger oven i hinanden. Det ses også, at selvom bruttoindvandring af arbejdsindvandrere stopper fra 2033 og fremefter, vil der fortsat være en del arbejdsindvandrere i Danmark i 2070. Det skyldes, som også nævnt i faktaboksen, at indvandrere, der er kommet til Danmark som arbejdsindvandrere, i analysen bibeholder betegnelsen arbejdsindvandrere, også selvom de har fået dansk statsborgerskab og på et tidspunkt går på pension.

Det ses, at der er i løbet af en årrække, bliver meget stor forskel på antallet af arbejdsindvandrere i de fire scenarier. I 2070 er der således en forskel på 554.000 arbejdsindvandrere mellem scenarie 2 (og 4), hvor arbejdsindvandring udfases, og scenarie 1, hvor arbejdsindvandring fordobles. Allerede i 2033 (efter 10 år) er der en forskel på 128.000, svarende til 86 procent flere i scenarie 1 end i scenarie 2 og 4.

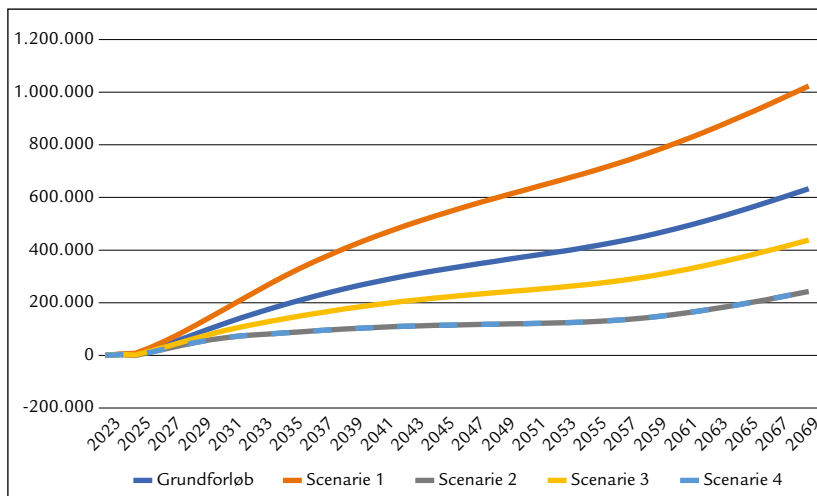
Figur 15.5 Antal arbejdsindvandrere i alternative scenarier, 2023-2070

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

Udviklingen i arbejdsindvandring påvirker størrelsen af befolkningen i Danmark, som vist i figur 15.6.

Figur 15.6 Ændring i befolkning 2023-2070 i alternative scenarier

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

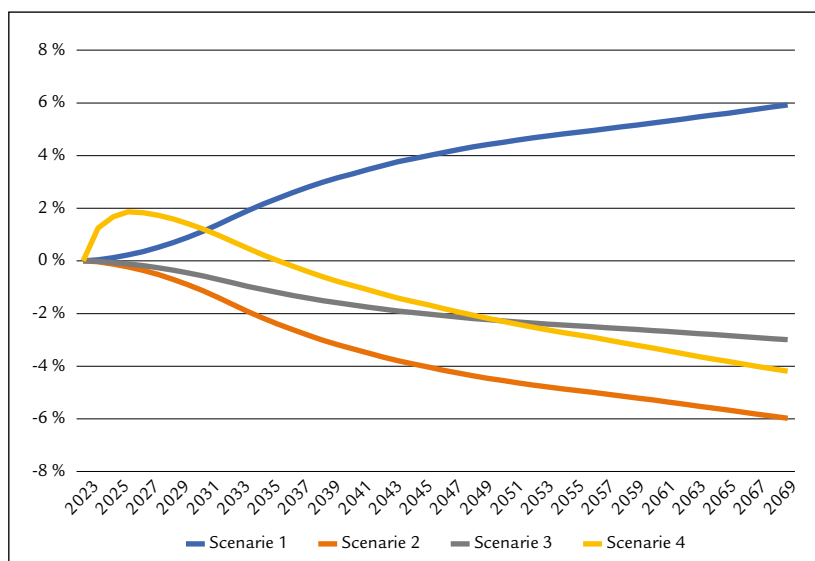
I både grundforløbet og de fire alternative scenarier er der en vækst i befolkningen, men i 2070 er der næsten 800.000 flere i befolkningen i scenarie 1 end i scenarie 2 og 4. Årsagen til, at forskellen i befolkningsstørrelse er større end i antal arbejdsindvandrere (i figur 15.5), er, at en højere arbejdsindvandring også får betydning for antallet af efterkommere af indvandrere.

15.4 Den økonomiske udvikling i de alternative scenarier

I dette afsnit rapporteres de økonomiske konsekvenser af de alternative scenarier, som de kommer til udtryk i DREAM-modellen med hensyn til beskæftigelse, velstand og offentlig økonomi.¹³⁰

Da der er stor forskel på udviklingen i befolkningen, vil der være stor forskel i udviklingen i real BNP, hvilket også fremgår af figur 15.7.

Figur 15.7 Ændring i real BNP i forhold til grundforløb, procent, 2023-2070

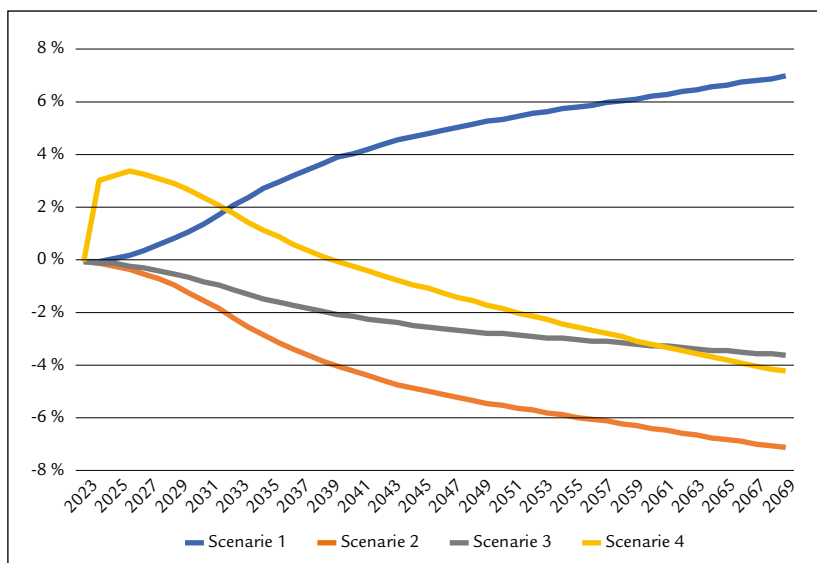
Kilde: Egne beregninger på DREAM.

130. Se også DREAM (2023).

Scenarie 1, hvor arbejdsindvandringen vokser i forhold til grundscenariet, giver klart den højeste vækst i BNP, og scenarie 2, hvor arbejdsindvandringen udfases, klart den laveste vækst. Scenarie 4 giver på kort sigt en højere vækst end grundscenariet, men da der ikke tilføres ekstra arbejdskraft udefra, falder væksten tilbage på længere sigt.

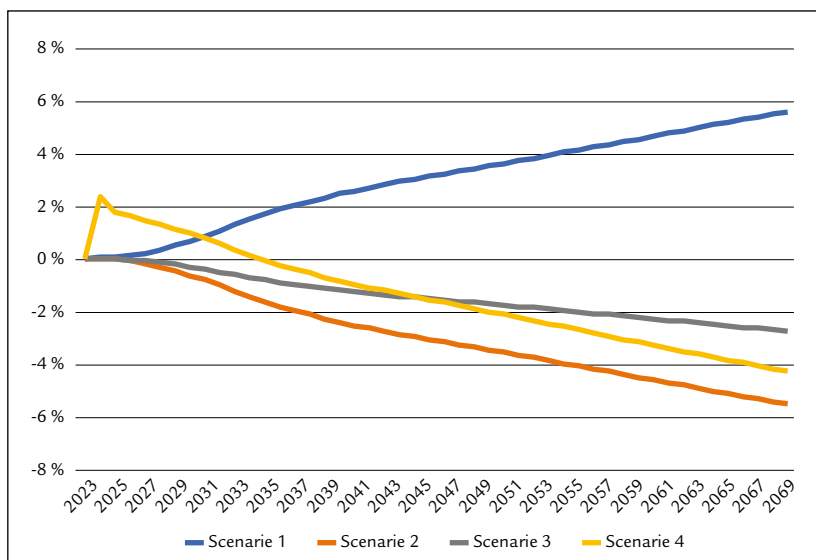
Den væsentligste årsag til de forskellige vækstforløb er udviklingen i beskæftigelsen, og i figur 15.8 og 15.9 ses udviklingen i henholdsvis den private og offentlige beskæftigelse.

Figur 15.8 Ændret beskæftigelse i privat sektor i forhold til grundforløb, procent, 2023-2070

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

Figur 15.9 Ændret beskæftigelse i offentlig sektor i forhold til grundforløb, procent, 2023-2070

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

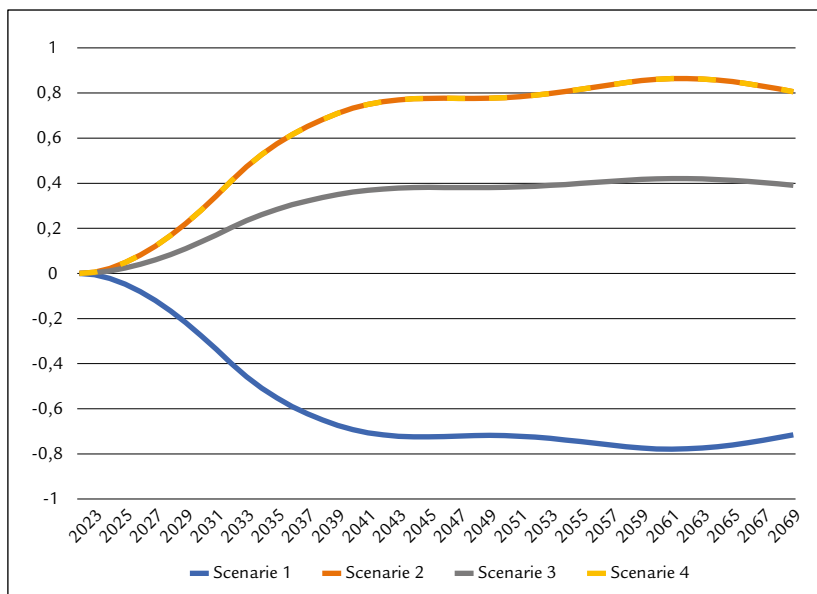
Rangordningen af udviklingen i beskæftigelsen i de fire scenarier svarer til rangordningen i udviklingen i BNP. Der er dog en forskel, når man sammenligner udviklingen i den private og den offentlige beskæftigelse. Der er således en større forskel på udviklingen i den private beskæftigelse imellem de forskellige scenarier, end der er i den offentlige beskæftigelse. Det ses fx, at i scenarie 2, hvor arbejdsindvandringen udfases, vil beskæftigelsen efter 10 år være faldet med ca. 2 procent i den private sektor, men med omkring 1 procent i den offentlige sektor. Det skyldes, at det i modellen antages, at det offentlige altid leverer det offentlige forbrug, der er „eksogent“ bestemt på basis af befolkningens størrelse og dens sammensætning. Dvs. dette forbrug bliver produceret, og denne produktion anvender blandt andet arbejdskraft.

Produktionen i den private sektor sker på basis af den arbejdskraft, der ikke anvendes til produktion af offentligt forbrug. Den lavere arbejdsindvandring i scenarie 2, 3 og 4 i forhold til grundscenariet betyder, at antallet af personer i de erhvervsaktive aldre udgør

en mindre andel af befolkningen, og derfor vil det offentlige lægge beslag på en større andel af beskæftigelsen.

Ændringen i forhold til grundscenariet i den såkaldte demografiske forsørgerbyrde, defineret som befolkning under 17 plus befolkningen over 64 som andel af befolkningens samlede størrelse, er vist i figur 15.10.

Figur 15.10 Ændring i demografisk forsørgerbyrde i forhold til grundforløb, 2023-2070

Note: Forsørgerbyrde er defineret som „befolkning under 17 + befolkning over 64“ i forhold til samlet befolkning. Scenarie 2 og 4 er sammenfaldende.

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

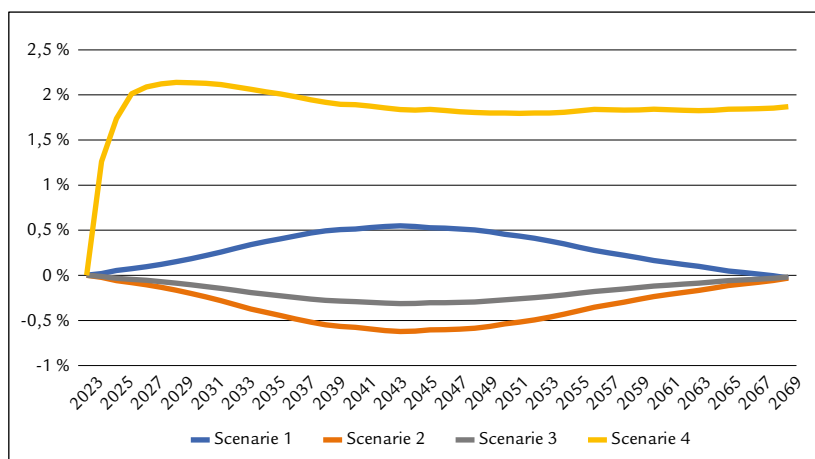
I scenarie 1, hvor arbejdsindvandringen fordobles, er der et fald i den demografiske forsørgerbyrde. Det skyldes, at arbejdsindvandrere hovedsageligt er i aldersgruppen fra 17 til 64, og dermed bidrager de til en mindre demografisk forsørgerbyrde. I de andre scenarier er der en stigning i den demografiske forsørgerbyrde i forhold til grundforløbet, og størst i scenarie 2 og 4, hvor arbejdsindvandring helt udfases.

Ved en sammenligning af scenarie 4's placering i figur 15.10 med placeringen i figur 15.8 og 15.9 ses også svagheden ved den demo-

grafiske forsørgerbyrde som et mål for den reelle forsørgerbyrde. I scenarie 4, hvor udfasning af arbejdsindvandring kombineres med fuld integration, ses den største stigning i beskæftigelsen på kort sigt, men den demografiske forsørgerbyrde udvikler sig præcis som i scenarie 2, hvor der ikke er en ændring i integrationen. Det er dog klart, at den reelle forsørgerbyrde er større i scenarie 2, hvor der ikke er fuld integration, end i scenarie 4, hvor der er fuld integration.

De ovenfor beskrevne ændringer i BNP og beskæftigelse er beskrivelser af makroudviklingen. I forhold til den enkelte dansker kan det være mere relevant at se på udviklingen i BNP pr. indbygger, og hvorvidt velfærdsstaten er finansieret uden skattestigninger (dvs. et mål for finanspolitisk holdbarhed). I figur 15.11 vises ændringen i BNP pr. indbygger i de forskellige scenarier målt i forhold til grundforløbet.

Figur 15.11 Ændret BNP i faste priser pr. indbygger i forhold til grundforløb, procent, 2023-2070

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

Det ses, at der er en lille stigning i BNP pr. indbygger i scenarie 1, hvor der indføres en fordobling i arbejdsindvandringen. Efter 23 år er BNP pr. indbygger således vokset med 0,5 procent. Et tilsvarende fald ses i scenarie 2, hvor arbejdsindvandringen udfases. Det må betragtes som forholdsvis små tal. Det er kun i scenarie 4, at der er en væsentlig ændring i BNP pr. indbygger.

Disse alternative scenarier viser, at selvom indvandring kan give et væsentligt bidrag til væksten i en økonomi, fx målt ved beskæftigelse eller realt BNP, så spiller indvandringen ikke en stor rolle for de oprindelige borgeres velstand. Det skyldes, at den ekstra indkomst, der skabes ved indvandring, i overvejende grad betales til indvandrerne selv. Årsagen til, at BNP pr. indbygger trods alt vokser lidt ved øget indvandring i scenarie 1, er, at indvandrerne på grund af deres alderssammensætning i højere grad er i beskæftigelse end den gennemsnitlige dansker. Indvandrerens anderledes alderssammensætning er også årsagen til, at den demografiske forsørgerbyrde falder i scenarie 1, jf. figur 15.10.

Et andet vigtigt spørgsmål er, i hvor høj grad indvandring er afgørende for, at velfærdsstaten er finansieret. Som mål for finansieringen af velfærdsstaten anvendes ofte den finanspolitiske holdbarhedsindikator (HBI). Denne indikator udtrykker den permanente ændring i den offentlige saldo, der skal til for, at finanspolitikken netop er holdbar – dvs. hvor udgifterne til den offentlige sektor er finansieret uden ændrede skattesatser og med demografisk og velstandskorrigerede udgiftsniveauer.

Hvis HBI'en er negativ, mangler der finansiering af de offentlige udgifter, og hvis den er positiv, er der en overfinansiering, der potentielt kan anvendes til at sænke skatterne eller øge de offentlige udgifter i forhold til udgangspunktet. HBI'en kan både opgøres i procent af BNP og i kroner.

I tabel 15.2 er vist HBI'en i procent af BNP og i 2022-kroner i de alternative forløb, inklusive grundforløbet.

Det ses, at både i grundforløbet og i de alternative scenarier er HBI'en positiv. Dvs. at velfærdsstaten er overfinansieret, og der med de givne forudsætninger er rum til at sænke skatterne eller øge de offentlige udgifter. I scenarie 1, hvor indvandringen på sigt fordobles, er der en forbedring af de offentlige finanser, der kan give et løft i udgifterne eller fald i skatterne permanent på 0,24 procent af BNP, svarende til 6,9 mia. 2022-kr. Omvendt er der en forværring i de offentlige finanser på 0,29 procent af BNP svarende til 8,1 mia. 2022-kr., hvis arbejdsindvandring udfases som i scenarie 2.

Tabel 15.2 Den finanspolitiske holdbarhedsindikator (HBI) i alternative scenarier

	HBI, pct.	Ændret HBI i forhold til grundforløb, pct.	HBI, mia. 2022-kr.	Ændret HBI i forhold til grundforløb, mia. 2022-kr.
Grundforløb	1,06	-	30,0	
Scenarie 1	1,30	0,24	36,8	6,9
Scenarie 2	0,77	-0,29	21,9	-8,1
Scenarie 3	0,92	-0,14	26,0	-4,0
Scenarie 4	1,44	0,38	40,7	10,7

Kilde: Egne beregninger på DREAM.

I forhold til grundforløbet, der har en overfinansiering på 30 mia. kr., er det et forholdsvis lille beløb taget i betragtning, at det er en stor ændring i indvandringen. Årsagen til, at beløbet ikke er større, er, at godt nok kommer indvandrere til Danmark for at arbejde og betale skat, men de og deres familie udnytter også de ydelser, der er i velfærdsstaten, og de bidrager dermed også til at øge de offentlige udgifter.

Hvis udfasningen af arbejdsindvandringen kombineres med fuld integration af de indvandrere, der er i Danmark, er der til gengæld et plus på de offentlige finanser på 10,7 mia. kr. Det viser med stor tydelighed, at integration af de indvandrere, der er i Danmark, spiller en meget stor rolle for finansieringen af velfærdsstaten, og i de beregninger, der laves i dette kapitel, potentielt set også en større rolle end indvandring. Årsagen er, at integration af indvandrere flytter borgere fra en situation, hvor de modtager offentlige ydelser, til en situation, hvor de er i beskæftigelse, betaler skat og dermed bidrager til finansieringen af velfærdsstaten.

15.5 Diskussion af resultater

Det kan umiddelbart virke overraskende, at de modelberegnete økonomiske konsekvenser af arbejdsindvandring for den enkelte borger i Danmark er forholdsvis små. Årsagen er, at det meste af indkomst-

forøgelsen som følge af migration går til indvandrerne selv. Der er en øget skattebetaling, men indvandrere og deres eventuelle familier udnytter også servicetilbuddene i velfærdsstaten såsom sundhedsydelser, daginstitutioner, skoler og uddannelse, hvilket reducerer gevinsten for de oprindelige borgere.

Det er velkendt i litteraturen om migrationsforskning, at et af de mest sikre resultater omkring de økonomiske effekter af migration er, at migranterne selv økonomisk set bliver bedre stillet.¹³¹ Konsekvenserne for borgerne i modtagerlandet er derimod langt mere usikre, og formodentlig forholdsvis små.¹³² Der kan dog være gevinster eller tab for modtagerlandets borgere, som opstår igennem arbejdsmarkedet som følge af ændrede lønninger eller profitter, og disse tab eller gevinster kan være meget ulige fordelt.

DREAM-modellen, som ligger til grund for beregningerne i dette kapitel, er ikke velegnet til at analysere, hvordan indvandring påvirker uligheden. Der kan således være borgere, som klart vinder på immigration, men der kan også være borgere, der taber. Størrelsen af gevinster eller tab vil afhænge af, i hvor høj grad indvandrerne har kompetencer, der er komplementære til de indenlandske borgeres kompetencer. Malchow-Mølller m.fl. (2009) finder fx, at indvandringen i perioden 1995 til 2005 har givet anledning til et fald i lønningerne for især ufaglært arbejdskraft. Et eksempel på indvandring, der er komplementært, og som derfor bidrager positivt gennem arbejdsmarkedet, er udenlandske eksperter,¹³³ men der kan også være en komplementaritet blandt lavt uddannede.¹³⁴

Indvandring kan også være en gevinst for modtagerlandets borgere ved, at indvandrere bidrager til finansiering af velfærdsstaten. Hvorvidt det er tilfældet, afhænger af sammensætningen af indvandrerne i forhold til uddannelse og alder. Indvandrere, der er veludannede, og indvandrere, der tilhører de erhvervsaktive aldersgrupper, vil i højere grad end andre bidrage til at finansiere velfærds-

131. Se fx Panagariya (2006).

132. Se fx Borjas (2014) og Card og Peri (2016).

133. Se Malchow-Møller m.fl. (2017).

134. Se fx Foged og Peri (2016).

staten til gavn for modtagerlandets borgere.¹³⁵ Det er især dette bidrag til finansiering af velfærdsstaten som følge af indvandrerne demografiske sammensætning, der giver de positive effekter af øget indvandring i scenarie 1 ovenfor.

Det er også vigtigt at understrege, at beregningerne i dette kapitel baserer sig på antagelser om indvandrerne adfærd. Det er fx antaget, at indvandrerne genudvandringssandsynligheder svarer til dem, der var gældende i 2017-2019. Hvis genudvandringssandsynlighederne fx øges, så færre bliver i Danmark, når indvandrerne opnår pensionsalderen, og færre måske stifter familie i Danmark, så kan det naturligvis påvirke beregningerne i en mere gunstig retning for den danske befolkning. Det omvendte vil naturligvis gælde, hvis genudvandringssandsynlighederne bliver mindre.

Ved at anvende en model som DREAM, som er en generel ligevægtsmodel, kan der også være mere dynamiske effekter af indvandring, som overses. En mulighed er fx, at indvandring bidrager til at stabilisere arbejdsmarkedet over konjunkturcyklen, idet indvandrere lægger en dæmper på lønstigninger i højkonjunkturer, hvor incitamentet til indvandring er stort, og dæmper stigningen i ledigheden for de indenlandske borgere i lavkonjunkturer, hvor incitamentet til indvandring er forholdsvis lille.¹³⁶ Størrelsen af denne effekt vil naturligvis afhænge af genudvandringssandsynligheden.

15.6 Konklusion

De rapporterede DREAM-beregninger ovenfor peger i retning af, at arbejdsindvandring har en væsentlig betydning for økonomiens makroøkonomiske udvikling, fx målt ved beskæftigelse og vækst i BNP.

Det kan derfor umiddelbart virke bekymrende, at der er en ret stor usikkerhed om, hvorvidt arbejdsindvandringen til Danmark kan fortsætte i samme omfang som i de senere år. På den ene side er der en demografisk udvikling med flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder i de lande, hvorfra Danmark i de senere år har

135. Se fx Storesletten (2000) og Dustmann og Frattini (2014).

136. Se fx Bentolila m.fl. (2008).

modtaget mange arbejdsindvandrere, og det gælder ikke mindst Polen og Rumænien. Dette peger i retning af, at der vil være færre indvandrere fra disse lande i fremtiden. På den anden side er der lande i andre dele af verden, fx Indien, der ikke i samme omfang vil opleve en aldrende befolkning, og der kunne være flere borgere i disse lande, der kunne have interesse i at indvandre til Danmark.

Resultaterne i dette kapitel peger i retning af, at konsekvenserne for danskerne af en mindre arbejdsindvandring vil være negative, men formodentlig forholdsvis beskedne. Hvis arbejdsindvandring helt udfases i løbet af de kommende 10 år, vil det ifølge modelberegningerne således kun betyde et fald i BNP pr. indbygger på maksimalt en halv procent, og de offentlige finanser vil forværres permanent med ca. 8 mia. 2022-kr. Vigtigere i forhold til BNP pr. indbygger og finansieringen af de offentlige finanser er en integration på arbejdsmarkedet af de indvandrere, der allerede er i Danmark. Hvis udfasningen af arbejdsindvandrere kombineres med en fuld integration af de indvandrere, der er i Danmark, så deres arbejdsmarkedsdeltagelse svarer til danskeres, vil BNP pr. indbygger vokse

med op mod ca. 2 procent, og de offentlige finanser vil forbedres med ca. 10 mia. 2022-kr. Det er klart, at hvis man kunne fastholde arbejdsindvandring og samtidig opnå fuld integration, vil bidraget til BNP pr. indbygger og finansieringen af de offentlige finanser være endnu højere.

Det er vigtigt at understrege, at resultaterne i dette kapitel omkring konsekvenserne af ændring i arbejdsindvandring er fundet i en konkret model, nemlig DREAM-modellen. Disse resultater er dog i overensstemmelse med meget af den forskning, der er på området. Arbejdsindvandring har en positiv effekt på modtagerlandets borgere, men effekten er lille, idet langt den største del af gevinsten ved indvandring går til indvandrerne. En gunstig uddannelsesmæssig og aldersmæssig sammensætning i forhold til at bidrage til velfærdsstaten trækker i retning af en positiv effekt.

DEL VII

**Ikke-vestlige indvandreres
og efterkommeres
kriminelle aktiviteter**

16 Ikke-vestlige efterkommere og kriminalitet

16.1 Introduktion

Indvandreres og efterkommeres kriminalitet er et tilbagevendende tema i den offentlige debat. I dette kapitel vil vi fokusere på ikke-vestlige efterkommere, der ved en helt vellykket integration burde nærme sig kriminalitetsniveauet blandt danske unge.

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed gennemførte en analyse af situationen i 2011 med tilbageblik på tidligere år. Analysen gav indsigt i, hvilke faktorer der påvirker kriminaliteten i en etnisk gruppe, idet analysen også sammenlignede med udviklingen for ikke-vestlige indvandrere og danskere.¹³⁷ I analyserne indgår kun mænd, da kvinder uanset etnisk baggrund begår meget lidt kriminalitet. Dette kapitel genoptager analysen og fører den frem til 2019.¹³⁸ Baggrunden er bl.a. bogens fokus på indvandrernes integration på arbejdsmarkedet. En plettet straffeattest kan således ofte blokere for et mere permanent job.

16.2 Efterkommere har en højere kriminalitet – uanset opgørelsesmetode

Analysen af situationen i 2011 viste, at efterkommere af ikke-vestlige indvandrere var mere kriminelle end danskere. Når der i en gruppe af personer med dansk baggrund var 10, der havde fået en dom for kriminalitet, var der i en sammenlignelig gruppe efterkommere 18.¹³⁹

I analysen blev der taget højde for, at efterkommere på mange områder adskiller sig fra danskerne. De er fx yngre, har mindre uddannelse og kommer fra relativt ressourcetsvage hjem. Når de ikke-

137. Andersen og Tranæs (2015).

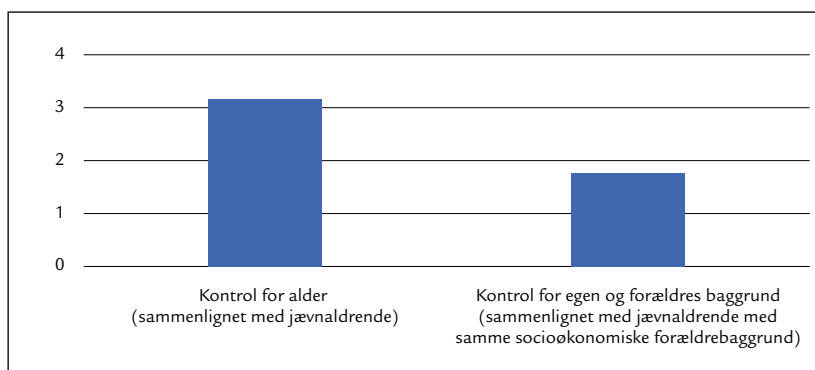
138. Teksten bygger på Andersen og Jensen (2023).

139. Med en dom menes en fældende afgørelse for en straffelovsovertrædelse.

vestlige efterkommere sammenlignes med personer med dansk baggrund, som tilfældet er i figur 16.1, sammenlignes de netop med en gruppe, der har samme alder, uddannelsesniveau og familiebaggrund.

Figurens højre søjle afdækker, at de ikke-vestlige efterkommere som samlet gruppe ud fra denne korrigerende tilgang var ca. 1,8 gange mere kriminelle end sammenlignelige danske unge. Denne tilgang er dog ikke den eneste relevante måde at analysere temaet på. Det er også relevant at stille spørgsmålet, hvor meget mere kriminelle unge ikke-vestlige efterkommere generelt er i forhold til en gennemsnitlig gruppe med dansk baggrund på samme alder. Svaret fremgår af venstre søjle i figur 16.1: De var godt tre gange så kriminelt aktive i 2011.

Figur 16.1 Dømte ikke-vestlige efterkommere i forhold til personer med dansk baggrund, 2011

Note: Andel dømte er relativt til andel dømte med dansk baggrund. Gerninger begået i 2011. Alle forskelle er statistisk signifikante. Figuren er en opdateret version af den figur, som fremgår i Jensen, Tamm og Tranæs (2015). Forskellene i tallene kan således tilskrives opdateringer af datakilder.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

De to tal for kriminalitet udgør begge en relevant beskrivelse af efterkommernes kriminelle aktivitet. De korrigerede tal (højre søjle i figuren) viser, hvad der betinger en stor del af den i rå form markante overrepræsentation i form af et ringere økonomisk, socialt og uddannelsesmæssigt udgangspunkt. De korrigerede tal „forklarer“

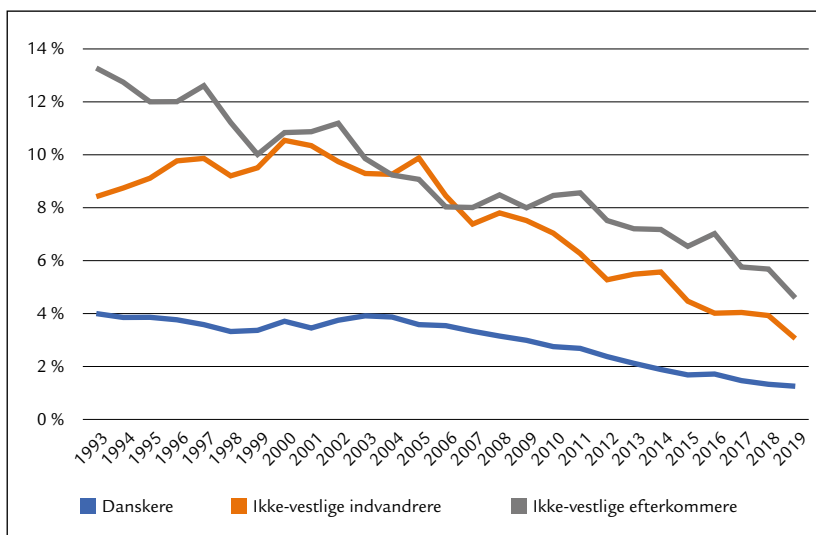
dermed en del af forskellen og viser noget om, hvor man kan sætte præventivt ind, hvis man vil nedbringe kriminaliteten i gruppen.

Modsat viser de ikke-korrigerede tal, hvordan ikke-vestlige efterkommere påvirker udviklingen i kriminalitet i Danmark. Her havde vi i 2011 en forskel, der var godt tre gange så høj som for en gruppe unge danskere i samme aldersgruppe.

16.3 Faldende kriminalitet – men med en vedvarende overrepræsentation

Figur 16.2 viser udviklingen i de 18-20-årige danskeres og ikke-vestlige indvandreres og efterkommeres kriminalitet fra 1993 til 2019. Bortset fra at vi nu sammenligner udviklingen for identiske aldersgrupper, er der i figuren ikke taget højde for, hvordan grupperne i øvrigt er sammensat på de faktorer, vi ved betyder noget for risikoen for at begå kriminalitet. Der tænkes på den sociale og uddannelsesmæssige baggrund. Det er med andre ord de „rå“ tal, der danner basis for figurens sammenligning.

Figur 16.2 Procent dømte blandt 18-20-årige ikke-vestlige efterkommere, indvandrere og danskere, 1993-2019 (alle kriminalitetstyper, uden kontrol for socioøkonomiske forskelle)

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

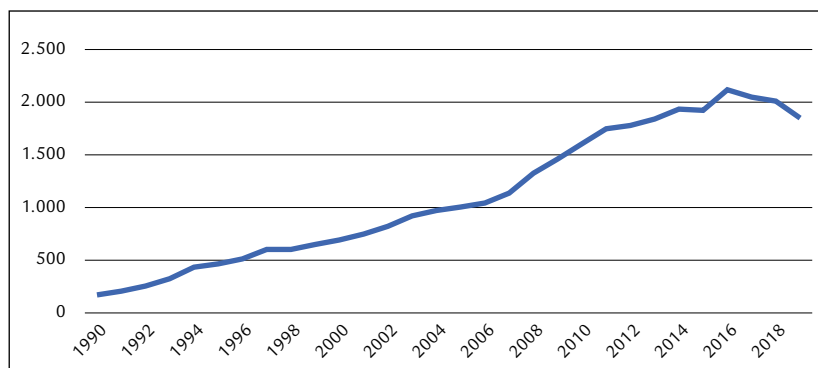
For det første ses det, at andelen af ikke-vestlige efterkommere, der fik en dom i begyndelsen af 1990'erne, lå over 13 procent på et år. Derefter er der et jævnt fald frem til 2006, hvor andelen var nede på 8 procent. Frem til 2011 holder frekvensen sig på dette niveau, hvorefter et fald ned mod 4,6 procent sætter ind.

Betragter vi gruppen af ikke-vestlige indvandrere, kan vi først notere en stigning fra 1993 til omkring årtusindskiftet fra godt 8 procent dømte pr. år til 11 procent. Derefter er der en stagnation omkring dette niveau indtil 2005, hvor et fald sætter ind fra en andel på 10 procent dømte i 2005 til 3 procent i 2019. Den talmæssigt langt største gruppe, nemlig de 18-20-årige danskere, oplever et fald fra 4 procent i 1993 for at ende på 1,3 procent i 2019. Samlet set bevares med andre ord en betydelig overrepræsentation af ikke-vestlige efterkommere gennem hele perioden, mens ikke-vestlige indvandreres overrepræsentation er aftagende efter årtusindskiftet. Alle tre grupper går dog tilbage i andel dømte på et år.

16.4 Faldende procentdel dømt – men stigende antal domme

Selvom den enkelte efterkommer bliver mindre kriminel målt ud fra procentdelen, der får en dom, vokser populationen af ikke-vestlige efterkommere så meget, at det samlede antal kriminelle gerninger stiger frem til 2016. Af figur 16.3 fremgår det, at et svagt fald sætter ind derefter frem til 2019.

Figur 16.3 Antal dømte ikke-vestlige efterkommere, 1990-2019

Note: Figuren viser antallet af ikke-vestlige efterkommere, der har fået en eller flere domme pr. år.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

16.5 Underopdeling på vold og ejendoms kriminalitet

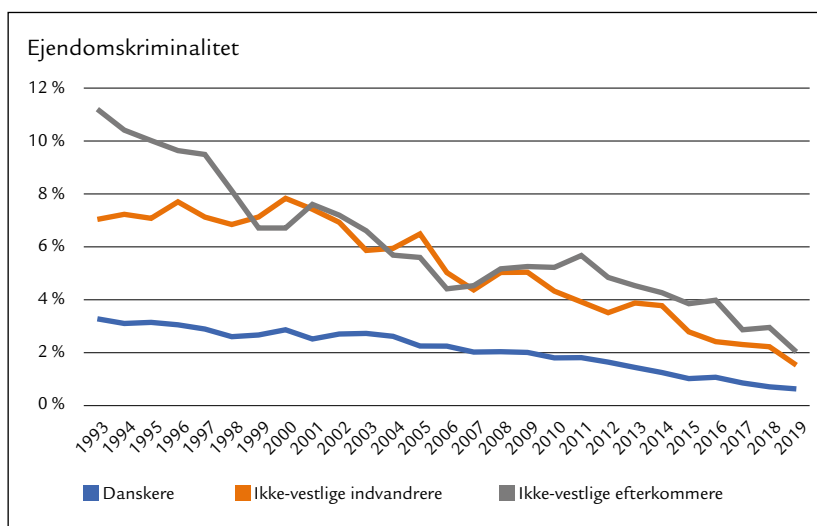
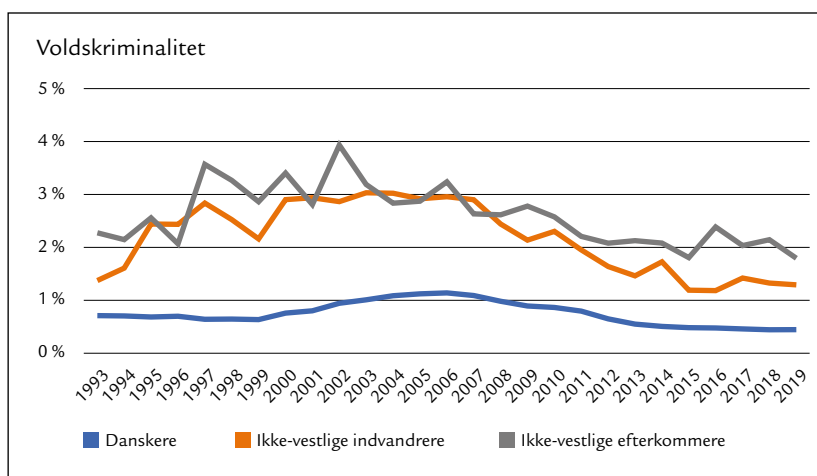
Man kan yderligere dele op på forskellige typer af kriminalitet. Figur 16.4 viser for den samme periode og den samme aldersgruppe udviklingen, når der deles op på vold og ejendoms kriminalitet.¹⁴⁰

Indledes med udviklingen i de pådømte voldsdomme, har ikke-vestlige efterkommere en stigende tendens indtil 2002, hvor 4 procent årligt modtager en dom for vold. Herefter sætter et fald ind til 1,8 procent i 2019. Ikke-vestlige indvandrere stiger fra 1,3 procent

140. Ejendoms kriminalitet er defineret som forbrydelser begået mod private eller offentlige formuegoder, bl.a. huse, indbo, penge, varer og biler. Tyveri er den dominerende delkategori, men ejendoms kriminalitet omfatter eksempelvis også hærværk og røveri.

i 1993 og når et niveau omkring 3 procent i årene fra 2000 til 2007 efterfulgt af et fald ned mod 1,3 procent i 2019.

Figur 16.4 Procent dømte blandt 18-20-årige ikke-vestlige efterkommere, indvandrere og danskere, 1993-2019 (volds- og ejendoms kriminalitet, uden kontrol for socioøkonomiske forskelle)

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

18-20-årige danskere har en stigende tendens indtil midten af 00'erne, hvor godt 1 procent om året dømmes for vold. Herefter falder niveauet til 0,5 procent i 2019. Igen er der tale om en klar overrepræsentation af ikke-vestlige efterkommere efter 2007 både set i forhold til ikke-vestlige indvandrere og – mere udtalt – i forhold til danskere.

For ejendoms kriminaliteten kan noteres en faldende tendens for danskere gennem hele perioden, mens den faldende tendens for ikke-vestlige indvandrere først sætter ind fra årtusindskiftet. Ikke-vestlige efterkommere har overordnet en faldende tendens – dog afbrudt af en midlertidig stigning fra 2006 til 2011.

Begge ikke-vestlige populationer bevarer en overrepræsentation perioden ud i forhold til danskere, men som ved voldskriminaliteten under en generelt faldende tendens.

16.6 Kontrol for den sociale baggrund

I det følgende anvendes en lignende tilgang til ikke-vestlige efterkommeres kriminalitet som i højre søjle for året 2011 i afsnit 16.2. Det vil sige, at der udover alder korrigeres for en række forskelle i baggrundsfaktorer som uddannelse og familieforhold.

Figur 16.5 viser overrepræsentationen i det samlede antal domme for kriminelle gerninger, når der tages højde for både informationer om personen selv og om forældrene – altså når vi kontrollerer så bredt for gruppernes sammensætning, som vi har mulighed for. Dog kontrollerer vi kun for forældrenes socioøkonomiske forhold (uddannelse, beskæftigelse og indkomst) og kriminelle historie. Derimod korrigeres der ikke for sundhedsforhold eller opholdsgrundlag. Ifølge sagens natur viser vi kun tal for efterkommerne, da indvandrerne ikke har deres forældre i Danmark. Vi kan derfor ikke kontrollere for de ikke-vestlige indvandreres forældrebaggrund.

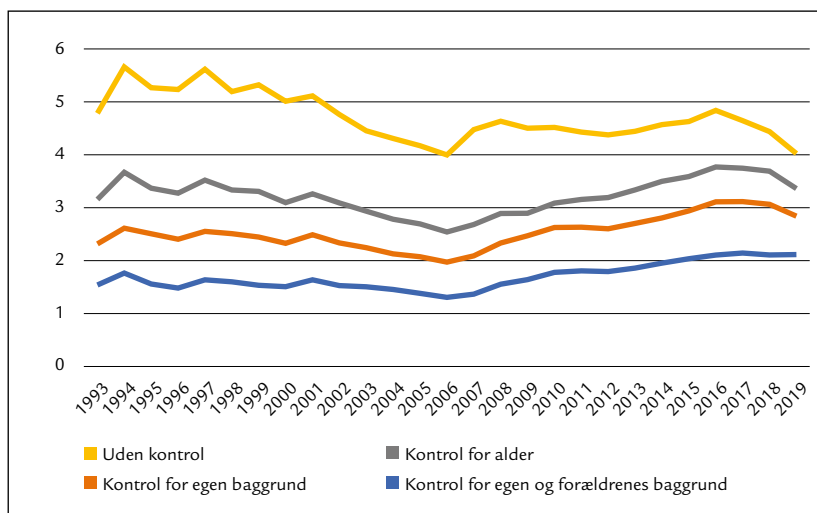
Af figur 16.5 fremgår det, at overrepræsentationen for alle kriminalitetstyper samlet i forhold til danskere ved udgangen af perioden ligger omkring det dobbelte niveau, når vi tager højde for

alle korrigerende faktorer. Figuren viser også, at ikke-vestlige efterkommeres overrepræsentation er stigende efter 2006, uanset hvilke faktorer der korrigeres for. Stigningen er stærkest, når der korrigeres for både egen og forældres baggrund. I figuren er danskernes niveau sat til 1. Herved kan udviklingen i de enkelte år for efterkommerne direkte sammenlignes.

Denne stigning kan have flere årsager. Mest sandsynligt kan det skyldes en kombination af to forhold. Den første årsag kunne være, at danskernes kriminalitet er gået relativt mere ned end ikke-vestlige efterkommeres. Altså at unge danskere indenfor gruppen, som tidligere blev dømt for meget kriminalitet, nu afstår fra dette, mens samme udvikling ikke har gjort sig gældende i samme grad for unge med ikke-vestlig baggrund. Den anden årsag kunne være, at ikke-vestlige indvandrere og deres forældre er kommet til at ligne danskere mere på en række sociale og økonomiske parametre, men at nogle faktorer, som studiet ikke har kunnet korrigerer for, fortsat gør sig gældende.

Figur 16.5 Procent dømte ikke-vestlige efterkommere i forhold til procent dømte danskere under forskellige former for statistisk kontrol (alle kriminalitetstyper), 1993-2019

Note: Samtlige forskelle mellem danskere og efterkommere er statistisk signifikante. Andel dømte pr. befolkningsgruppe anføres relativt til andel dømte blandt danskere, og danskernes niveau er således sat til 1. Antallet af kontrolvariable er overordnet ens over årene, men dog med mindre forskelle enkelte år pga. den lange dataperiode. Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Eller udtrykt på en anden måde: Der er måske ikke helt så meget at korrigere for som tidligere, hvis efterkommernes uddannelsesniveau er begyndt at tilnærme sig danske unges, eller hvis deres forældres økonomiske situation er blevet bedre og måske gennemsnitligt har løftet sig noget op mod gennemsnittet for danske forældre. Eventuelle andre forskelle, som ikke kan ses i data, kan således komme til at „fylde“ mere i tallene, og denne manglende præcision i sammenligningen manifesterer sig som en stigning i overrepræsentationen.

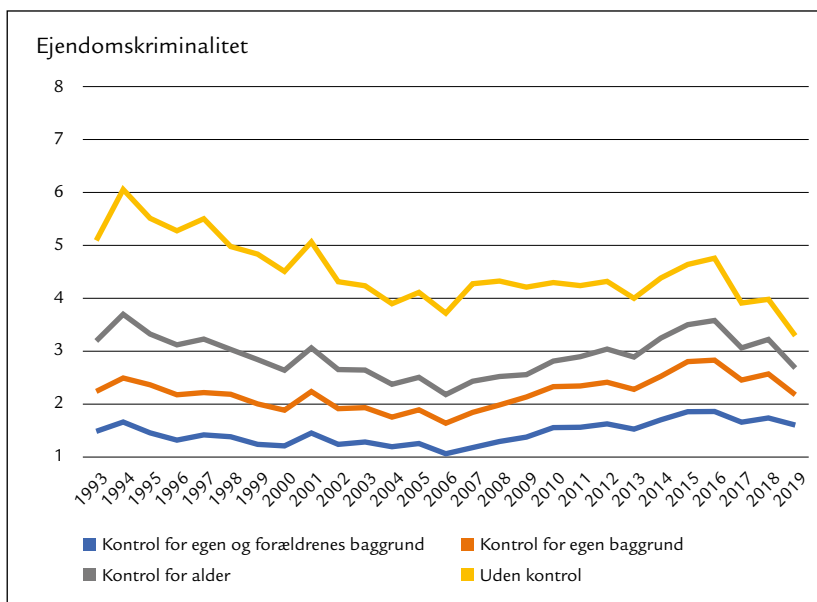
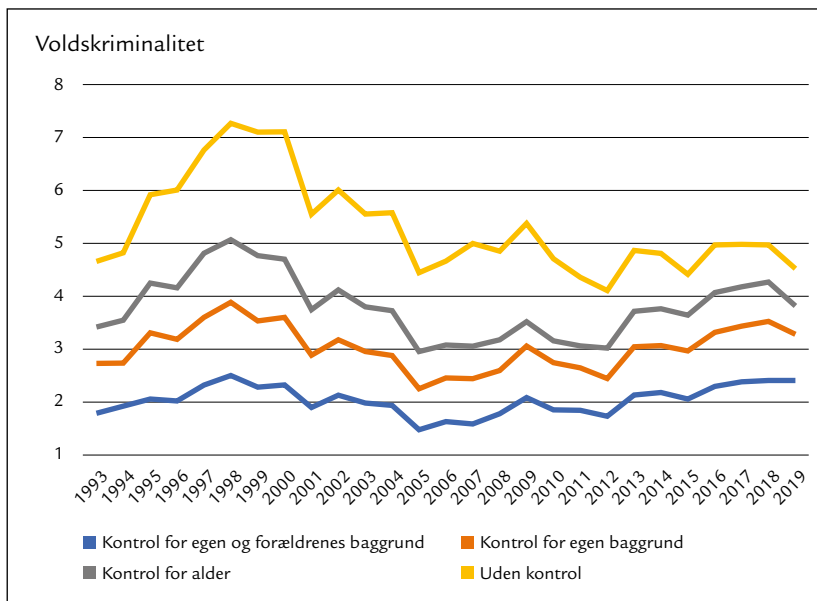
I figur 16.6 splitter vi op på domme for vold og ejendoms kriminalitet for den samme periode, og igen ser vi, at jo flere forhold, der inddrages ved korrektionen, desto mindre bliver overrepræsentationen. Ved den mest omfattende korrektion – kontrol for egen og forældres sociale baggrund – kan vi dog konstatere en stigende overrepræsentation i voldskriminalitet efter 2005, idet niveauet ender på 2,4 gange danskernes. Sammenholdt med de generelt faldende tal i figur 16.4 støtter disse resultater forklaringen om, at danskers kriminelle aktivitet er faldet relativt set mere end efterkommernes.

Ved ejendoms kriminalitet fremgår det, at der stort set ikke var tale om overrepræsentation i 2006 ved den mest omfattende korrektion, men at overrepræsentationen herefter steg til omkring 60 procent over danskernes.

16.7 Sammenfatning

Mandlige ikke-vestlige efterkommere havde i 2011 en sandsynlighed, der var tre gange så høj som i en jævnaldrende gruppe af danske mænd for at have modtaget en dom. Hvis der korrigeres for, at ikke-vestlige efterkommere havde en svagere social stilling, faldt denne overrepræsentation imidlertid markant. Når der i en gruppe af personer med dansk baggrund i 2011 var ti, der havde fået en dom for kriminalitet, var der i en sammenlignelig gruppe efterkommere 18.

Figur 16.6 Procent dømte ikke-vestlige efterkommere ift. procent dømte danskere under forskellige former for statistisk kontrol (volds- og ejendoms kriminalitet), 1993-2019

Note: Samtlige forskelle mellem danskere og efterkommere er statistisk signifikante. Andel dømte per befolkningsgruppe anføres relativt til andel dømte blandt danskere, og danskernes niveau er således sat til 1. Antallet af kontrolvariable er overordnet ens over årene, men dog med mindre forskelle enkelte år pga. den lange dataperiode. Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Begge tilgange til at registrere kriminalitet har deres værdi. De korrigerede tal viser, hvad der betinger en stor del af den i rå form markante overrepræsentation. De korrigerede tal viser dermed også noget om, hvor man kan sætte præventivt ind, hvis man vil nedbringe kriminaliteten i gruppen. Modsat viser de ikke-korrigerede tal, hvordan indvandringen påvirker udviklingen i kriminalitet i Danmark.

Betragter vi perioden fra 1993 til 2019, har både danskere og efterkommere en faldende kriminalitet. Efterkommernes overrepræsentation er imidlertid fastholdt og stigende efter 2006 selv efter de mest omfattende korrektioner for sociale forhold.

17 Ikke-vestlige efterkommere med kriminelle fædre

17.1 Introduktion

Forrige kapitel fandt en permanent overrepræsentation i kriminalitet hos ikke-vestlige efterkommere, selvom en korrektion for svagere sociale og økonomiske baggrundsforhold reducerede overrepræsentationen.

Et særligt aspekt ved forståelsen af ikke-vestlige efterkommeres kriminalitet kan være betydningen af kriminelle fædre, dvs. fædre, der er indvandret til Danmark og har begået kriminalitet her i landet. I en undersøgelse af dette forhold har forskningsenheden analyseret forskellen mellem danske fædre og indvandrerfædre.¹⁴¹

17.2 Betydelige forskelle i fædres kriminelle adfærd

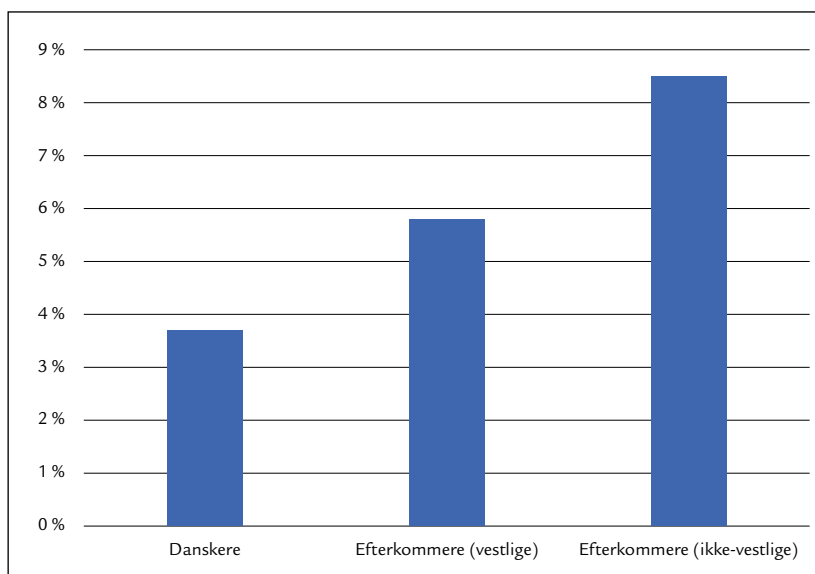
Analysen viser, at børn af indvandrede forældre i langt højere grad end børn af danske forældre risikerer, at deres far kommer i fængsel i løbet af barndommen. I figur 17.1 sammenlignes risikoen for, at danske børn og vestlige og ikke-vestlige efterkommere oplever farens indsættelse i fængsel, inden barnet fylder 15 år.

Danske børn har en risiko på 3,7 procent for at opleve deres far blive fængslet i løbet af barndommen, mens børn af vestlige indvandrere har en tilsvarende risiko på 5,8 procent. Højest risiko har børn af ikke-vestlige indvandrere. Blandt disse børn oplever 8,5 procent, at deres far fængsles, inden de fylder 15 år.

Den etniske overrepræsentation i domme i dag kan risikere at skade vilkårene for indvandrernes børn i morgen, hvilket udgør en uheldig social arv betinget af en minoritetsbaggrund. Den sociale arv i form af en højere kriminalitet vil med stor sandsynlighed påvirke beskæftigelsen negativt.

141. Anker m.fl. (2020).

Figur 17.1 Risiko for, at far fængsles i løbet af barndommen

Note: Alle typer indespærring (dog med undtagelse af tilfælde, hvor der alene sker anholdelse). For børn født 1991-1998 i Danmark, som følges, indtil de fylder 15 år.

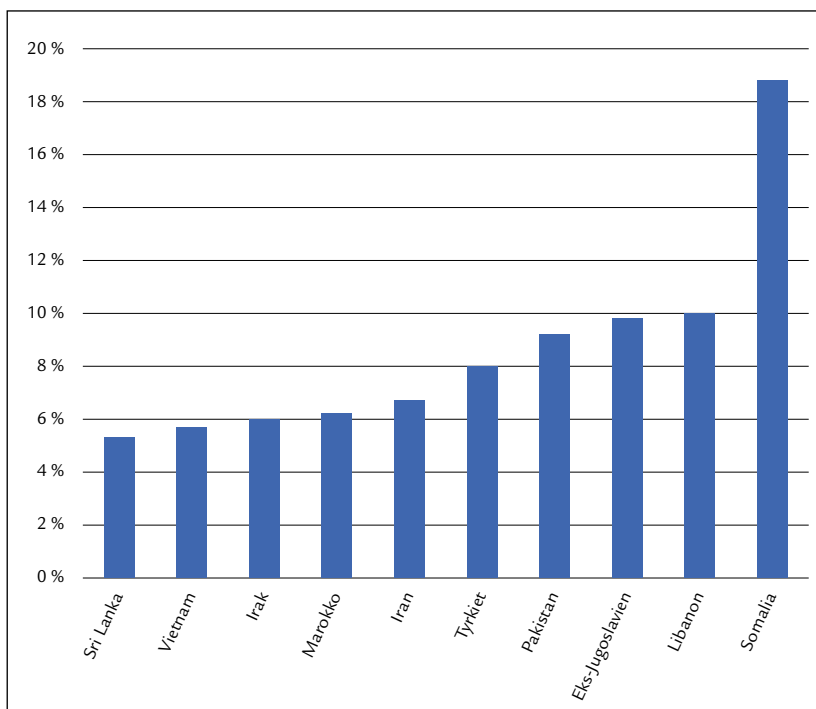
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

17.3 Store forskelle på tværs af oprindelseslande

Figur 17.2 viser, at det har stor betydning, hvilket oprindelsesland faren indvandrede fra. Den gennemsnitlige risiko for, at et barn af en ikke-vestlig indvandrer oplever fars fængsling, var som nævnt i forrige afsnit 8,5 procent.

Børn af indvandrere fra Sri Lanka har et bedre udgangspunkt end angivet med dette gennemsnit. De har nemlig en lige så lav risiko for, at far fængsles, inden de fylder 15 år, som efterkommere af vestlige indvandrere. Børn med forældre fra Irak, Iran, Marokko, Tyrkiet og Vietnam ligger også alle under gennemsnittet for ikke-vestlige efterkommere med en risiko på mellem 6 og 8 procent.

Figur 17.2 Risiko for fars fængsling fordelt på oprindelsesland

Note: Alle typer indespærring (dog med undtagelse af tilfælde, hvor der alene sker anholdelse). For børn født 1991-1998 i Danmark, som følges, indtil de fylder 15 år.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Børn med forældre fra Pakistan, det tidligere Jugoslavien og Libanon ligger en smule over gennemsnittet. Dem, der imidlertid skiller sig klart ud, er de somaliske efterkommere. De har knap 19 procent risiko for at opleve, at faren kommer i fængsel med den potentielt skadelige påvirkning, der følger af dette. Lige knap hver femte efterkommer af indvandrere fra Somalia oplever dette.

17.4 Tilknytningen til arbejdsmarkedet som forklaringsfaktor

Analysen viser, hvad der kan forklare den store forskel i eksponering for fars fængsling. Der er mange ting i fædrenes liv, som kan være med til at forudsige risikoen for, at de kommer i fængsel.

Relevante faktorer kan eksempelvis være deres uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Fædrenes almindelige lovlighed, inden barnet blev født, kan også have høj forklaringskraft. Mellem grupperne fra de undersøgte ikke-vestlige lande er der store forskelle målt på disse parametre. Forskelle i baggrundsfaktorer og i særlig grad fædrenes tilknytning til arbejdsmarkedet kan således forklare størstedelen af forskellen i risikoen for langt de fleste efterkommere for at opleve fars fængsling, inden barnet fylder 15 år.

Indregnes forskelle i fædres tidligere kriminelle aktiviteter i form af domme i danske retssale, kan hele forskellen i risiko for fars fængsling forklares.

Med andre ord viser resultaterne, at hvis de forskellige grupper af børn af indvandrere havde samme vilkår som børn med danske forældre i forhold til forældrenes arbejdsmarkedstilknytning, uddannelse og kriminelle adfærd før barnets fødsel, kunne man forvente at se en lige så lav eller lavere risiko for at opleve fars indsættelse i fængsel som for danske børn.

Der er dog én afvigelse fra dette billede: de somaliske fædre. Her kan kun 42 procent af forskellen i risikoen for farens indsættelse under efterkommerens kritiske barndom forklares af forskelle i baggrundsfaktorer og tidligere kriminalitet. Der må således knytte sig vigtige omstændigheder til netop denne gruppe, som ikke viser sig i de inkluderede baggrundsfaktorer. Om disse omstændigheder relaterer sig til somaliske fædres adfærd, til politiets opmærksomhed på gruppen eller på deres risiko for at få en dom, når de først er sigtet, kan tallene ikke sige noget om.

Til sammenligning kan 100 procent af forskellen mellem børn af danskere og børn af indvandrere fra Pakistan tilskrives forskelle i baggrundsfaktorer og farens tidligere kriminalitet.

Forskerne kommer til sidst med et forbehold: Selvom undersøgelsen baserer sig på statistiske sammenfald mellem de inkluderede baggrundsfaktorer og risikoen for fars fængsling, påviser resultaterne ikke årsagssammenhænge herimellem. Ikke desto mindre kan den overbevisende forskel mellem somaliske efterkommeres og de øvrige efterkommeres eksponering for farens fængsling formentlig godt bruges i de kriminalpræventive indsatser.

De somaliske indvandrere var overvejende flygtninge, og mange kom med traumer fra en blodig borgerkrig. Ligeledes er mange af de somaliske indvandrere siden ankomst til Danmark søgt videre mod andre lande, hvor de har familie. Det kan tænkes, at det er de mest ressourcestærke, der udrejser, hvormed den tilbageværende gruppe måske allerede i udgangspunktet har en højere kriminalitetsrisiko.

17.5 Sammenfatning

Kapitlet viser betydelige forskelle i børns risiko for at opleve fars fængsling afhængigt af barnets etniske baggrund. Generelt har børn af ikke-vestlige indvandrere en godt dobbelt så høj risiko for at opleve, at deres far fængsles, set i forhold til danske børn: 8,5 procent mod 3,7 procent. Der er dog betydelige forskelle mellem de forskellige indvandrergrupper afhængigt af oprindelseslandet, hvor de somaliske efterkommere skiller sig ud med en risiko på knap 19 procent for, at faren fængsles i løbet af barnets opvækst.

For alle indvandrergupper – bortset fra den somaliske – kan forskellen i forhold til, i hvor høj grad danske børn oplever, at deres far fængsles, forklares af sociale forskelle, hvor især farens tilknytning til arbejdsmarkedet har en afgørende betydning.

18 Kriminalitet og 24-årsreglen

18.1 Introduktion

Det antages inden for kriminologien, at ægteskab har en kriminalitetsdæmpende virkning. Med ægteskabet får den unge mand nye prioriteringer og andre sociale kontakter, ligesom hustruen kan true med at forlade ham, hvis han begiver sig ind på eller fortsætter en kriminel løbebane.

Med denne antagelse om ægteskabets pacificerende og lovliggende effekt på unge mænd kunne man vente, at 24-årsreglen ville få kriminaliteten blandt unge ikke-vestlige mænd til at gå i vejret. Reglen blev nemlig indført i 2002 med henblik på at gøre det sværere for unge med ikke-vestlig baggrund at få en ægtefælle til Danmark. Sigtet var at begrænse antallet af tvangsægteskaber mellem en ung i Danmark med ikke-vestlig baggrund og en person fra den pågældendes oprindelsesland, og det lykkedes i vidt omfang. Mere generelt satte et markant fald ind i efterkommernes sandsynlighed for at indgå i ægteskab.

Betød denne regel så faktisk mere kriminalitet blandt unge ikke-vestlige indvandrere?¹⁴² Spørgsmålet blev søgt besvaret i et studie fra forskningsenheden.¹⁴³

18.2 Lidt om metoden

Inden vi vender os mod undersøgelsens resultater, er det dog nødvendigt at omtale metoden bag studiet. Det er nemlig svært at sammenligne kriminaliteten blandt gifte og ugifte mænd alene af den grund, at mændene selv er med til at vælge, om, hvornår og i de fleste tilfælde med hvem de vil giftes. Det kan således tænkes, at der

142. Schultz-Nielsen (2021) analyserer den langsigtede udvikling i ikke-vestlige efterkommeres ægteskabs- og uddannelsesmønstre.

143. Andersen, Andersen og Skov (2021).

er forskelle på gifte og ugifte mænd, som man ikke umiddelbart kan se i data, og disse forskelle kan betyde noget for kriminalitetsrisikoen i grupperne. Gifte og ugifte mænd på samme alder er altså ikke direkte sammenlignelige.

Forskerne løste udfordringen ved som det første studie af sin art at bruge data fra umiddelbart før og efter indførelsen i 2002 af 24-årsreglen, som ændrede på primært unge ikke-vestlige mænds ægteskabstilbøjelighed. Før indførelsen af reglen kunne disse unge mænd gifte sig frit, hvilket de typisk gjorde i et andet land – ofte forældrenes oprindelsesland – hvorefter de søgte om familiesammenføring med hustruen til Danmark. Med 24-årsreglen begrænsedes netop denne type af sammenføring, fordi begge ægtefæller herefter skulle være mindst 24 år, før parret kunne søge om familiesammenføring til Danmark.

Efter indførelsen af 24-årsreglen findes derfor en gruppe unge ikke-vestlige mænd, som statistisk set ville have giftet sig ifølge den „gamle model“, hvis det havde kunnet lade sig gøre at finde en ægtefælle. Disse mænd – altså før og efter introduktionen af 24-årsreglen

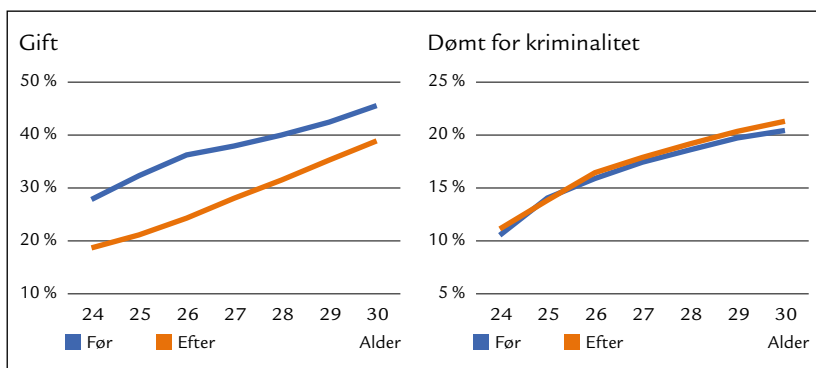
– må i udgangspunktet forventes at være sammenlignelige og have samme tilbøjelighed til at ville giftes efter den „gamle model“. Men reglen giver en forskel i den faktiske ægteskabsfrekvens, og det er denne forskel, der udnyttes i studiet.

Da der er tydelige udviklinger i ægteskabsfrekvensen over årene, også blandt etniske danskere, renses resultaterne for den generelle udvikling, som den kommer til udtryk blandt etnisk danske mænd med samme alder og på samme tidspunkt. De etnisk danske mænd blev nemlig stort set ikke påvirket af 24-årsreglen.

18.3 Uændret kriminalitet før og efter 24-årsreglen

Figur 18.1 gengiver resultaterne af analysen. Det fremgår, at 24-årsreglen faktisk havde den intenderede betydning for giftemønstre, idet andelen af gifte mænd med ikke-vestlig baggrund lå systematisk lavere, helt op til de blev 30 år, efter reglen blev realiseret i 2002. Forventeligt er effekten stærkest for de unge mænd, da de var i den nedre del af aldersintervallet, hvor andelen ligger omkring 9 procentpoint lavere, og hvor kun knap hver femte unge mand med en ikke-vestlig baggrund er gift efter 2002 mod knap hver tredje før.

Figur 18.1 Procent gifte (venstre) og procent dømt for kriminalitet (højre) pr. alderstrin, 24-årige mænd med ikke-vestlige baggrunde før og efter indførelsen af 24-årsreglen i 2002

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Den lavere ægteskabsfrekvens påvirkede imidlertid ikke kriminaliteten i gruppen. Dette resultat fremgår af figurens højre side, hvor de to kurveforløb afdækker kriminalitetsfrekvensen over alder for unge mænd på 24 år, umiddelbart før og efter reglen blev indført i 2002. Kurverne ligger her stort set oven i hinanden trods den store forskel i ægteskaber.

Det overraskende resultat kan fortolkes på to måder. For det første kan resultatet afspejle, at den eksisterende forskning tager fejl. Studiet her baserer sig på et stærkere forskningsdesign end tidligere internationale studier og er på den måde bedre egnet til at tage højde for forskelle på gifte og ugifte mænd. For det andet kan resultatet afspejle, at den type ægteskab, som unge mænd med ikke-vestlig baggrund i høj grad indgik i, før 24-årsreglen blev indført i 2002 – hvor de eller deres forældre typisk fandt en ægtefælle i forældrenes oprindelsesland – ikke på samme måde som andre ægteskaber får mænd til at ændre adfærd.

Internationale studier har vist, at der kan være andre forventninger til kønsroller i denne type af ægteskaber,¹⁴⁴ ligesom det kan spille ind, at kvinden ved familiesammenføringen har et begrænset socialt netværk i Danmark. I det hele taget må kvindens forhandlingsposition og positive påvirkningskraft med en svag og isoleret stilling formodes at være ringere.

18.4 Sammenfatning

Det er en almindelig antagelse i forskningen, at ægteskab har en profylaktisk virkning på unge mænds kriminalitet. Det var derfor en nærliggende følgeslutning, at 24-årsreglen fra 2002, der begrænsede muligheden for familiesammenføring med ægtefæller under 24 år, ville betyde en øget kriminalitet blandt unge mænd med ikke-vestlig baggrund. Kapitlet viser imidlertid, at denne antagelse ikke kunne bekræftes. Ægteskabsfrekvensen blandt unge ikke-vestlige mænd gik ned, men kriminaliteten blandt unge ikke-vestlige mænd var uændret før og efter 2002.

---

144. Andersen, Andersen og Skov (2021).

19 Sammenhængen mellem kriminelle grupper og ungdomskriminalitet

19.1 Introduktion

Det fremgik af kapitel 5, at en bevidst spredningspolitik har haft betydning for en faldende etnisk segregering. Boligplaceringen af flygtninge på tværs af kommuner ledte imidlertid til store forskelle i de miljøer, flygtningenes børn voksede op i.

Det er derfor et nærliggende spørgsmål, hvad der sker, hvis flygtningene og deres børn som en del af en spredningspolitik placeres i en kommune med en mere udbredt bandekriminalitet. Det var da også temaet for en undersøgelse gennemført af forskere fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, ROCKWOOL Fonden Berlin og University College London.¹⁴⁵

19.2 Gruppekriminalitet smitter

Analysen viser, at flygtningedrenge, der, før de fyldte 15 år, blev boligplaceret i kommuner med et højere niveau af gruppekriminalitet, var i en større risiko for selv at begå kriminalitet i alderen fra 15 til 18 år.

Den undersøgte gruppe var børn og unge, der blev boligplaceret af Dansk Flygtningehjælp i perioden fra 1986 til 1998 i en alder, før de nåede den kriminelle lavalder på 15 år.

Gruppekriminalitet måles i analysen som en kriminel handling, der leder til domfældelse af mindst to gerningsmænd. Handlingen skal desuden være af en voldelig karakter, involvere hærværk, våben, salg af illegale stoffer eller tyveri af køretøjer. Studiet fokuserer på disse forhold, da banderne specialiserer sig i disse typer af kriminalitet. Niveauet for bandekriminalitet er målt som andelen af mænd

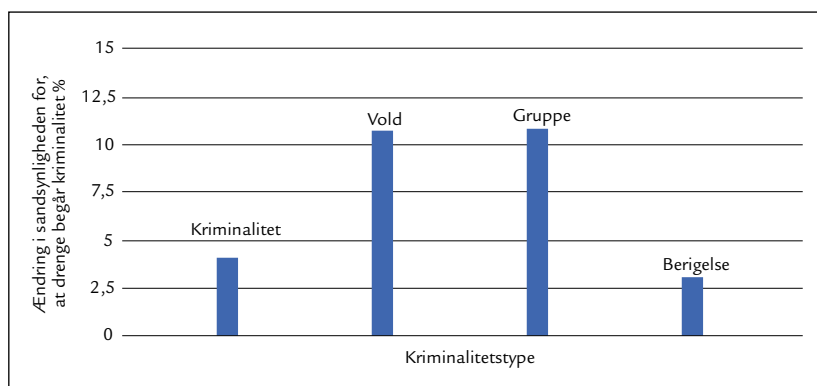
145. Dustmann, Mertz og Okatenko (2023).

i alderen fra 15 til 25 år, der bor i kommunen og begår bandekriminalitet i et givet år.

Figur 19.1 viser effekten for drenge af at blive boligplaceret i en kommune med én gruppekriminell mere pr. 1.000 mænd i alderen 15-25 år. Effekten måles som sandsynligheden for, at den boligplacerede dreng selv begår mindst en kriminel handling i alderen fra 15 til 18 år, der leder til dom.

Den øgede kriminalitetsrisiko er vist for forskellige typer af kriminalitet. Effekten er statistisk signifikant, når der ses bort fra berigelseskriminalitet, hvor der ikke er en sikker statistisk sandsynlighed for en øget aktivitet. Det fremgår fx, at effekten af at bo i en kommune med én gruppekriminell mere var en ekstra kriminalitet på 4 procent blandt de opvoksede flygtningedrenge.

Figur 19.1 Sandsynlighed for kriminalitet i forhold til gruppekriminalitet i kommunen

Note: Figuren viser den estimerede effekt for drenge af at blive boligplaceret i en kommune med én gruppekriminell mere per 1.000 mænd i alderen 15-25 år på sandsynligheden for, at boligplacerede drenge begår mindst en kriminel handling i alderen 15-18 år, der leder til dom. Disse estimater er vist for forskellige kriminalitetstyper. I figuren er effekterne på al kriminalitet, voldskriminalitet og gruppekriminalitet signifikant forskellige fra 0. Den estimerede effekt på berigelseskriminalitet er ikke signifikant forskellig fra 0.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed baseret på data fra Danmarks Statistik.

Et eksempel på en kommune med et højt niveau af gruppekriminalitet er Albertslund Kommune. Her dømmes 8 ud af 1.000 af de 15-25-årige mænd årligt for gruppekriminalitet. Et eksempel på en kommune med et lavt niveau er Nørre Aaby Kommune, hvor 3 ud af 1.000 af de unge mænd dømmes for samme type af kriminalitet.

Studiet viser, at flygtningedrenge, der voksede op i en kommune som Albertslund, var 20 procent mere tilbøjelige til at begå kriminalitet, før de fyldte 19 år, end flygtningedrenge fra Nørre Aaby.¹⁴⁶ Stigningen i kriminel adfærd skyldes i høj grad, at de begik mere gruppe- og voldskriminalitet. Effekten af gruppekriminalitet på drenges adfærd er størst for drenge, der blev boligplaceret i alderen 7 til 14 år.

Analysen testede andre mulige risikofaktorerens betydning for en eventuelt øget kriminel adfærd blandt boligplacerede flygtningedrenge. Det viste sig imidlertid, at forekomsten af gruppekriminalitet var den klart vigtigste forklaringsfaktor for drenges ungdomskriminalitet. Andre mulige determinanter som en lav beskæftigelsesfrekvens eller et lavt uddannelsesniveau slog ikke ud i nært samme omfang.

19.3 Konsekvenser for det senere arbejdsliv

Det er veldokumenteret, at det at have en plettet straffeattest hæmmer tilknytningen til arbejdsmarkedet. Flygtningedrenge med opvækst i en kommune med høj bandekriminalitet viser sig da også i undersøgelsen at have en negativ effekt på drengenes senere beskæftigelsesfrekvens.

Der er dermed ikke kun kriminalpræventive effekter af et forstærket kriminalpræventivt arbejde i disse kommuner. Der er også en række mulige positive implikationer for drengenes senere deltagelse på arbejdsmarkedet.

---

146. Fem ekstra gerninger gange de fire procent ekstra pr. gerning.

19.4 Sammenfatning

Boligplaceringen af flygtninge på tværs af kommuner ledte til store forskelle i de miljøer, flygtningenes børn voksede op i. Kapitlet omtaler en undersøgelse fra ROCKWOOL Fondens enheder i København og Berlin samt Unity College London, der analyserer, hvad det betyder for flygtningedrenge at vokse op i en kommune med en høj bande kriminalitet.

Analysen viser markante negative effekter indenfor de undersøgte former for kriminalitet, bortset fra berigelseskriminalitet, hvor der ikke kunne konstateres en statistisk sikker effekt. Påvirkningen fra en højere kriminalitet i en kommune overgår andre potentielt negative effekter fra fx en lav beskæftigelse eller et lavt uddannelsesniveau.

Ikke nok med det: En højere gruppekriminalitet i en kommune peger også på en mere varig negativ virkning på flygtningedrengenes senere deltagelse på arbejdsmarkedet.

DEL VIII

**Overblik og
sammenfatning**

20 Bogens kapitler i kort form

20.1 Introduktion

Denne bog behandler aspekter af indvandring og integration efter 1980 overvejende baseret på forskning, der er gennemført i ROCWOOL Fondens Forskningsenhed siden 2016. Resultaterne formidles gennem otte dele med i alt 20 kapitler, og et gennemgående tema er indvandringens betydning for arbejdsmarkedet.

20.2 Sammenfatning

Kapitel 1 skitserer baggrunden for migrationerne mod Danmark i form af en oversigt over indvandringen til Vesteuropa samt den demografiske og økonomiske situation i henholdsvis afsender- og modtagerlande.

Migrationerne mod Vesteuropa indledtes for alvor i 1950'erne og 60'erne som indvandring af overvejende mandlig arbejdskraft under periodens historisk lange og kraftige højkonjunktur. Med oliekrisen i 1973 og en begyndende arbejdsløshed satte de vesteuropæiske regeringer imidlertid – helt i overensstemmelse med den bagvedliggende filosofi – et stop for indvandring af arbejdskraft.

Alligevel fortsatte indvandringen i nye former. Allerede etablerede gæstearbejdere fik familien til Vesteuropa, og store flygtningeproblemer på globalt plan skabte en tilgang af asylansøgere, der ikke tidligere var set. Disse vandringer blev sikret via internationale konventioner, der blev indgået i årene efter 1945 på baggrund af erfaringer fra Anden Verdenskrig. Indvandrerne kom til lande med en lav fertilitet, hvor antallet af fødsler lå under reproduktionsniveauet på 2,1 barn pr. kvinde, og samtidig steg middellevetiden. Resultatet blev aldrende befolkninger med udsigt til problemer med at fastholde arbejdsstyrken og en voksende finansiel udfordring af pensionssystemer og velfærdsstater.

Under den kolde krig havde vandring fra Øst- til Vesteuropa været yderst begrænsede og stærkt overvåget af de totalitære regimer bag jerntæppet. Efter Murens fald i 1989 blev mulighederne for frie bevægelser i Europa bedre, og ved udvidelsen af EU i 2004 med 10 medlemslande med ca. 75 millioner mennesker og en forholdsvis veluddannet arbejdsstyrke steg potentialet for vandring betragteligt. Otte af de nye medlemslande var tidligere Østbloklønde, og der var store forskelle i levevilkårene mellem Vest- og Østeuropa. Efter udfasningen af en række overgangsordninger fandt der da også en betydelig udvandring sted fra Østeuropa. Indvandringens sammensætning i Vesteuropa ændrede sig væsentligt, hvilket blev fremmet af en mere restriktiv politik overfor familiesammenføring og asylansøgere, der overvejende kom fra ikke-vestlige lande.

Disse nye arbejdskraftvandring fra tidligere lukkede lande lettede for en tid presset på de vesteuropæiske arbejdsmarkeder. Meget tyder imidlertid på, at vandringerne fra Østeuropa mod Vesteuropa har toppet. Der er sket en velstandsudvikling i de nye EU-lande, og endnu vigtigere: Rent demografisk møder Østeuropa de samme udfordringer som Vesteuropa. Fertiliteten er flere steder lavere end i Vesteuropa, og levealderen stiger. Befolkningerne ældes, og der er i stigende grad brug for arbejdskraft i de erhvervsaktive aldre.

I stedet vil vandringspresset fra det globale syd med massive forskelle i levevilkår i forhold til det rige Vesteuropa tage kraftigt til, efterhånden som landene realiserer deres demografiske potentiale.

Allerede i dag er der en betydelig ikke-vestlig indvandrerbefolkning i de fleste vesteuropæiske lande. Denne indvandring bidrager til at fastholde befolkningernes numeriske størrelse. Men kapitlet peger på, at de ikke-vestlige indvandreres beskæftigelsesfrekvens er lav, og at indvandringen fra det globale syd i stedet for at løse problemerne med en aldrende befolkning tværtimod kan forstærke dem, da det kan betyde, at en endnu større andel af befolkningen ikke er aktive på arbejdsmarkedet.

Kapitel 2 fortsætter med et overblik over indvandringen til Danmark. Selvom der med oliekrisen i 1973 som i andre vesteuropæiske lande blev indført et stop for arbejdskraftindvandring fra lande udenfor EF og Norden, accelererede indvandringen fra ikke-vestlige

lande. Nu skete der blot et skift fra indvandring af gæstearbejdere til modtagelse af familiesammenførte og asylansøgere. Denne tendens, der fulgte udviklingen i resten af Vesteuropa, blev forstærket efter vedtagelsen af en liberal udlændingelov i 1983 med forbedret adgang til familiesammenføring og til at søge asyl i Danmark.

Det ændrede indvandringsmønster førte hurtigt til forstærkede integrationsproblemer. Det kom til udtryk i en meget lav beskæftigelse blandt de ikke-vestlige indvandrere, og omkring årtusindskiftet var der et politisk flertal for successive stramninger af udlændingepolitikken. Folketinget vedtog stramninger i adgangen til familiesammenføring og asylansøgning, og der blev indført reducerede overførselsydelse til indvandrere uden arbejde. Samtidig blev der åbnet for en vis indvandring af især højtuddannet arbejdskraft.

Disse initiativer bidrog til en ændret sammensætning af indvandringen. Der kom markant færre til Danmark på baggrund af familiesammenføring og asylansøgning. Til gengæld steg antallet af indvandrere, der kom for at arbejde eller studere. Efter udvidelsen af EU i 2004 og optagelsen af Bulgarien og Rumænien i 2007 er indvandringen fra denne del af Europa taget væsentligt til, drevet af betydelige forskelle i levevilkår. I dag repræsenterer østeuropæerne et vigtigt indslag på arbejdsmarkedet.

Pr. 1. januar 2023 udgjorde indvandrere og efterkommere 15 procent af befolkningen. Indvandrernes andel lå på 12 procent af den samlede befolkning, og af dem havde 58 procent en ikke-vestlig baggrund. I de kommende år forventes antallet af indvandrere og efterkommere at vokse kraftigere end antallet af personer med dansk oprindelse.

I en situation med en aldrende befolkning og mangel på arbejdskraft kan fortsat indvandring af kvalificeret arbejdskraft få stor betydning for arbejdsmarkedet. Et centralt spørgsmål vil være, hvor mange og hvem der vil indvandre til Danmark.

I *kapitel 3* undersøges indvandrernes betydning for arbejdsmarkedet. Siden konjunkturerne vendte i 2013 efter finanskrisen, er det gået rigtigt godt med beskæftigelsen i Danmark, og det største bidrag kommer fra indvandringen. To tredjedele af fremgangen i beskæftigelsen mellem 2013 og 2019 stammede således fra indvan-

dret arbejdskraft, vestlig og ikke-vestlig. Den resterende del var i høj grad et resultat af et øget arbejdsudbud blandt de ældre.

Hvis der alene fokuseres på den ikke-vestlige arbejdskraft, fortsatte fremgangen for denne gruppe, og ved udgangen af 2022 var godt 180.000 ikke-vestlige indvandrere i arbejde, hvilket var en rekord. Det bragte beskæftigelsesfrekvensen op på 58,4 procent for ikke-vestlige indvandrere mod 75,3 procent for etniske danskere. Fremgangen fandt især sted for migranter fra flygtningelande som Afghanistan, Irak, Iran og Somalia. Især rengørings- og restaurationsbranchen og social- og sundhedssektoren beskæftiger ikke-vestlige indvandrerkvinder, mens mændene får arbejde i industri og transport.

Ved siden af den voksende beskæftigelse i ufaglærte job af ikke-vestlige indvandrere rekrutterer erhvervslivet i stigende grad udenlandske eksperter. Denne rekruttering sker på global basis og sikrer ofte et meget fint match mellem medarbejder og virksomhed, der hæver produktiviteten i organisationen. Dertil kommer med en endnu større vægt rekrutteringen af faglærte arbejdere fra Østeuropa.

Med *kapitel 4* bevæger forfatterne sig ind i del II af bogen, der omhandler analyserne i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed af indvandrerens familiedannelse og bosætning. Begge dele kan have betydning for arbejdsmarkedsintegrationen.

Kapitlet ser nærmere på effekten af den ændrede indvandringspolitik efter årtusindskiftet på familiedannelsen. Et af de værktøjer, der blev taget i brug for at ændre sammensætningen af indvandringen, var den såkaldte 24-årsregel og et strammere tilknytningskrav til et kommende ægtepars forbindelse til Danmark.

I en undersøgelse fra 2021 undersøgte enheden de generelle ændringer hos unge med ikke-vestlig baggrund i ægteskabsmønsteret og relateret til disse ændringer i uddannelsesmønsteret. Forskerne fandt en markant ændring i ægteskabsmønsteret blandt unge mellem 18 og 32 år med ikke-vestlig baggrund. I 1994 lå ægteskabsfrekvensen for ikke-vestlige unge på 34 procent for at ende på 12 procent i 2018. Blandt danske unge i samme aldersgruppe var 18 procent gift i 1994 mod 10 procent i 2018. I 2018 var forskellen altså kun på 2 procentpoint mellem de to grupper. Unge i Dan-

mark har i dag uanset etnisk baggrund en stort set identisk tilgang til at indgå ægteskab, og det sker på et lavt niveau. Bag den lavere andel i ægteskab for unge med ikke-vestlig baggrund ligger bl.a. en ændring i antallet af unge, der finder en ægtefælle i udlandet. Ved periodens start i 1994 var ni ud af ti ægtefæller opvokset i udlandet, mens denne gruppe kun udgør tre ud af ti i 2018.

En undersøgelse fra 2023 bekræfter, at 24-årsreglen og det strammere tilknytningskrav har haft en markant indvirkning på antallet af unge, kvindelige første- og andengenerationsindvandrere, der gifter sig og får børn.

Fødte i årene 1985-1987 er de første årgange, hvor 24-årsreglen har været i kraft, fra de fyldte 18 år, og frem til de blev 24 år. Analysen viser, at de unge kvinder med baggrund udenfor EU som 25-årige har en 19 procentpoint lavere sandsynlighed for at være gift end tilsvarende kvinder, før reglen blev indført. Når kvinderne bliver 30 år, er forskellen mindre, men ligger dog stadig på 6 procentpoint. Det gælder vel at mærke, efter at man har taget højde for andre forskelle som personlige karakteristika og generelle udviklingslinjer i tiden. Der er også 9 procentpoint færre unge kvinder med en baggrund udenfor EU, der som 25-årige har børn, mens effekten er mindre for de 30-årige, hvor 4 procentpoint færre har børn.

Set i forhold til arbejdsmarkedet har udviklingen mod senere ægteskaber og indgåelse af ægteskab med herboende partnere med en ikke-vestlig baggrund formentlig en positiv effekt på arbejdsudbuddet. De senere ægteskaber følges også af langt mere uddannelse, hvor svage kompetencer traditionelt har været et af de helt store problemer for ikke-vestlige indvandrere.

Kapitel 5 analyserer indvandrernes bosætning. I samfund med en stærk politisk ambition om social og økonomisk lighed er det et ideal, at befolkningen heller ikke i dens bosættelse er alt for adskilt etnisk eller socioøkonomisk. Den boligmæssige adskillelse efter etnisk oprindelse, også betegnet som etnisk segregering, steg imidlertid frem til slutningen af 1990'erne.

Stigningen skete på baggrund af en kraftigt stigende boligmæssig isolation. Efter årtusindskiftet er den etniske segregering faldet, idet bosætningsmønsteret er blevet mere ens for personer med

dansk og ikke-vestlig oprindelse, selvom andelen med ikke-vestlig oprindelse er steget betydeligt.

Samlet viste kapitel 4 og 5 en tilnærmelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere til familiedannelse og bosætning blandt danskere. Kapitlerne pegede dog også på, at ændringer i indvandrings- og integrationspolitikken gennem begrænsninger og kontrol har haft en væsentlig andel i denne tilnærmelse. I en tid, hvor vandringer i høj grad er styret af internationale konventioner, er denne udvikling bemærkelsesværdig, påvirket som den er af en national dansk lovgivning.

I *kapitel 6* er vi ovre i bogens del III, der tematiserer flygtninges adgang til Danmark siden 1952 og deres integration på arbejdsmarkedet. På baggrund af erfaringerne fra de turbulente år lige efter krigen udformede FN en flygtningekonvention i 1951. Formålet var at garantere flygtninges adgang til ophold i sikre medlemslande. Danmark underskrev som et af de første lande konventionen i 1952. Siden 1952 skønnes det, at omkring 170.000 mennesker har fået asyl i Danmark. I de første år frem til vedtagelsen af en liberal udlændingelov i 1983 ankom omkring 14.000 flygtninge, dvs. mindre end 500 om året i gennemsnit. Efter 1983 tog flygtningestrømmen til i forbindelse med en række voldelige konflikter i det globale syd, og mere end 150.000 flygtninge fik asyl efter 1983. Dette tal er eksklusive familiesammenførte til flygtninge. Medregnes disse familiemedlemmer, er der tale om et betydeligt tilskud til det hjemlige befolkningstal.

På baggrund af et oversigtsstudie i forskningsenheden sammenfatter *kapitel 7* den eksisterende viden om, hvilke politikændringer der henholdsvis fremmer og modvirker integrationen. Vægten lægges på perioden siden 1979, hvor et integrationsprogram for flygtninge for første gang kom på finansloven. Interessen i kapitlet samler sig om politikændringers effekt på integrationen på arbejdsmarkedet.

I 1986 gennemførtes en spredningspolitik, der senere er blevet justeret. De flygtninge, der ankommer til et lokalområde med bedre beskæftigelsesmuligheder eller lavere ledighed, har markant højere beskæftigelse fire år senere. Flygtninge opnår ligeledes hurtigere et job, hvis de ankommer til områder med flere af deres landsmænd, fordi det giver et øget netværk og informationer om lokale jobmu-

ligheder. I forhold til integrationen på arbejdsmarkedet ser det altså ud til, at en spredningspolitik modarbejder intentionen om at få flere flygtninge i arbejde.

Jobtræning i virksomhedspraktikker eller placering på en arbejdsplads med løntilskud hjælper flere flygtninge i arbejde. Det er dog usikkert, hvor varige effekterne er. Samtidig medfører deltagelse i jobtræning, at flygtningene reducerer deres deltagelse i danskundervisningen, hvilket på længere sigt kan have en negativ effekt på beskæftigelsen og motivationen til at få en kompetencegivende uddannelse.

Lavere overførselsindkomster øger på kort sigt flygtninges beskæftigelse, men har en række utilsigtede effekter i form af fx en højere kriminalitet. Og på længere sigt forsvinder beskæftigelseseffekten for den enkelte flygtning.

En strammere adgang til permanent ophold i Danmark viser sig at sænke flygtninges beskæftigelse, hvilket forskerne tolker som resultat af en demotiverende faktor ved de skærpede adgangskrav.

Ventetiden i asylsystemet forsinker flygtninges indtog på arbejdsmarkedet, idet flygtninge i den undersøgte periode frem til en lovændring i 2016 som en grundregel var afskåret fra at søge almindeligt lønnet arbejde, mens de ventede på asyl. Men tages der højde for denne forsinkelseffekt, viser analysen gengivet i *kapitel 8* ikke tegn på, at ventetiden skader den senere tilknytning til arbejdsmarkedet. Derimod viser undersøgelsen, at der er flere nydiagnosticerede blandt flygtninge, der venter mere end ét år på deres asylafgørelse, end blandt flygtninge med højst et halvt års ventetid.

Det fremgår endvidere, at ventetiden ligesom antallet af flygtninge har varieret betydeligt siden årtusindskiftet. I 2014 og 2015, hvor der kom et stort antal syriske flygtninge, var den gennemsnitlige ventetid på en afgørelse 4,2 måneder. I 2018 og 2019, hvor der kun kom få flygtninge, var ventetiden oppe på 19,1 måneder. Forskellen forklares i vid udstrækning af flygtningenes baggrund. Syrerne havde et åbenlyst beskyttelsesbehov, mens senere ankomne grupper krævede en længere sagsbehandling.

Indvandringen siden 1980'erne har ført til, at der er kommet en stor gruppe af borgere med en relativt lav indkomst, fremgår det

af *kapitel 9*, hvor vi er ovre i bogens del IV med analyser af de nye borgeres levevilkår.

Den lave indkomst hænger for det første sammen med, at mange indvandrere mangler kompetencer, som kan give dem en tilstrækkelig høj produktivitet til at komme ind på arbejdsmarkedet. Det hjemlige arbejdsmarked er således karakteriseret ved høje overenskomstfastsatte minimumslønninger, der overstiger indtjeningsvejen hos mange ikke-vestlige indvandrere. For det andet er de sociale ydelser sat ned i forhold til det, der gælder for danskere. For det tredje er en del indvandrere her kun i kort tid og når derfor ikke at opbygge jobrelevante netværk.

Ikke-vestlige indvandreres disponible indkomst er steget med næsten 50 procent mellem 1987 og 2020. Fokuseres der på gruppens gennemsnitlige lønindkomster, er de steget med 105 procent, hvilket først og fremmest afspejler, at relativt flere er kommet i beskæftigelse. Denne stigning i beskæftigelsen kompenserer så for det faldende niveau for overførselsindkomster.

Kapitlet viser, at der er store forskelle på børns forbrugsmuligheder afhængigt af deres etniske baggrund. Forbrugsmulighederne er i dag mere end dobbelt så høje for danske børn som for børn med ikke-vestlig baggrund, og forskellen mellem de to grupper er taget til siden slutningen af 1980'erne.

De tyrkiske indvandrere var blandt dem, der først indvandrede til Danmark, og gruppen af tyrkiske indvandrere var indtil 2017 den største ikke-vestlige indvandrergruppe herhjemme. Der er derfor gode grunde til som i *kapitel 10* at analysere, hvordan tyrkiske indvandreres disponible indkomst, og dermed deres levevilkår, har udviklet sig over tid. Kapitlet breder analysen ud, idet der gennemføres en sammenligning med tyrkiske indvandreres indkomster i Tyskland. I undersøgelsen anvendes andelen i relativ fattigdom i de forskellige populationer i perioden fra 1980 til 2013 som udtryk for, hvordan integrationen er gået.

Andelen af tyrkere i relativ fattigdom i Danmark var stigende fra midt i 1980'erne til midt i 1990'erne for derefter at ligge relativt stabilt på et højt niveau. I Tyskland var andelen af relativt fattige tyrkere allerede høj i 1980'erne. Ved udgangen af perioden var

andelen af fattige tyrkere næsten ens i Danmark og Tyskland, hvor ca. hver tredje tyrkiske indvandrere var relativt fattig.

Relativ fattigdom er især udbredt blandt børnefamilier, hvor den eller de voksne i familien står udenfor arbejdsmarkedet. Udtalt fattigdom findes også i den relativt lille gruppe af indvandrede tyrkere i pensionsalderen.

Med *kapitel 11* er vi ovre i del V af bogen, der analyserer indvandrernes uddannelsesbaggrund og afkastet af uddannelse. Da der ikke har været en systematisk indsamling af viden om indvandreteres medbragte uddannelse siden 2004, gennemførte ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed i samarbejde med Danmarks Statistik en undersøgelse af status for indvandrernes uddannelse i 2016.

Formålet var at give et samlet billede af indvandrernes formelle uddannelse, både erhvervet i Danmark og medbragt fra udlandet. Undersøgelsen afdækkede store forskelle mellem de forskellige indvandrergrupper. Indvandrere fra vestlige lande er veluddannede, ja, faktisk bedre uddannede end danskerne. Flygtninge er derimod den dårligst uddannede gruppe. Lidt mere end hver anden flygtning har kun grundskole som højest fuldførte uddannelse, og kun 5 procent har en lang videregående uddannelse.

Et højere uddannelsesniveau forbedrer udsigten til at være i beskæftigelse, men denne sammenhæng er mindre udtalt for ikke-vestlige indvandrere end for danskere. Tilsvarende er en længere uddannelse forbundet med en højere løn, men heller ikke denne sammenhæng gælder i helt så høj grad for ikke-vestlige indvandrere som for danskere, og især ikke, hvis uddannelsen er medbragt.

Uanset om indvandrerens kommer for at arbejde, er familiesammenført eller flygtning, kan det være svært at finde et job, der svarer til indvandrerens uddannelsesbaggrund, fremgår det af *kapitel 12*. I en analyse fra 2020 har forskningsenheden undersøgt omfanget af dette fænomen, her betegnet som overuddannelse i forhold til jobfunktionen. Overuddannelse optræder, når personer har en uddannelse på et niveau over det, flertallet i jobbet er i besiddelse af.

Østeuropæere er oftest dem, der er beskæftiget på et niveau under, hvad deres uddannelse ellers burde tilsige. Andelen af overuddannede er ikke mindre end 61 procent blandt indvandrere fra de

lande, som er blevet medlem af Den Europæiske Union siden 2004. Samlet set er 54 procent af de beskæftigede indvandrere, der har fået opholdstilladelse for at arbejde, overuddannede i forhold til deres jobfunktion. Når det gælder indvandrere fra de „gamle“ EU-lande og fra nordiske lande, er andelen af overuddannede lavere, henholdsvis 43 og 38 procent. Overfor disse niveauer arbejder knap hver fjerde dansker i et job, han eller hun ud fra formelle kriterier er overuddannet til.

Der er flere forklaringer på, at relativt flere indvandrere er overuddannede: problemer med at få anerkendt en medbragt uddannelse, svage dansk kundskaber og manglende netværk. Med til problematikken hører, at de overuddannede indvandrere opnår en lavere løn end overuddannede danskere, og at overuddannelse følger mange indvandrere gennem livet.

I dag er integrationsindsatsen rettet mod at få voksne indvandrere hurtigt ud på arbejdsmarkedet efter deres ankomst. I en analyse gengivet i *kapitel 13* undersøges alternativt, hvordan det går de flygtninge og familiesammenførte fra ikke-vestlige lande, der følger en anden strategi ved at uddanne sig i Danmark.

Efter at uddannelsen er gennemført, opnår de uddannede en højere beskæftigelse. Når beskæftigelsesforskellene lægges sammen over år, går der fire år for kvindelige flygtninge, før de positive forskelle opvejer de negative under uddannelsen. For kvinder, der er familiesammenførte til andre end flygtninge, og for mandlige flygtninge opvejer de positive forskelle kun knap de negative set over 15 år efter uddannelsesstart. For mænd, der er familiesammenførte til andre end flygtninge, kan der ikke påvises en positiv effekt.

Ni ud af ti flygtninge, som kom til Danmark i perioden fra 2004 til 2015, deltog i danskundervisning. Det skete som del af det treårige introduktionsprogram for flygtninge og indvandrere, som blev indført i 1999 og først blev ændret ved den tidlige joborienterede integrationsindsats i 2016. En undersøgelse fra enheden gengivet i *kapitel 14*, viser, at der på trods af flygtninges høje deltagelse i danskundervisning frem til 2016 var en negativ sammenhæng mellem beskæftigelse og deltagelse i danskundervisning.

Når mulighederne for at komme i beskæftigelse er gode på det

lokale arbejdsmarked, falder chancen således for, at flygtninge gennemfører et danskursus. Det samme gælder, hvis beskæftigelsen i etniske netværk i flygtningens boligområde er høj. Der er dermed tale om en negativ effekt af beskæftigelse på sprogtilegnelsen via danskurser. Analysen viste samtidig betydelige geografiske variationer i, hvor stor en andel af flygtninge på danskursus der så også gennemførte det. Der var ligeledes markante variationer i gennemførelsesprocenten afhængigt af flygtningenes oprindelsesland.

Aldringen af det danske samfund fortsætter, forstærket af, at fertiliteten efter alt at dømme ser ud til at falde fra det i forvejen lave niveau. Det peger på behovet for en fortsat indvandring fra Østeuropa og en fortsat forbedret integration af de ikke-vestlige indvandrere i Danmark, hvilket er baggrunden for bogens del VI. I *kapitel 15* undersøges på baggrund af specialkørsler i DREAM-modellen, hvilke konsekvenser vi realistisk kan forvente os i fremtiden, hvis arbejdsindvandringen til Danmark får et helt andet omfang i de kommende år, end det har været tilfældet i de senere år. Det virker mest oplagt, at denne indvandring vil aftage som følge af de demografiske ændringer i Østeuropa. Men det kan på den anden side ikke udelukkes, at den kan forøges, hvis der i højere grad åbnes for indvandring fra lande som fx Indien.

Analysen viser, at en fortsat arbejdsindvandring har en stor betydning for udviklingen i den overordnede vækst og beskæftigelse. Det fremgår også, at beskæftigelsen i den private sektor er lidt mere følsom overfor udviklingen i arbejdsindvandring end beskæftigelsen i den offentlige sektor. En fastholdt eller større arbejdsindvandring vil også bidrage til danske borgeres velstand målt ved BNP pr. indbygger, ligesom det vil bidrage til finansieringen af velfærdsstaten.

Det viser sig dog også, at både bidraget til velstand og til finansieringen af velfærdsstaten er ret lille. Dvs. arbejdsindvandringens omfang har ikke en stor betydning for danskernes velstand og muligheder for at finansiere velfærdsstaten. Det skyldes grundlæggende, at langt den største del af den indkomst, som arbejdsindvandring skaber, går til indvandrerne selv. De betaler naturligvis skatter i Danmark, som bidrager til finansiering af velfærdsstaten, men arbejdsindvandrerne og deres familier udnytter også de servicetilbud

indenfor børnepasning, skoler, uddannelse og sundhed, som velfærdsstaten stiller til rådighed.

I kapitlet ses der også på konsekvenserne af en forbedret integration af de indvandrere, der er i Danmark. Konkret undersøges konsekvenserne af fuld integration, hvor indvandrere kommer op og deltager på arbejdsmarkedet i samme omfang som danskere. En sådan ændring vil have en ret stor effekt på danskernes velstand, og det vil give et ret stort bidrag til finansieringen af velfærdsstaten.

I bogens del VII analyseres aspekter af indvandreres og efterkommeres kriminalitet med henblik på deres deltagelse på arbejdsmarkedet. Forestillingen er, at en plettet straffeattest gør det sværere at få fodfæste på arbejdsmarkedet.

Ikke-vestlige efterkommere havde i 2011 en sandsynlighed, der var tre gange så høj som i en jævnaldrende gruppe af danskere for at have modtaget en dom, fremgår det af *kapitel 16*. Analysen omfatter kun mænd, da kvinder uanset etnicitet har en lav kriminalitet. Korrigeres for, at ikke-vestlige efterkommere havde en svagere social stilling i samfundet, faldt denne overrepræsentation imidlertid markant. Når der i en gruppe af personer med dansk baggrund i 2011 var ti, der havde fået en dom for kriminalitet, var der i en sammenlignelig gruppe efterkommere 18.

Begge tilgange har deres værdi. De korrigerede tal afdækker, hvad der betinger en stor del af den i rå form markante overrepræsentation. Disse tal viser noget om, hvor man kan sætte præventivt ind, hvis man vil nedbringe kriminaliteten i gruppen. Modsat dokumenterer de ikke-korrigerede tal, hvordan indvandringen påvirker udviklingen i kriminalitet i Danmark.

Betragter vi derefter perioden fra 1993 til 2019, har både danskere og efterkommere en faldende kriminalitet. Efterkommernes overrepræsentation er imidlertid fastholdt og stigende efter 2006 selv efter de mest omfattende korrektioner for sociale forhold. Da en plettet straffeattest som nævnt udgør en forhindring for en ansættelse, peger den faldende kriminalitet imidlertid på, at denne barriere har mindre betydning for gruppens udsigter på arbejdsmarkedet.

Kapitel 17 viser betydelige forskelle i børns risiko for at opleve fars fængsling afhængigt af barnets etniske baggrund. Generelt har børn af ikke-vestlige indvandrere en godt dobbelt så høj risiko for

at opleve, at deres far fængsles, set i forhold til danske børn: 8,5 procent mod 3,7 procent. Der er dog betydelige forskelle mellem de forskellige grupper afhængigt af oprindelseslandet, hvor de somaliske efterkommere skiller sig ud med en risiko på knap 19 procent for, at faren fængsles i løbet af barnets opvækst.

For alle indvandrergrupper – bortset fra den somaliske – kan forskellen i forhold til de danske børn forklares af sociale forskelle, hvor især farens tilknytning til arbejdsmarkedet har en afgørende betydning.

Det er en almindelig antagelse i forskningen, at ægteskab har en profylaktisk virkning på unge mænds kriminalitet. Det var derfor en nærliggende forestilling, at 24-årsreglen fra 2002, der begrænsede muligheden for familiesammenføring med ægtefæller under 24 år, ville betyde en øget kriminalitet blandt unge mænd med ikke-vestlig baggrund. *Kapitel 18* viser imidlertid, at dette ikke kunne bekræftes. Ægteskabsfrekvensen blandt unge ikke-vestlige mænd gik ned, men kriminaliteten i gruppen af unge ikke-vestlige mænd var den samme før og efter 2002.

Boligplaceringen af flygtninge på tværs af kommuner ledte til store forskelle i de miljøer, flygtningenes børn voksede op i. *Kapitel 19* omtaler en undersøgelse, der analyserer, hvad det betyder for flygtningedrenge at vokse op i en kommune med en høj bandekriminalitet.

Analysen viser markante negative effekter indenfor de undersøgte former for kriminalitet, bortset fra berigelseskriminalitet, hvor der ikke kunne konstateres en statistisk sikker effekt. Påvirkningen fra en højere bandekriminalitet i en kommune overlejrer andre negative effekter fra fx en lav beskæftigelsesfrekvens eller et lavt uddannelsesniveau. Ikke nok med det: En højere gruppekriminalitet i en kommune peger også på en mere varig negativ virkning på drengenes senere deltagelse på arbejdsmarkedet.

20.3 Overblik

Indvandringen til Danmark ændrede karakter omkring årtusindskiftet, hvor en række stramninger i adgangskriterierne førte til en reduceret indvandring af familiesammenførte og asylansøgere fra

ikke-vestlige lande, mens indvandringen af arbejdskraft steg fremmet af optagelsen af en række østeuropæiske lande i EU.

Pr. 1. januar 2023 udgjorde indvandrere og efterkommere 15 procent af befolkningen. Indvandrerne andel lå på 12 procent af den samlede befolkning, og af dem havde 58 procent på trods af omlægningen af indvandringspolitikken en ikke-vestlig baggrund. I de kommende år forventes antallet af indvandrere og efterkommere at vokse kraftigere end antallet af personer med dansk oprindelse. I en situation med en aldrende befolkning og mangel på arbejdskraft kan fortsat indvandring af kvalificeret arbejdskraft og bedre integration af de allerede indvandrede da også være af stor betydning for arbejdsmarkedet. Bogen undersøger derfor som et af dens to centrale spørgsmål, hvilken betydning et ændret omfang i arbejdsindvandringen vil have for Danmark. Det andet centrale spørgsmål er, hvad konsekvenserne vil være af en forbedret integration af de indvandrere, der allerede er i Danmark.

Bogen peger på, at indvandringen fra Øst- mod Vesteuropa højst sandsynlig vil tage af i de kommende år. Der sker en vis udjævning af levevilkårene mellem Øst- og Vesteuropa. Mere afgørende er dog den demografiske udvikling, idet fertiliteten i Østeuropa ligger på niveau med eller under fertiliteten i Vesteuropa. De østeuropæiske befolkninger vil opleve samme aldringsproces som i Vesteuropa, og andelen af unge, der traditionelt er de mest mobile i en befolkning, vil aftage.

Dette perspektiv understreger i en hjemlig sammenhæng betydningen af en øget integration af de ikke-vestlige indvandrere. Forfatterne peger her på en række udviklingstræk, der viser en forbedret integration med betydning for arbejdsmarkedet. Til disse tendenser hører et uddannelsesløft, faldende kriminalitet, en aftagende rumlig adskillelse fra den øvrige befolkning, ændrede ægteskabsmønstre samt ikke mindst i de senere år en realisering af en øget beskæftigelse.

Den store udfordring bliver at fastholde fremgangen i beskæftigelse under en eventuelt kommende mere vedvarende lavkonjunktur.

Indeks

- Anden Verdenskrig 30, 32, 73, 79, 213
arbejdsløshed 16, 30, 213
arbejdsstyrke 18, 23, 28-30, 214
asylland 36
asylsystemet 92-93, 96-98, 100, 219
- bandekriminalitet 68, 205-207, 209, 225
befolkningsstilvækst 21, 24-25, 28
borgerkrig 73, 76, 199, 234
bosætning 15, 68-69, 95, 140, 216, 217, 218
bosættelseskommune 92
børnedødelighed 24
- Dansk Flygtningehjælp 205
danskprøve 87, 147
danskundervisning 83-84, 148-154, 222
depression 98, 100
destinationsland 161-162
DISCO-koder 134
DREAM-modellen 170, 177, 180, 223
- EF 33-34, 36, 44, 214
EU-udvidelse 19
- familiemønster 55
fattigdom 24-25, 114-116, 118, 121, 220-221
fertilitet 16-17, 19-20, 27, 28, 30, 34, 43, 61-63, 164-165, 213
flygtningebørn 80, 89-90
flygtningedreng 205-207, 209, 225
flygtningepolitik 36
flygtningeproblem 20
flygtningestrømme 11, 73
forbrugsmuligheder 106, 109, 111, 113, 220, 237
forsørgerbyrde 28-29, 173-175
fødselsrate 16
- gruppekriminalitet 205-207, 209, 225
gæstearbejdere 16, 30, 32, 34, 213, 215
- helbredsproblemer 27, 93
helbredsundersøgelser 86
hjemsendelse 36
holdbarhedsindikator 175
homoseksuelle 36
- illegale indvandrere 43-44
incitament 19, 39, 84
indkomstoverførsler 37, 64
integrationsproblemer 43-44, 215
integrationsprogram 80, 83, 218
integrationsreformen 83
integrationsydelse 39
isolationsindeks 65
- jerntæppet 214
jobfunktion 134-135, 139, 140, 222
jobkoder 134
jobtræning 7, 80, 83-84, 90, 219
- kontanthjælp 38
konventionsflygtninge 36
kortuddannede 135-139

- krigsmodstandere 36
kriminalitet 15, 64, 86, 91, 183-185,
187, 190-192, 194-195, 198, 201,
203-207, 209, 219, 224, 225, 226
kvalifikationsløft 48
- levetilstand 15, 21, 31, 45, 121,
214-215, 220, 230
livskvalitet 162
lønpres 46
løntilskud 83, 90, 219
- MENAPT-lande 20
Maastricht-traktaten 34
- netværk 23, 49, 81, 90, 136, 140,
148-149, 154, 204, 218, 220,
222-223, 231
- opholdsgrundlag 30, 42-43, 75, 130,
137-139, 141-142, 145, 158-161,
164-167, 190
opholdstid 37, 95, 139, 142
opholdstilladelse 34, 38, 40, 76-77,
86-87, 89, 94, 97, 100, 135, 138,
140, 222
opvækstvilkår 109
overførselsindkomster 27, 84-85, 90,
106, 111, 113, 219, 220
overuddannelse 134, 136, 140, 221
- pasunion 33
psykose 100
PTSD-diagnose 98
- relativ fattigdom 114-116, 118, 121,
220
replacement migration 27, 29
returvandring 21
- segregering 64-69, 205, 217
skizofreni 98, 100
spredningspolitik 67, 81, 90, 205,
218-219
sprogkunderskaber 80
STAR 125
starthjælp 85
statsløse 36, 76, 152
strukturmodel 158, 164
studieprøve 146-147
- tilknytningskrav 38-39, 55, 61, 63,
216-217
turisme 25
tvangsægteskaber 38, 201
- uddannelsesniveau 58, 125, 129,
133-134, 136, 140, 145-146, 184,
192, 207, 209, 221, 225
uddannelsesstart 142-144, 147, 222
udlændingelov 36, 44, 74, 76, 79,
215, 218
ulighed 105, 108, 111, 118-119, 236
ungdomskriminalitet 205, 207
UNHCR 73-74, 239
urbanisering 26
- vandringssystemer 15
virksomhedspraktik 83
- ægteskabsfrekvens 56, 63, 203-204

To databanker i ROCKWOOL Fonden til brug ved selvstændige analyser af etnisk betinget social ulighed og europæiske migrationer

Blandt de mange relevante temaer i forbindelse med indvandring og integration kan to centrale aspekter belyses via brug af to databanker i ROCKWOOL Fonden.

Det drejer sig dels om social ulighed og velstand hos majoritetsbefolkning og indvandrere i Danmark, dels om europæiske migrationer opgjort i antal individer, der migrerer, og bestanden af indvandrere.

Temaet velstand og ulighed kan analyseres via data fra onlineværktøjet velstand og ulighed. Værktøjet er tilgængeligt på www.velstandogulighed.dk. Blandt de mange baggrundsvariable er netop etnisk baggrund, og der kan analyseres med kommunerne som den mindste geografiske enhed. Eksempler på analysemuligheder under en etnisk vinkel er gengivet i kapitel 8 i Skaksen m.fl. (red.) 2023.

De europæiske migrationer følges i en databank i ROCKWOOL Fondens forskningsafdeling i Berlin. På adressen RFBerlin.Com/Global-Migration-information-HUB/ kan indhentes migrationsoplysninger for de europæiske lande samt information om pågående migrationsforskning.

Begge databaser er opbygget, så de er lette at anvende, ligesom brugeren frit kan designe sine analyser, og databankerne ajourføres løbende. De er desuden frit tilgængelige.

Bøger fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed om indvandring og integration 1999-2022

- D. Coleman og E. Wadensjö med bidrag af B. Jensen og S. Pedersen. **1999.** *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- D. Coleman and E. Wadensjö with contributions by B. Jensen and S. Pedersen. **1999.** *Immigration to Denmark. International and National Perspectives.* Aarhus: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Aarhus Universitetsforlag.
- B. Jensen. **2000.** *De fremmede i dansk avisdebat fra 1870'erne til 1990'erne.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- G.V. Mogensen og P.C. Mathiessen. **2000.** *Mislykket integration? Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- G.V. Mogensen og P.C. Mathiessen. **2000.** *Integration i Danmark omkring årtusindskiftet. Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet.* Aarhus: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Aarhus Universitetsforlag.
- B. Jensen. **2002.** *Hvordan har indvandrerne det? Indvandrerens levevilkår og integration på det danske arbejdsmarked.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- E. Wadensjö og Helene Orrje. **2002.** *Immigration and the Public Sector in Denmark.* Aarhus: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Aarhus Universitetsforlag.
- H.J. Nielsen. **2004.** *Er danskerne fremmedfjendske? Udlandets syn på debatten om indvandrere 2000-2002.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- T. Tranæs og K.F. Zimmermann. **2004.** *Migrants, Work and the Welfare State.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- K.F. Zimmermann og H. Hinte. **2004.** *Zuwanderung und Arbeitsmarkt. Deutschland und Dänemark in Vergleich.* Berlin-Hamburg: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Springer.
- B. Jensen. **2005.** med introduktion af T. Tranæs. *Indvandringen til Europa. Velfærdsstat og integration.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- A.P. Damm, M.L. Schultz-Nielsen og T. Tranæs. **2006.** *En befolkning deler sig op?* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.

- P. Allerup. **2007.** *PISA 2000's læseskala.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- N. Egelund og T. Tranæs. **2008.** *PISA Etnisk 2005.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- T. Tranæs (red.). **2008.** *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- N. Malchow-Møller, J.R. Munch og J.R. Skaksen. **2009.** *Det danske arbejdsmarked og EU-udvidelsen mod øst.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Matthiessen, P.C. **2009.** *Immigration to Denmark. An Overview of the Research Carried Out from 1999 to 2006 by the ROCKWOOL Foundation Research Unit.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- C. Dustmann, T. Frattini og A. Rosso. **2012.** *Emigration from Poland and the wages for those who stay behind.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Odense Universitetsforlag.
- J. Bonke og M.L. Schultz-Nielsen. **2013.** *Integration blandt ikke-vestlige indvandrere. Arbejde, familie, netværk og forbrug.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Odense Universitetsforlag.
- B.R. Larsen. **2013.** *Tid og forbrug i etniske familier.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Odense Universitetsforlag.
- T. Tranæs og B. Jensen. **2014.** *Den illegale indvandring til Europa – og til Danmark. Årsager, omfang og betydning.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- M.L. Schultz-Nielsen. **2016.** *Arbejdsmarkedstilknytningen for flygtninge og indvandrere – ankomsten til Danmark i perioden fra 1997 til 2011.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Odense Universitetsforlag.
- J.R. Skaksen og B. Jensen med bidrag af M.L. Schultz-Nielsen. **2016.** *Hvad ved vi om indvandring og integration? Indvandringen til Danmark og forløbet af integrationen fra 1960'erne til i dag.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- A.P. Damm, A. Hassani, T. Tranæs og M.L. Schultz-Nielsen med bidrag af V. Jakobsen. **2022.** *Bosætningen i Danmark i et 35-årigt perspektiv.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Odense Universitetsforlag.
- J.R. Skaksen og B. Jensen. **2024.** *Hvad vi ved om indvandring og integration. Forløbet fra 1980'erne til i dag.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Desuden udgør indvandring og integration et centralt tema blandt andre temaer i disse bøger:

- B. Jensen, D. Tamm og T. Tranæs. **2015.** *Forbrydelse, straf og afsoning i Danmark.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- G. Brochmann, B. Jensen, B.W. Nielsen og J.R. Skaksen. **2020.** *Velfærdsstat og befolkning i Skandinavien. Træk af udviklingen siden 1960'erne.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- G. Brochmann, B. Jensen, B.W. Nielsen og J.R. Skaksen. **2022.** *Velfærdsstat og befolkning i Danmark, Storbritannien og Tyskland.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- G. Brochmann, B. Jensen, B.W. Nielsen og J.R. Skaksen. **2022.** *Welfare State and population in Denmark, Germany and the UK. Aspects of the Development since the 1960s.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- L.H. Andersen og B. Jensen. **2023.** *Hvad vi ved om de dømte og deres kriminalitet.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.

For en oversigt over forskningsnotater og nyhedsbreve om indvandring og integration fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, se: ROCKWOOLFonden.dk, udgivelser

Litteratur

- Andersen, J.G. 2008. *Holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere, danskere og deres forældre*. Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, L.H. og T. Tranæs. 2015. Er ikke-vestlige indvandrere og efterkommere mere kriminelle end danskere? Kapitel 6 i B. Jensen, D. Tamm og T. Tranæs. 2015. *Forbrydelse, straf og afsoning i Danmark*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Andersen, L.H., S.H. Andersen og P.E. Skov. 2021. *Restricting Arranged Marriage Opportunities for Danish Minority Youth: Implications for Criminal Convictions*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Andersen, L.H. og B. Jensen. 2023. *Hvad vi ved om de dømte og deres kriminalitet*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Andersen, S. og J. Felbo-Kolding. 2013. *Danske virksomheders brug af østeuropæisk arbejdskraft*. København: FAOS.
- Andersen, S.H., B. Jensen, B.W. Nielsen og J.R. Skaksen. 2020. *Hvad vi ved om børn og deres opvækstvilkår*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Andersen, S.H. og F. Olsen. 2023. *Rekord: Beskæftigelsen blandt ikke-vestlige indvandrere runder 180.000*. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- Andersen, T.M. og J.R. Skaksen (red.). 2022. *Et aldrende Danmark*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Anker, A.S.T., L.H. Andersen og C. Wildeman. 2020. Estimating and Explaining Ethnic Disparities in the Cumulative Risk of Paternal Incarceration in Denmark. *Demographic Research* Vo. 43 article 22.
- Arendt, J.N. 2018. *Sammenhængen mellem beskæftigelse og uddannelse for ikke-vestlige flygtninge og familiesammenførte*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Arendt, J.N. 2020. Labor Market Effects of a Work-first Policy for Refugees. *Journal of Population Economics* 35 oktober 2020.
- Arendt, J.N. 2023a. *College Access and Immigrant Integration*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

- Arendt, J.N. 2023b. Konjunkturer spiller en afgørende rolle for ukraineres beskæftigelse. *Indlæg*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Arendt, J.N., C. Dustmann og H. Ku. 2022. *Refugee Migration and the Labor Market: Lessons from 40 Years of Post-arrival Policies in Denmark*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Arendt, J.N. og M.L. Schultz-Nielsen. 2023. Udenlandsk arbejdskraft øger også den permanente indvandring og behovet for integrationsindsatser. *Indlæg*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Azlor, L., A. Damm og M.L. Schultz-Nielsen. 2018. *Local Labour Demand and Immigrant Employment*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Beevor, A. 2022. *Rusland. Revolution og borgerkrig 1917-1921*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Bentolila, S., J.J. Dolado og J.F. Jimeno. 2008. Does Immigration affect the Phillips curve? Some evidence from Spain. *European Economic Review*, 52, 1398-1423.
- Bonke, J. og M.L. Schultz-Nielsen. 2013. *Integration blandt ikke-vestlige indvandrede. Arbejde, familie, netværk og forbrug*. Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- Borjas, G.J. 2014. *Immigration Economics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Brochmann, G., B. Jensen, B.W. Nielsen og J.R. Skaksen. 2020. *Velfærdsstat og befolkning i Skandinavien. Træk af udviklingen siden 1960'erne*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Brochmann, G., B. Jensen, B.W. Nielsen og J.R. Skaksen. 2022. *Velfærdsstat og befolkning i Danmark, Storbritannien og Tyskland*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Caner, A. og P.J. Pedersen. 2019a. *Does Poverty among Immigrants Adapt to Country of Residence?* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Caner, A. og P.J. Pedersen. 2019b. *Income distribution among Turkish Immigrant in Germany and Denmark*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Card, D. og G. Peri. 2016. Immigration Economics by George J. Borjas: A Review Essay. *Journal of Economic Literature*, 54 1333-1349.
- Coleman, D. 1999. International indvandring til Europa på tærsklen til år 2000. Kapitel 2 i D. Coleman og E. Wadensjö 1999. *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.

- Coleman, D. 2002. Replacement Migration, or why Everyone is going to have to live in Korea: a Fable for our Times from the United Nations. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 357(1420): 583-598.
- Coleman, D. og E. Wadensjö med bidrag af B. Jensen og S. Pedersen. 1999. *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- Craveiro, D., I.T. de Oliveira, M.S. Gomes, J. Malheiros, M.J.G. Moreira og J. Peixoto. 2019. Back to Replacement Migration: A new European Perspective Applying the Prospective-age Concept. *Demographic Research* Vo. 40.
- Cuzulan, B., M.L. Schultz-Nielsen og P. Fallesen. 2023. *The Demographic and Socioeconomic Consequences of Restricting Acces to Marriage for Young Migrant Women in Denmark*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Damm, A.P., M.L. Schultz-Nielsen og T. Tranæs. 2006. *En befolkning deler sig op?* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Damm, A.P., A. Hassani, T.S.H. Jensen, M. Schindler og M.L. Schultz-Nielsen. 2021a. *Refugees' Settlement Pattern, Educational Background and Formal Danish Language Acquisition*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Damm, A.P., A. Hassani, T.S.H. Jensen og M.L. Schultz-Nielsen. 2021b. *Co-Ethnic Neighbors and Investment in Host-country Language Acquisition*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Damm, A.P., A. Hassani, T. Tranæs og M.L. Schultz-Nielsen med bidrag af V. Jakobsen. 2022. *Bosætningen i Danmark i et 35-årigt perspektiv*. Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Odense Universitetsforlag.
- Danmarks Statistik. 2015. *Indvandrere i Danmark 2015*. København.
- Danmarks Statistik. 2016. *Statistisk tiårsoversigt 2016*. København.
- Danmarks Statistik. 2020. *Indvandrere i Danmark 2020*. København.
- Danmarks Statistik. 2022. *Indvandrere i Danmark 2022*. København.
- Danmarks Statistik. 2023. *Indvandrere i Danmark 2023*. København.
- Danmarks Statistik. 2024. Statistikbanken.
- DI. 2022. *Massiv affolkning truer store dele af Europa*. København.
- DI. 2023. *Rekordmange indvandrerkvinder i arbejde*. København.
- DREAM. 2022. DREAM modellens metodemæssige grundlag. <https://dreamgruppen.dk/dream/modellens-metodemaessige-grundlag/>.

- DREAM 2023. Betydningen af arbejdsindvandringen. Samfundsøkonomiske konsekvenser ved ændret indvandring begrundet i arbejde. Baggrundsnotat udarbejdet af M.F. Hansen, J.Z. Hansen og M. Andersen.
- Dustmann, C., T. Frattini og A. Rosso. 2012. *Emigration from Poland and the Wages for Those who stay behind*. Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- Dustmann, C. og T. Frattini. 2013. The Fiscal Effects of Immigration to the UK. *Discussion Paper Series No 22/13*. London: Centre for Research and Analysis of Migration.
- Dustmann, C. og T. Frattini. 2014. The Fiscal Effects of Immigration to the UK. *The Economic Journal*, 124, 593-643.
- Dustmann, C., R. Landersø og L.H. Andersen. 2023. Refugee Benefit Cuts. *American Economic Journal: Economic Policy* Spring 2023.
- Dustmann, C., M. Mertz og A. Okatenko. 2023. Neighbourhood Gangs, Crime Spillovers and Teenage Motherhood. *The Economic Journal* uread009.
- Egelund, N. og T. Tranæs (red.). 2008. *PISA Etnisk 2005*. Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- Foged, M. og G. Peri. 2016. Immigrants' Effect on Native Workers: New Analysis on Longitudinal Data. *American Economic Journal: Applied Economics* 8(2), 1-34.
- FRONTEX. 2022. *Risk Analysis for 2022/2023*. Warszawa: FRONTEX.
- Følner, B. og A. Brostrøm. 2021. *Kærlighed og karriere – uddannelses- og partnervalg blandt yngre indvandrere opvokset i Danmark*. København: Als Research.
- Hassan, S., C. Hvidtfeldt, L.H. Andersen og R.O. Udsen. 2023. Do Refugee Children Impair Performance of Native Children in the School? *European Sociological Review*, jcac059.
- Havrehed, H. 1987. *De tyske flygtninge i Danmark 1945-1949*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Hjorth-Trolle, A. og A. Holm. 2023. Hvordan måler man social ulighed? I Skaksen m.fl. 2023. *Velstand og ulighed. En analyse af niveauer og forskelle i indkomst, sundhed og uddannelse med afsæt i en ny database i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Hvidtfeldt, C., M.L. Schultz-Nielsen, E. Tekin og M. Fosgerau. 2018. An Estimate of the Effect of Waiting Time in the Danish Asylum System on Post-settlement Employment among Refugees: Separating the Pure Delay Effect from the Effects of the Conditions under which Refugees are Waiting. *Plos One*, 13(11).

- Hvidtfeldt, C., J.H. Petersen og M. Norredam. 2019. Prolonged Periodes of Waiting for an Asylum Decision and the Risk of Psychiatric Diagnoses: a 22-year Longitudal Cohort Study from Denmark. *International Journal of Epidemiology*, Volume 49, Issue 2.
- Hvidtfeldt, C., J.H. Petersen og M. Norredam. 2021. Waiting for Family Reunification and the Risk of Mental Disorders among Refugee Fathers: a 24-year Longitudinal Cohort Study from Denmark. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*.
- Jensen, B. 1999. 30 års avisdebat om „de fremmede“ i Danmark. Del II: debatten om asylansøgere. Kapitel 6 i Coleman og Wadensjö. 1999. *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- Jensen, B. 2000. *De fremmede i dansk avisdebat fra 1870'erne til 1990'erne*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- Jensen, B. 2002. *Hvordan har indvandrerne det? Indvandrernes levevilkår og integration på det danske arbejdsmarked*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- Jensen, B. med introduktion af T. Tranæs. 2005. *Indvandringen til Europa. Velfærdsstat og integration*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Jensen, B., D. Tamm og T. Tranæs. 2016. *Forbrydelse, straf og afsoning i Danmark*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Jensen, B. og J.R. Skaksen. 2023. Ulighed og lighed fra Den Franske Revolution til den skandinaviske velfærdsstat. Kapitel 2 i J.R. Skaksen, A. Hjorth-Trolle, J.F. Lotz og D.J. Vigild. 2023. *Velstand og ulighed. En analyse af niveauer og forskelle i indkomst, sundhed og uddannelse med afsæt i en ny database i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed*. København: Gyldendal og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Kjærø, M. 2023. de facto-flygtning i *Den Store Danske* på lex.dk. Hentet den 23. juli 2023 fra https://denstoredanske.lex.dk/de_facto-flygtning.
- Larsen, C. og J.R. Skaksen. 2019. *De illegale indvandrere i Danmark, 2008-2018*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Lutz, W., A. Goujon, K.C. Samir, M. Stonawski og N. Stilianakis (red.). 2018. *Demographic and Human Capital Scenarios for the 21st Century: 2018 Assessment for 201 Countries*. European Commission, Joint Research Center.
- Madsen, J.E. og J.R. Skaksen. 2020. udviklingen i børns forbrugsmuligheder siden midten af 1980'erne i S.H. Andersen, B. Jensen, B.W. Nielsen

- og J.R. Skaksen. 2020. *Hvad vi ved om børn og deres opvækstvilkår*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Malchow-Møller, N., J.R. Munch og J.R. Skaksen. 2009. *Det danske arbejdsmarked og EU-udvidelsen mod øst*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Malchow-Møller, N., J.R. Munch og J.R. Skaksen. 2017. Do Foreign Experts Increase the Productivity of Domestic Firms. *Scandinavian Journal of Economics*, 121, 517-546.
- Matthiessen, P.C. 2012. *Befolkning og samfund*. København: Handelshøjskolen Forlag.
- McLeman, R.A. 2014. *Climate and Human Migration. Past Experiences, Future Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Melchior, M. 1990. *Flygtninge i Danmark*. København: SFI.
- Mogensen, G.V. og P.C. Matthiessen. 1999. *Mislykket integration? Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet med kommentarer og vurderinger af Marianne Jelved*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum Forlag.
- Mogensen, G.M og P.C. Matthiessen (red.). 2000. *Integration i Danmark omkring årtusindskiftet. Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet*. Aarhus: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Aarhus Universitetsforlag.
- Panagariya, A. 2006. Migration: who gains, who loses, *Brookings Trade Forum*, 2006.
- Pedersen, S. 1999. Vandringer til og fra Danmark i perioden 1960-1997. Kapitel 4 i D. Coleman og E. Wadensjö 1999. *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- Piguet, E., A. Pécoud og P. de Guchteneire (red). 2011. *Migration and Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pinker, S. 2011. *The Better Angels of our Nature. Why Violence has Declined*. London and New York: Penguin Books.
- Rasmussen, H.K. 2008. *Den danske stamme. En befolkningshistorie*. København: Politikens Forlag.
- Rasmussen, M.K. 2023. Borgerlig udlændingepolitik under Schlüter (1982-1991). *Historisk Tidsskrift* Bind 123, Hæfte 1.
- Samandari, N. og J.R. Skaksen. 2022. Hvordan klarer de ældre sig på arbejdsmarkedet?, *RFF Arbejdspapir* nr. 61.
- Schultz-Nielsen, M.L. 2016a. *Arbejdsmarkedstilknytning blandt indvandrere ankommet til Danmark i de senere år*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

- Schultz-Nielsen, M.L. 2016b. *Hvad bestemmer antallet af asylansøgere til Danmark og resten af Europa?* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Schultz-Nielsen, M.L. 2020. *Overeducation among Immigrants Depending on Residence Type.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Schultz-Nielsen, M.L. 2021. *Ægteskabs- og uddannelsesmonster blandt unge med indvandrerbaggrund – udviklingen i 25 år.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Schultz-Nielsen, M.L. og J.R. Skaksen med bidrag af J.K. Clausen og T.M. Glæsner. 2017. *Indvandreres uddannelse.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Skaksen, J.R. og B. Jensen. 2016. *Hvad ved vi om indvandring og integration? Indvandringen til Danmark og forløbet af integrationen fra 1960'erne til i dag.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Skaksen, J.R. (red.) 2018. *Afkast af uddannelse. Det samfundsmæssige og individuelle rationale.* Odense: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- Skaksen, J.R., A. Hjorth-Trolle, J.F. Lotz og D.J. Vigild med bidrag af A. Holm og B. Jensen. 2023. *Velstand og ulighed. En analyse af niveauer og forskelle i indkomst, sundhed og uddannelse med afsæt i en ny database i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Storesletten, K., 2000. Sustaining Fiscal Policy through Immigration. *Journal of Political Economy* 108, 300-323.
- Tranæs, T. 2014. Indvandring til Danmark: arbejdsmarkedets centrale rolle for indvandringspolitikken. *Samfundsökonomien* december 2014, nr. 4.
- Tranæs, T. og B. Jensen. 2014. *Den illegale indvandring til Europa – og til Danmark. Årsager, omfang og betydning.* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- UN. 2000. *Replacement migration: Is it a Solution to Declining and Ageing Populations?* New York: UN.
- UN. 2022. *World Population Prospects 2022. Summary of Results.* New York: UN.
- UN. 2023. *World Population Prospects 2023. Summary of Results.* New York: UN.
- UNHCR Danmark. 2021. *FNs Flygtningekonvention: 70 års livreddende beskyttelse af mennesker på flugt.* København: UNHCR Danmark.
- UNHCR. 2023. *Global Report 2022.* Geneve: UNHCR.

- Wadensjö, E. 1999. Ekonomiska effekter av invandring. Kapitel 7 i D. Coleman og E. Wadensjö. 1999. *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Spektrum.
- Wadensjö, E. og H. Orrje. 2002. *Immigration and the Public Sector in Denmark*. Aarhus: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Aarhus Universitetsforlag.
- World Inequality Lab. 2022. *World Inequality Report 2022*. Paris: Paris School of Economics.
- Østergaard, B. 2007. *Indvandrerne i Danmarks historie. Kultur- og religionsmøder*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Oversigt over bogens fotos

s. 17	Jacob Ehrbahn/Ritzau/Scanpix	s. 116	R. Ian Lloyd/Ritzau/Scanpix
s. 22	Jens Dresling/Ritzau/Scanpix	s. 120	R. Ian Lloyd/Ritzau/Scanpix
s. 33	Jacob Maarbjerg/Ritzau/Scanpix	s. 126	Christian Lindgren/Ritzau/Scanpix
s. 47	Christian Lindgren/Ritzau/Scanpix	s. 130	Christian Lindgren/Ritzau/Scanpix
s. 50	Jens Dresling/Ritzau/Scanpix	s. 137	Bax Lindhardt/Ritzau/Scanpix
s. 59	Søren E. Alwan/Ritzau/Scanpix	s. 144	Michael Bothager/Ritzau/Scanpix
s. 62	Bax Lindhardt/Ritzau/Scanpix	s. 159	Peter Mark/Ritzau/Scanpix
s. 68	Christian Ringbæk/Ritzau/Scanpix	s. 179	Finn Frandsen/Ritzau/Scanpix
s. 78	Stig Stasig, The Stasig Archives	s. 186	Kåre Viemose/Ritzau/Scanpix
s. 82	Claus Fisker/Ritzau/Scanpix	s. 189	Meyer Kenneth/Ritzau/Scanpix
s. 94	Claus Fisker/Ritzau/Scanpix	s. 190	Anders Brohus/Ritzau/Scanpix
s. 99	Søren Breiting/Ritzau/Scanpix	s. 199	Henning Bagger/Ritzau/Scanpix
s. 109	Morten Juhl/Ritzau/Scanpix	s. 202	Stig Stasig, The Stasig Archives
s. 112	Søren Breiting/Ritzau/Scanpix	s. 208	Jens Christian Top/Ritzau/Scanpix

Indvandringen til Danmark har ændret det politiske landskab, siden den for alvor tog fart i 1980'erne, og indvandringen og integrationen af de nye borgere står stadig højt på den politiske dagsorden. Bogen følger nu indvandringen og integrationsbestrebelseerne siden 1980.

Fremstillingen bygger i en let tilgængelig form på den forskning, der har fundet sted i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed gennem de seneste syv-otte år. Disse analyser suppleres undervejs med data fra andre forskeres arbejde samt data fra Danmarks Statistik.

Værket indledes med en omtale af den bredere baggrund for indvandringen til EU og det befolkningsmæssige potentiale, der findes i lande og regioner øst og syd for unionen. Derefter følger en gennemgang af indvandringen til Danmark siden 1980. Andre kapitler undersøger indvandrernes levevilkår, bosætning og ægteskabsmønstre, ligesom spørgsmålet om overrepræsentation i kriminalitet analyseres.

Et gennemgående tema er integrationen på arbejdsmarkedet. Særlige kapitler analyserer, hvad der fremmer og hæmmer arbejdsmarkedsintegrationen, indvandrernes aktuelle betydning for beskæftigelsen og erfaringerne med at sluse flygtninge ud på arbejdsmarkedet. Indvandrernes uddannelsesniveau tematiseres ud fra det samme perspektiv: Hvad betyder en kompetencegivende uddannelse for beskæftigelse og løn?

Da indvandrere med arbejde som opholdsgrundlag udgør en væsentlig del af arbejdsstyrken i Danmark, indeholder bogen også en helt ny analyse af, hvor stor en arbejdsindvandring Danmark kan forvente i de kommende år, og hvad det vil betyde for dansk økonomi, hvis denne indvandring får et væsentligt andet niveau i fremtiden. I denne analyse ses også på betydningen af en forbedret arbejdsmarkedsintegration af ikke-vestlige indvandrere.

Endelig omtaler bogen to databaser i ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, der af læserne kan anvendes ved selvstændige analyser indenfor temaet.

